

MOKSLO LIETUVA

2004 m. balandžio 22 – gegužės 5 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 8 (298)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Lietuvos studentų sąjunga visuomenei pristatė Lietuvos studentų teisių deklaraciją. Pradėta nuo pirmo valstybės asmens – laikinai Lietuvos Respublikos Prezidento pareigas einančio Artūro Paulausko. Šis pristatymas vyko balandžio 8 d. LR Seimo Pirmininko kabinete, kur laikinasis Prezidentas priėmė Lietuvos studentų sąjungos lyderius.

Pristatyme taip pat dalyvavo LR švietimo ir mokslo ministras Algirdas Monkevičius, teisingumo ministras Vytautas Markevičius, Lietuvos universitetų rektorijų konferencijos prezidentas, Vytauto Didžiojo universiteto rektorius Vytautas Kaminskas ir kiti asmenys.

Priemonė stiprinti studentų sąmoningumą

Lietuvos studentų sąjungos (LSS) prezidentas Mindaugas Reinikis laikinajam Prezidentui A. Paulauskui ir kitiems susitikimo dalyviams pristatė studentų teisių deklaraciją. Šį jau trečioji deklaracija pateikiama leidinuko pavidalu. Tiražas – 15 tūkst. eg-

Mažoji studentų konstitucija pristatyta valstybės vadovui

Laikinajam Lietuvos Respublikos Prezidentui Artūriui Paulauskui pristatoma Lietuvos studentų teisių deklaracija

zempliorių. Tai 170 tūkst. šalies studentų gal ir nėra labai daug, bet juk taip pat yra galimybė naudotis virtualia terpe.

Pirmoji 1995 m. ir antroji 1999 m. deklaracijos nebuvo viešai ir plačiai skelbiamos. Ši trečioji stu-

dentų teisių deklaracija kartu su studentų teisių sąvadu studentijai yra priemonė stiprinti savo pilietinį sąmoningumą, savo teisių žinojimą. „Žinojimas yra jėga, išsilavinimas – teisė, o ne privilegija“, – LSS nuostatą priminė M. Reinikis. Jis at-

kreipė dėmesį, kad ši trečioji deklaracija papildyta įrankiais, t. y. jos teiginių įgyvendinimo priemonėmis.

Deklaracijos siekiams formuoti buvo įtraukta apie tūkstantis studentų, kurie per įvairius forumus, asamblėjas, konferencijas, semina-

rus bei darbo grupėse maždaug pusantūrų metų gludino Deklaracijos teiginius. Žinoma ši, pavadinkime, mažoji studentų konstitucija egzistuoja teisinėje valstybės erdvėje, atsižvelgiant į LR Konstituciją ir kitus

Nukelta į 2 p.

Saulėtekio alėjoje atidaroma Vilniaus universiteto Teisės, Ekonomikos ir Komunikacijos fakultetų biblioteka

Biblioteka – studentų namai

Pasitikdamas savo 425 metų jubiliejų, Vilniaus universitetas po truputį atsinaujina: Saulėtekio alėjoje po rekonstrukcijos duris atvėrė Teisės, Ekonomikos ir Komunikacijos fakultetų biblioteka.

Saulėtekio alėja nusipelnė atsinaujinimo, nes čia veikiančys fakultetai yra pastatuose, kurie stovi nuo 1973 m. Jubiliejiniai ir naujų statybų vėjai kartais prablaško ten dirbančiųjų nuotaiką. Po Karjeros centro atidarymo, trijų fakultetų biblioteka yra kita nauja gera žinia.

Trys fakultetai, prie kurių prisidėjo taip pat Tarptautinis žinių ekonomikos ir žinių vadybos centras, finansavo bibliotekos patalpų rekonstrukciją, modernios knygų apsaugos sistemos įrengimą, skyrė lėšų baldams ir kompiuterinei įrangai. Šiems tikslams panaudotos ir Universiteto specialiosios programos centralizuoto fondo lėšos.

Technologijų požiūriu ši biblioteka turėtų būti pavyzdinė, bent jau to linkėjo atidarymo metu Vilniaus universiteto bibliotekos direktorė Birutė Butkevičienė. Statybos darbus atlikusios bendrovės

Nukelta į 3 p.

4-5 p.

IŠ PO
ISTORIJOS
TEKINIŲ

8-9 p.

AR LIETUVA –
TIK KITŲ
VALSTYBIŲ
SUSIDŪRIMŲ
LAUKAS?

11 p.

ANTANO
TAMOŠAIČIO
GYVENIMO
IR KŪRYBOS
KELIAS

16-17p.

ŠAKOTAS
DOMEIKŲ
GIMINĖS
MEDIS

19 p.

ISTORIJOS
VADOVĖLIAI
IR MAŽOJI
LIETUVA

Atkelta iš 1 p.

įstatymus. Pavyzdžiui, LR Švietimo įstatymą, Aukštojo mokslo įstatymą, Valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymą ir kitus. Beje, virtualiojoje kompiuterinėje erdvėje pridėdama ir teisinės pagalbos studentams programa, tad sau aktualius dalykus studentai gali išsiaiškinti su kompetentingais pagalbininkais. Šią programą galima rasti interneto svetainėje adresu <http://teise.studentas.lt>.

Svarbiausi studentijos siekiai

Deklaracijoje įtvirtinti aštuoni svarbiausi studentijos siekiai, kurie bus aktualūs ir po gegužės 1 d., kai Lietuva taps visateise Europos Sąjungos valstybe.

Pirmasis siekis: kurti atvirą žinių visuomenę, užtikrinant mokymosi visą gyvenimą galimybes.

Ne paslaptis, kad pastaruoju metu tarp LSS ir kai kurių valdžios institucijų kyla nemažai įtampos bei diskusijų kad ir dėl diplomo priedėlio išdavimo. Diskusijomis ir siekiama užtikrinti esminę pirmąją Deklaracijos nuostatą.

Antrasis siekis: gauti kokybišką aukštąjį išsilavinimą, orientuotą į rinkos poreikius bei pokyčius.

Natūralu, kad studentas nori užsitikrinti ne vien formalų diplomą, bet ir tinkamą kompetenciją bei išsiugdyti reikiamus gebėjimus. Tam būtina tinkama studijų erdvė, siejama su dera finansine-socialine studijų aplinka, akademinė įranga, mobilumu ir kitais panašiais dalykais.

Siekti, kad aukštojoje mokykloje gaunamos teorinės žinios būtų tiesiogiai susijusios su praktišku jų taikymu.

Šis siekis tiesiogiai siejasi su rūpesčiu, ką aukštąją mokyklą baigęs absolventas veiks darbo rinkoje, kaip ten bus vertinamos jo žinios.

Siekti sukurti kokybišką socialinę aplinką, užtikrinant saugią fizinę bei moralinę studijų aplinką.

Pastaraisiais mėnesiais visuomenė išgirdo apie toli gražu nesaugią studentišką aplinką, smurto ir priekabiavimo faktus. Pagaliau tai ir studentų galimybė dalyvauti visuomenės ir viešajame gyvenime, užtikrinant tos socialinės aplinkos saugumą. Kalbant apie socialinę aplinką, mintyje turima auditorijos, bendrabučiai, studentų miesteliai ir t. t.

Siekti studentų mobilios plėtos, sudarant sąlygas laisvai judėti tarp aukštąjį išsilavinimą teikiančių institucijų.

Per pastaruosius penkerius metus vyko daug gerų pokyčių, bet, M. Rei-

Mažoji studentų konstitucija pristatyta valstybės vadovui

LSS prezidentas Mindaugas Reinikis, Lietuvos universitetų rektorių konferencijos prezidentas prof. Vytautas Kaminskas, LR švietimo ir mokslo ministerijos patarėja Diana Skučaitė ir ministras Algirdas Monkevičius susitikime su LR laikinuoju Prezidentu Artūru Paulausku

nikio nuomone, augti yra kur. Pirmiausia reikia palankiai ir suinteresuotai pažvelgti į šią problemą. Vis dėlto LSS prezidentas svarbiausia laiko atuntąją nuostatą: **studentas – sąmoningas aktyvus pilietis, visuomenės narys, dalyvaujantis kultūriname gyvenime, sąlygojančiame kuriančios asmenybės vystymąsi.**

Ko gero, kalbos požiūriu tai tobulintinas sakiny, tačiau aišku, ką nori pasakyti studentai. Juk iš tiesų, nuo kiekvieno iš mūsų priklauso, kokią visuomenę turime ir tos visuomenės ateitis.

Kiek ši Deklaracija keisis, papildys naujais punktais, priklausys ir nuo pačių studentų aktyvumo, ir nuo valstybės institucijų požiūrio į studentus. Bent jau LSS lyderiai įsitikinę, kad gyvenimas įrašys dar ne vieną papildymą.

Judant į vieną Europos mokslo ir studijų erdvę

Laikinasis Lietuvos Prezidentas domėjosi, kaip šią Studentų teisių deklaraciją sutiko šalies akademinė bendruomenė. Lietuvos universitetų rektorių konferencijos prezidentas prof. Vytautas Kaminskas patvirtino, kad studentų iniciatyva sveikintina, aktyvumas girtinas. Deklaracija svarbi tuo, kad iš įvairių LR įstatymų išimti ir vienoje vietoje sudėti svarbiausi studentų teises ginantys punktai bei

nuostatos. Deklaracija svarbi ir integracijos į bendrą Europos studijų erdvę prasme, Bolonijos ir Lisabonos procesų kontekste. Jeigu Lietuvos universitetai nenori likti provincijos užkampiu, jie turi reaguoti į Europoje vykstančius procesus.

Europos universitetų asociacijos, vienijančios 700 universitetų, narėmis yra septyni Lietuvos universitetai, o Lietuvos rektorių konferencija yra kolektyvinis narys. Asociacija rengia pasiūlymus Europos švietimo ir mokslo ministrams, kurie susitinka kas dveji metai, pasirašo naujus dokumentus, skirtus tobulinti Bolonijos ir Lisabonos procesų įgyvendinimą. Šiuose procesuose labai svarbi vieta tenka studentų aktyvumui, pilietiškumui. Net kone tūkstantmetę akademinę tradiciją puoselėjantys Europos universitetai (Bolonijos, Sorbonos, Salamankos ir kiti) keičiasi, vis labiau atsiveria visuomenei, nors tai ir n lengvai vykstantys pokyčiai. Iki 2010 m. formuojama bendra Europos mokslo ir studijų erdvė turi padėti Senajam žemynui konkuruoti pirmiausia su JAV ir Japonija.

Europos Komisijos vadovai, pasak V. Kaminsko, pripažįsta, kad Lietuvos švietimo ir aukštojo mokslo sistema Bolonijos procesų požiūriu užima priešakines pozicijas. Net ir geriausiems, bet konservatyviems Europos universitetams teks įveikti daugybę kliūčių, kurias per nepri-

klausomybės laikotarpį jau įveikė Lietuva. Tačiau rektorius V. Kaminskas sutiko, kad mums dar lieka aktuali studijų kokybės problema. Rektorių konferencija yra numachi, kad bakalauro studijose bent dvigubai sumažėtų studijų programų ir tai turėtų būti padaryta per vienerius metus. Nenormalu, kad šiuo metu pagrindinių studijų pirmame kurse vien universitetuose studijuojama pagal 400 studijų programų. Jų mažinimo procesas jau pradėtas.

Akademinės bendruomenės institucijų ir politinių partijų susitarimas

Rektorių konferencija, Lietuvos mokslų akademija, Lietuvos mokslo taryba ir Mokslo institutų direktorių konferencija inicijuoja Lietuvos politinių partijų susitarimą įgyvendinant Bolonijos ir Lisabonos nutarimus mokslo ir aukštojo mokslo srityje. Jei akademinė bendruomenė pavyktų pasiekti tokį susitarimą, tai būtų panašus susitarimas, koks neseniai buvo atnaujintas dėl krašto apsaugos. Po Vėlykų susitarimo tekstas bus derinamas su politinėmis partijomis. V. Kaminskas sutinka, kad ir Lietuvos studentų sąjunga taptų inicijuojamo politinių partijų susitarimo dalyvė. Tai būtų politinių partijų ir akademinės bendruomenės institucijų memorandumas.

Gedimino Žemlicko nuotraukos

V. Kaminskas priminė, kad pagal Europos Tarybos nutarimus Lisabonoje 2010 m. ES valstybės tyrimams ir eksperimentinei plėtrai turi skirti 3 proc. BVP (1 proc. – valstybė ir 2 proc. – verslas). Dabar, pasak Rektorių konferencijos prezidento, Lietuvos valstybė skiria 0,4 proc. BVP, o verslas pagal įvairius vertinimus – 0,1-0,15 proc. nuo BVP. Todėl politinių partijų ir akademinės bendruomenės susitarimo iniciatoriai siūlo iš valstybės biudžeto tyrimams bei eksperimentinei plėtrai kasmet didinti finansavimą po 0,1 proc. BVP. Tada 2010 m. būtų pasiektas 1 proc. BVP. Antra, verslui būtina sudaryti sąlygas, kurios skatintų investuoti į aukštas technologijas ir eksperimentinę plėtrą. Tam būtina inicijuoti įstatymų kompleksą, skatinantį tokias investicijas. Jeigu valstybė to nepadarys, tai verslas per šešerius metus tyrimams ir eksperimentinei plėtrai skiriamų investicijų dešimteriojai tikrai nepadidins.

V. Kaminskas taip pat siūlo po 0,1 proc. BVP kasmet didinti universitetinėms studijoms skiriamas lėšas. Tada 2007 m. pasiektume 1 proc. BVP, t. y. europinį standartą. (Šiuo metu šis skaičius sudaro 0,7 proc. BVP.)

Programuojant Europos struktūrinių fondų pinigų panaudojimą nuo 2007 m., siūloma daug didesnę dalį skirti žmogiškiesiems ištekliams. Pagal žmogiškiesiems ištekliams skiriamų lėšų procentą tarp šalių, tapsiančių tikrosiomis ES narėmis, Lietuva šiuo metu užima priešpaskutinę vietą.

Neatmesti jau veikiančių mechanizmų

Labai natūralu studentams žinoti savo teises, kurios dabar surašytos ir išleistos atskira knygele, – teigė švietimo ir mokslo ministras Algirdas Monkevičius. Šiandien nevienoda situacija yra ne tik tarp atskirų šalies universitetų, bet ir tarp atskirų to paties universiteto padalinių. Reikia, kad studentas jaustų savo teises, galėtų reikšti savo nuomonę, jaustų, kad yra apsaugotas. Šis apsaugos mechanizmas turi veikti.

O problemų yra. Esame įsipareigoję, stodami į ES, savo mokslinį tyrimų ir eksperimentinės plėtos potencialą naudoti veiksmingiau. Nors

Lietuvos studentų sąjungos viceprezidentas Tomas Šedbaras ir viešųjų ryšių atstovė Daiva Bartusevičiūtė

LR laikinasis Prezidentas Artūras Paulauskas ir teisingumo ministras Vytautas Markevičius žada remti studentijos ir akademinės bendruomenės siekius

Prieš susitikimą su LR laikinuoju Prezidentu Artūru Paulausku

Europos Taryba neįpareigoja, bet skatina savo nares valstybes pasiekti iki 2010 m. 3 proc. BVP tyrimams ir eksperimentinei plėtrai, bet kito kelio Europai ir nėra. Keičiant verslo sąlygas, galima gauti dar didesnę BVP augimą, taigi ir įplaukas į valstybių biudžetus. Airijos, Suomijos patirtis patvirtina tokią praktiką, sanglaudišką visuomenės plėtrą. Suomija plėtojasi per regionų kompetencijų centrus, ten yra veiklos mechanizmai ir jie veikia. Lietuvai reiktų tik nusiziūrėti ir sau prisitaikyti tą patirtį.

Pagaliau ir Lietuvoje esame sukūrę ir taikome projektų įgyvendinimo veiklos mechanizmą, pavyzdžiui, per Lietuvos valstybinį mokslo ir studijų fondą. Universitetai per Fondui teikiamus projektus gali įgyvendinti tik kartu su verslo partneriais, kurie diegia inovacijas, aukštąsias technologijas, taigi savo veikloje taiko mokslą. Tačiau Fondas menkintis, nes projektams finansuoti skiriama tik 16 mln. litų (antra tiek tenka studentų paskoloms). Pasak ministro A. Monkevičiaus, kitiems metams tą sumą reiktų bent padvigubinti. Tai gi per Fondą verslą galima skatinti ateiti su inovacijomis, kompetencija ir aukštosiomis technologijomis, nes skatinamas ne bet koks, bet inovatyvus mokslas, galintis pritraukti verslą. Daugiau investavę į Fondą, galėtume geriau panaudoti jau turimus verslo skatinimo mechanizmus.

Ministras pasisako ir už tai, kad Fondui teikiamus projektus vertintų užsienio ekspertai, nes vis dėlto mažoje valstybėje negalima išvengti „gimiškumo“. Todėl geriau panaudojant jau esamus mechanizmus ir įgyvendinus (jei būtų pasirašytas) Rektorių konferencijos inicijuojamą akademinės bendruomenės, studentų sąjungos ir politinių partijų susitarimo dokumentą, toks nacionalinis susitarimas leistų Lietuvai įgyti naują veiklos pagreitį.

Vargas dėl ekspertų

Iš esmės pritardamas ministrui A. Monkevičiui, Rektorių konferencijos prezidentas V. Kaminskas, kuris taip pat yra Valstybinio mokslo ir studijų fondo valdybos narys, pripažino, kad šiuo metu svarbiausia lėšų skyrimo mokslui per Fondą problema yra ekspertai. Visi kompetentingiausi patys dalyvauja kaip projektų teikėjai. Tada blogiausiai lieka ekspertais ir vertintojais. Interesų konfliktas akivaizdus: savame kieme skirstoma saviems žmonėms. Taip pat ir studijų programų ekspertizę, pasak V. Kaminskio, nuo 2005 m. tu-

rėtų atlikti tik tarptautiniai ekspertai. Tegu tai šiek tiek kainuotų ir įvertintume mažiau programų, bet šis vertinimas būtų teisingas. Mažai valstybei neįmanoma kliautis tik nacionalinėmis ekspertizėmis. Šiai minčiai pritarė ir Studentų sąjungos vadovai. Jie pripažino, kad esančioje mokslo ir studijų sistemoje aplinkoje daug kas keistina. Savo teises žinantys studentai gali būti ta pilietinė jėga, kuri valstybėje sugebės daug ką inicijuoti ir keisti.

Prezidentas norėtų vėl studijuoti

Laikinasis Prezidentas A. Paulauskas išreiškė norą taip pat studijuoti kurioje nors aukštojoje mokykloje ir vėl pasijusti studentu, nes anuomet, kai teko studijuoti, studentas buvo beteisė būtybė – charakterį parodė toli nenušokuodavo. A. Paulauskas domėjosi, ar Lietuvos aukštųjų mokyklų diplomai pripažįstami visose Europos valstybėse. Pasak ministro A. Monkevičiaus, diplomų pripažinimas ar nepripažinimas – kiekvieno Europos universiteto reikalas. Vienuose tie diplomai bus pripažįstami automatiškai, kituose gali būti keliamos papildomos sąlygos, dar kitur gali būti sudaromi net dirbtiniai kliūviniai. Labai svarbu, kaip darbdaviai žvelgs į mūsų universitetų diplomus. Per metus kitus tikriausiai ne kažin kas pasikeis, tačiau svarbiausia, kad įstojus į ES, mūsų studentai įgis socialines garantijas įvairiose ES šalyse kaip ir tų šalių piliečiai.

Europos universitetų asociacijos nuomone, turėtų būti studijų programų akreditacijos sistema. Tokiame centre akredituotos universitetų programos būtų pripažįstamos visos ES mastu. Vargu ar kas norės studijuoti pagal neakredituotas programas. Jeigu pavyktų didesnę programų dalį akredituoti pagal ES reikalavimus, tai Lietuvos absolventų diplomai būtų pripažįstami visose ES šalyse.

Lietuva turi ir tam tikrų privalumų, nes šalyje veikia studijų kokybės vertinimo sistema, kokios nėra galutinai įdiegtos net kaimynai lenkai. Šiandien problema – ne automatiškas diplomų pripažinimas. Kad ir su Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) diplomu žmogus gali įstoti į patį prestižiškiausią universitetą, bet ne vien diplomai lemia. Rektorių V. Kaminskas priminė, jog 1993 m. pirmos laidos VDU bakalaure iškart įstojo į Kembridžo universiteto magistrantūrą, ten apgynė daktaro disertaciją. Problema – įveikti atrankos sistemą,

kurią turi susidarys bet kuris Europos universitetas. Kartais supaprastintai suvokiama diplomo vertė: net ir su pripažįstamu diplomu dar nėra garantijos, kad jo turėtojas gaus darbą Vokietijoje, Didžiojoje Britanijoje, bus priimtas į Ph. D. studijas ir panašiai. Dažniausiai vertinami ne diplomai, bet žmogaus privalumai.

Svarbiausia studentų pareiga

Teisingumo ministrui Vytautui Markevičiui į akis krito ne tik deklaruojamos studentų teisės, bet ir pareigos. Antai *Studentų teisių sąvade* išvardyta *Teisė į mokslą, Teisė į ginčų nagrinėjimą, Teisė į finansinę paramą, Teisė į socialines garantijas, Teisė į studentų savivaldą, Teisė į dalyvavimą aukštosios mokyklos valdyme* ir kiti įstatymai. Taigi teisių daug, o kur pareigos? Tiesa, LSS lyderis M. Reinkis blykstelėjo sumanumui, o gal ir sąmojingumui, priminęs, jog studento svarbiausia pareiga – siekti savo teisių įgyvendinimo.

Teisingumo ministras taip pat priminė visiems naudingą žinią, kad ministerijoje jau pusantrų metų veikia nemokama internetinė konsultacija. Ši konsultacija savo veiklą pradėjo aiškindama pavienius ganėtinai painius LR civilinio kodekso straipsnius. Su didesnėmis savivaldybėmis ir Jungtinių Tautų vystymo programa LR teisingumo ministerija pradėjo steigti švietimo centrus (jie veikia Kaune ir Klaipėdoje), todėl teisiniais klausimais galima bendrauti ne tik virtualioje erdvėje. Neaiškūs klausimus įmanoma aptarti ir su teisininkais praktikai. Taigi ne vien studentas, bet ir kiekvienas pilietis mokomi mąstyti teisiškai, vadinasi, ir piliečiai.

Rasti pusiasvyrą tarp teisių ir pareigų

Laikinasis Lietuvos Respublikos Prezidentas A. Paulauskas pastebėjo, kad studentija visada buvo aktyviausia visuomenės dalis, o dabar atsiranda ir naujų to aktyvumo išraiškos formų. Tai ir Studentų teisių deklaracija, pagaliau pats siekis įgyvendinti tas teises verčia visą akademinę bendruomenę tobulinti studijų ir veiklos kokybę. Per šiuos procesus ir šalies visuomenė gauna rezultatus, kurių siekia. Labai svarbu, kad studentai turi galimybių žinoti ir ginti savo teises, tačiau neturėtų pamiršti ir savo pareigų, kurių žmogus kartais turi daugiau negu teisių. Geriausia, kai pavyksta rasti pusiasvyrą

Biblioteka – studentų namai

Atkelta iš 1 p.

Molėtiškiai direktorius Ričardas Viešnickas tvirtino, kad jo vadovaujami statybininkai jaučia didelį malonumą ir pasididžiavimą, jog jiems tenka dirbti tokiam garbingame objekte – Vilniaus universitete. Bendrovė jau ne pirmus metus bendradarbiaujanti su Universitetu, šį kartą atliko darbų už beveik 1 mln. litų.

Komunikacijos fakulteto dekanas prof. Domas Kaunas priminė, kad visi universitetai Europoje savo veiklą paprastai pradėdavo nuo bibliotekos kūrimo. Dabar kuriasi bendra trijų fakultetų biblioteka, o šalia pradeda veikti technologijų parkas *Saulėtekio slėnis*, tad kas žino, kuo visa tai pavirs ateityje. Ypač kai sutelkiamos mintys ir finansai. Trys fakultetai susitelkė ir padarė tai, kas svarbiausia bet kuriame universitete. Kad ir kokios svarbios būtų audito-

rijos, laboratorijos ir gera profesūra, tačiau nėra universiteto be bibliotekos. Ji – tikrieji studentų namai.

Norėdami pamaloninti geruosius kaukus, kurie paslapčia, aišku, stebėjo naujosios bibliotekos atidarymo iškilmes, Komunikacijos fakulteto darbuotojai parūpino dovaną bibliotekai – gėlę *Pinigių medis* ir didžiulį Multimedia tomą. Tiesa, patiems bibliotekos darbuotojams šventė truko tik akimirka – kol šampano taurėse išnyko burbuliukai. Bibliotekininkams darbų įkarštis tik prasideda. Kartu su fakultetų darbuotojais teks spręsti, kokia svarbiausia literatūra turi būti komplektuojama šioje bibliotekoje. Aišku, bus padaryta viskas, kad biblioteka būtų kompiuterizuota, įdiegtas elektroninis katalogas. Tad didieji darbai tik prasideda.

Gražvydas Kantvydas

tarp pareigų ir teisių.

Laikinasis Prezidentas sutiko, kad valstybėje labai svarbu gerai su tvarkyti kelius ir tiltus, nes jie iškart matomi. Investicijos į žmogų rezultatas matomas neįskart, užtat duoda pačią didžiausią grąžą, nes mūsų valstybė neturi didelių materialų išteklių, ir tik mūsų žmonės gali sėkmingai konkuruoti pasaulyje. Kai poreikių daug, o išteklių riboti, tenka rinktis. Žmogus ir turėtų būti svarbiausias prioritetas. Lyg ir nėra kas prieštarautų, bet tik tol, kol nereikia skirstyti biudžeto pinigų – tada iškyla kitos būtinybės ir prioritetai. Per ketverius metus priimta daug ilgalaikių ir trumpalaikių strategijų, bet visada atsiranda, kas antklodę tempia į savo pusę, – teigė laikinasis Prezidentas.

Pratęsęs pareikštą mintį, V. Kaminskas pabrėžė, kad turime žiūrėti, kokių prioritetų laikosi Europos

Sajunga, Europos Komisija ir Europos Taryba. Aukštosios studijos ir mokslas šiandien skelbiami svarbiausiu prioritetu, todėl svarbu, kad jauni žmonės gautų kokybišką išsilavinimą, nes tik taip galės konkuruoti Europoje. Pagaliau, jeigu pačioje Lietuvoje nesudarysime gerų sąlygų žmogui, tai mūsų gerais keliais į ES išvažiuos patys geriausi protai. Juk iki 2010 m. ES užsibrėžė įsteigti 1,2 mln. naujų tyrėjų darbo vietų, iš jų 700 tūkst. – su mokslo laipsniais. Akivaizdu, jog tarp jų bus ir Lietuvos žmonių. Ar norime, kad geriausiai dirbtų ne Lietuvoje?

Laikinasis Prezidentas A. Paulauskas pažadėjo remti Lietuvos studentijos ir akademinės bendruomenės pastangas, siekiant Lietuvai užimti deramą vietą bendroje Europos mokslo ir studijų erdvėje.

Gediminas Zemlickas

KAUNO MEDICINOS UNIVERSITETO ENDOKRINOLOGIJOS INSTITUTAS

skelbia konkursą instituto direktoriaus pareigoms užimti

1. Konkurse dalyvaujantis asmuo (toliau – pretendentas):
 - 1.1. turi būti biomedicinos srities mokslininkas;
 - 1.2. paskirtą rinkimų dieną būti ne vyresnis kaip 65 metų;
 - 1.3. turėti administracinio ir pedagoginio darbo patirtį;
 - 1.4. turi būti susipažinęs su mokslinių tyrimų įstaigų pagrindinės veiklos organizavimo klausimais, biudžetinių įstaigų finansavimo tvarka bei darbo teisiniais santykiais, kuriuos reglamentuoja Lietuvos Respublikos įstatymai, Vyriausybės nutarimai ir kiti teisės aktai.
 2. Pretendentas per vieną mėnesį nuo konkurso paskelbimo spaudos dienos, įskaitant paskelbimo spaudoje dieną, privalo pateikti:
 - 2.1. prašymą dalyvauti konkurse;
 - 2.2. asmens tapatybę, pilietybę ir amžių patvirtinantį dokumentą ir jo kopiją;
 - 2.3. mokslo laipsnį liudijantį dokumentą ir jo kopiją;
 - 2.4. valstybinio socialinio draudimo pažymėjimą ir jo kopiją;
 - 2.5. trumpą gyvenimo, mokslinės ir pedagoginės veiklos aprašymą;
 - 2.6. instituto veiklos plano projektą;
 - 2.7. mokslinių darbų sąrašą;
 - 2.8. kitus papildomus dokumentus, leidžiančius objektyviai įvertinti pretendento kvalifikaciją.
- Dokumentai priimami asmeniškai arba siunčiami registruotu laišku bei registruojami instituto personalo skyriuje adresu: KMU Endokrinologijos institutas, Eivenių g. 2, 50009 Kaunas -7, 252 kab.
- Jeigu pretendantai pateikia dokumentus asmeniškai, 2.2, 2.3, 2.4 punktuose nurodytų dokumentų originalai, sutikrinus su pateikiamomis kopijomis, grąžinami pretendentui dokumentų priėmimo metu.
- Jeigu dokumentai siunčiami registruotu laišku, pateikiamos 2.2, 2.3, 2.4 punktuose nurodytų dokumentų notaro patvirtintos kopijos.
- Informacija pateikiama aukščiau nurodytu adresu, telefonais Kaune (8 ~ 37) 73 38 19, 32 68 47 arba elektroniniu paštu: llasas@takas.lt

KMU Endokrinologijos instituto Tarybos pirmininkas

AL

Išlikęs iš po istorijos tekinių (1)

Profesorius Juozas Tonkūnas 1967 m.

Lietuvos žemdirbystės institute mokslo darbuotojas, Lietuvos mokslų akademijos narys korrespondentas ir Lietuvos katalikų mokslo akademijos narys prof. Leonas Kadžiulis pasakoja apie buvusį savo kolegą ir žemdirbystės mokslo Lietuvoje vieną iš pradininkų prof. Juozą Tonkūną (1894 03 30 – 1968 05 06), kurio 110-ųjų gimimo metinių sukaktį šiame minime.

Lietuvos žemdirbystės institute Dotnuvoje L. Kadžiuliui teko kartu dirbti su J. Tonkūnu, kai jis 1955 m. grįžo iš tremties. Šiuos pievininkystės mokslo atstovus skyrė daugiau kaip 30 metų amžiaus skirtumas, bet tai netrukė jiems tapti daugelio mokslinių publikacijų, knygos *Pievos ir ganyklos* (1965, 1977) bendrautoriais. Būtent L. Kadžiuliui iš J. Tonkūno teko perimti vadovavimą Instituto Pievų ir ganyklų skyriui, kai profesorius nutarė atsisakyti šių pareigų. Jis perėmė ir kai kurias J. Tonkūno mokslinės veiklos nuostatas, giliai patirtį bei gyvenimo išmintį.

Krėstas iš Pasvalio molžemio

Prof. J. Tonkūno 100-osioms gimimo metinėms prof. Algirdo Juozo Motuzo sudarytoje ir 1993 m. išleistoje knygoje Profesorius Juozas Tonkūnas yra ir Jūsų straipsnis *Pievininkystės pamatų kūrėjas. Kas dar liko nepasakyta apie žymų Lietuvos žemės ūkio mokslų atstovą, Bandymų stoties Dotnuvoje kūrėją, buvusį Lietuvos švietimo ministrą, totalitarinio režimo ir asmenybės kulto auką?*

Kiekvieno žmogaus gyvenimas yra toks įvairus, kad jokia knyga nepajėgi jo aprėpti. Tuo labiau tokios ryškios asmenybės, kokia buvo Juozas Tonkūnas. Jo gyvenimo kelias nepaprastai sudėtingas. Profesoriumi teko patirti sunkiausius pasaulio įvykius. Jis pats yra sakęs: *Aš paspraščiausiai patekau po istorijos tekinius.*

Bet šis žmogus buvo krėstas iš Pasvalio molžemio. Galime

paminėti ne vieną pavardę, įrodanti, kad Pasvalio molynuose augę mūsų tautiečiai buvo nepaprastai tvirti, užsispyrę ir atkaklūs. Užtektų priminti stebėtiną Vileišių giminę arba kad ir Petrą Vasinauską. Iš to paties molio buvo drėbtas ir Juozas Tonkūnas. Todėl istorijos tekiniams nebuvo lengva įveikti tokią asmenybę. Ypač, jei ji savo kasdienę veiklą grindė ne aklai užsispyrimu, bet tvirtomis žiniomis, profesionalia išmintimi.

Iš tiesų J. Tonkūnas buvo ir laužytas, ir traiskytas, bet ir grįžęs iš tremties, jis mums liko didis mokslininkas bei žmogus. Sovietinė sistema jo nepalaužė.

Kas tai lėmė: jo asmeniniai būdo bruožai, o gal visiems pasvaliečiams būdingos savybės? Labai geras profesinis pasirėngimas, o gal tam tikras pačios sovietinės sistemos nuoseklumas, nevienalytė aplinka, kurioje teko veikti J. Tonkūnui? Būkime objektyvūs: juk net ir tarp aktyvių komunistų buvo nemažai tokių, kurie matė bei suprato, kas vyksta aplink, kokie kartais kvaili, net šveikiškai idiotiški gali būti valdžios ir „vienintelės neklystančios“ partijos žingsniai.

J. Tonkūnas pirmiausia buvo Lietuvos žmogus: šioje asmenybėje aš išvelgiu daugeliui mūsų tautos žmonių būdingų bruožų. Nepamirškime, kad jis buvo tipiškas senosios labai darbščios lietuviškos šeimos atstovas.

Ūkininko tipas?

Taip. Ir doros, principingos šeimos atstovas. Visa kita jis gavo iš aplinkos, kurioje jam teko veikti. Gyvenimo šiukšlių jis nepriėmė. Turėjo gerai veikiantį, be galo stiprų moralinį filtrą. Todėl jo nepaveikė ir įvairūs niekingi reiškiniai, su kuriais jam vėliau teko susidurti.

Savo pranašumo rodyti niekada nesistengė

Kalbėdami apie labai tvirtų nuostatų žmogų, pirmiausia norime pasiaiškinti, kaip formavosi asmeninio charakterio ypatybės, kaip jos įaugo į kraują. Jūs pasakėte esminį dalyką: tai buvo tipiškas senosios lietuviškos šeimos atstovas. Puiku. Tačiau igydamas profesiją jis žengė kitą žingsnį. Žemės ūkio mokslų J. Tonkūnas sėmėsi toli nuo Pasvalio – Maskvoje. Bet ir ten jo nesugadino.

J. Tonkūnas studijavo Maskvos žemės ūkio institute, kuris vėliau tapo Petrovsko žemės ūkio akademija. Šiuo metu tai yra Maskvos K. Timiriazovo žemės ūkio akademija. J. Tonkūno studijų metais ten dėstė puiki profesūra, šviesios asmenybės. Nepamirškime, kad tai buvo prieš bolševikų revoliuciją Rusijoje. J. Tonkūnas mokslus Maskvoje pradėjo 1914 m., o baigė jau po spalio perversmo siautėjant bolševikams. Jam pavyko parvažiuoti į Lietuvą. Čia jau buvo paskelbta Nepriklausomybė, bet reikėjo bolševikams duoti atkirtį. J. Tonkūnas buvo vienas iš Lietuvos gynėjų. Įtvirtinus valstybingumą, jau buvo galima galvoti ir apie mokslo reikalus.

Ar mėgo J. Tonkūnas pasakoti apie savo gyvenimo peripetijas, kad ir apie 1918–1919 m. įvykius? Apskritai ar lengva buvo su juo bendrauti?

Jis nemėgo dalytis prisiminimais, apskritai buvo gana uždaro būdo. Man teko būti labiau jo bendradarbiu, gal net daugiau bendradarbiu-mokiniu, nes 1955 m. J. Tonkūnui grįžus iš kalėjimų (ten buvo nuo 1941 birželio 14 d.) ir Sibiro tremties (kur praleido vienerius metus), aš jau buvau mokslų kandidatas. Tad formaliai jis jau nebuvo mano vadovas. Be to, labai didelis ir mūsų amžiaus skirtumas – 30 metų, net šiek tiek daugiau. Tačiau, nepaisant to, mūsų bendravimas buvo gana artimas ir šiltas. Man labai malonu prisiminti, kaip J. Tonkūnas su žmona Janina sutiko būti priimti mūsų šeimoje. Jie ir mus kviesdavosi į savo

Prof. Leonas Kadžiulis Mokslo Lietuvos redakcijoje pasakoja apie prof. Juozą Tonkūną

šeimą, nors sau artimų žmonių rato neplėtė.

Ar J. Tonkūnui grįžus iš tremties, buvo išlikęs senasis jam artimų žmonių ratas?

Tas ratas jau buvo gerokai išretėjęs. Pamenu, į Dotnuvą pas J. Tonkūną atvažiuodavo dainininkas Antanas Kučingis.

Geriausias Lietuvos Mefistofelis, prieš karą Kauno Valstybės teatro scenoje padaręs išpuolį net Fiodorui Šalapiui?

Taip. A. Kučingis buvo J. Tonkūno likimo bendras, taip pat buvęs kalinys.

1934–1939 m. J. Tonkūnas buvo švietimo ministras. Ar bendraudamas su juo to neįjautė? Be to, juk jis prieškariniu buvo ir profesorius, nors šio vardo pokario metais grįžus iš tremties jam neskubėta patvirtinti. Nesijautė prieš jį nedrąsus jauniklis?

Žinoma, natūraliai kildavo toks drovumo jausmas, bet J. Tonkūnas mokėdavo greitai pašalinti pašnekovo nedrąsumą. Jis visai nerodydavo savo pranašumo, elgdavosi labai paprastai, natūraliai. Sakyčiau, kad tai net ne mokėjimas būti paprastu, bet buvimas tokiu.

Tad gal istorijos tekiniai ir suformavo šį kuklumą?

Nemanau. Man atrodo, kad jis toks pat buvo ir prieš karą, tikriausiai ir ministro kėdėje. Apie tai sprendžiu iš kitų žmonių pasakojimų. Kaip ministras jis buvo labai dalykiškas, su pavaldiniais nebuvo familiarus, nesikišo į jų veiklos sritį ar gyvenimą. Aišku, pavaldiniai jautė, kad į savo gyvenimą jis taip pat neįsileidžia, turi savo draugų ratą. Kaip viršininkas buvo tvarkingas, dalykiškas, reiklus, bet nepiktas. Sau taip pat buvo labai reiklus. Atrodė, kad jam negalėjai nepaklusti.

Kai istorijos tekiniai pasisuko

Būtų įdomu prisiminti Juozo Tonkūno ir Jono Bulavo san-

tykius. J. Tonkūnas Lietuvos žemės ūkio akademijos rektorius buvo 1928–1934 m., o J. Bulavas – 1956–1962 m. Vadinasi, abiem teko būti rektorais po šešerius metus. J. Tonkūnui grįžus iš tremties nuo 1956 m. iki 1960 m. teko dėstyti Žemės ūkio akademijoje, taigi dirbti po rektoriaus J. Bulavo „sparnu“. Kiek galima spręsti iš skelbtų atsiminimų, J. Bulavas labai gerbė J. Tonkūną ir apskritai nebijojo į darbą priimti buvusių tremtinių.

Agronomas Jonas ir teisininkas Juozas Bulavai buvo idėjiniai komunistai dar iš A. Smetonos laikų ir tie prieškarinio atsiminimai pokariu J. Tonkūnui net būtų galėję pakenkti. Mat prieškarinio Nepriklausomos Lietuvos Žemės ūkio akademijos profesorius, rektorius, vėliau švietimo ministras, aišku, komunistuojančių palaikyti negalėjo. Tačiau į politiką J. Tonkūnas nesikišo, o žmogų vertino ne pagal jo idėjines pakraipas, bet pagal tai, ką jis veikia. Kai būdavo mėginama žmogų eliminuoti ar izoliuoti už politinius įsitikinimus, jis visada užsistodavo. Bet čia jau remiuosi ne savo paties, o kitų prisiminimais.

Nepamirškime, kad J. Tonkūnas nebuvo tautininkas, nors nuo 1934 m. ir tapo švietimo ministru tautininkų vyriausybėje. Tai taip pat daug ką reišė. Deja, jis ištremtas ir įkalintas su pirmaisiais Lietuvos tremtiniais, kurie buvo suimti 1941 m. birželio 14 d.

Pats J. Tonkūnas negalėjo patikėti, kad gali būti išvežtas, nes į politinę veiklą nesikišo. Pirmais sovietiniais metais, 1940–1941 m., jis buvo Lietuvos žemės ūkio akademijos profesorius ir katedros vedėjas. Iš ministro pareigų išėjo dar 1939 m. Beje, ir 1934 m. į ministrus nesiveržė, sutiko tas pareigas užimti su viena sąlyga – kad jam ir toliau bus leista vadovauti Lietuvos žemės ūkio akademijos Žemdirbystės katedrai. Iš Kauno atvažiuodavo į Dotnuvą, skaitydavo paskaitas, turėjo įsteigęs sėklų tyrimo stotį, kurią laikė labai svarbiu dalyku. Suprantama, už šį savo darbą antro atlyginimo neėmė, tenkinosi ministro alga.

Pasitraukęs iš ministro pareigų,

Prof. Juozas Tonkūnas su Žemdirbystės instituto direktoriumi P. Vasinausku prie pašarinių žolių eksponatų 1960 m.

grįžo į Žemės ūkio akademiją dirbti ordinariniu profesoriumi. Tuo metu rektoriumi buvo prof. V. Vilkaitis.

Kai istorijos ratas apsisuko, J. Tonkūno prieškarinės pažiūros jam nepakenkė. Priešingai. Po karo J. Tonkūno buvo pradėta ieškoti, norėta susigrąžinti iš tremties, nes tokio gero mokslininko reikėjo ir naujos santvarkos sąlygomis. Tačiau pradėjus rūpintis J. Tonkūno grįžimu į Lietuvą, atėjo atsakymas, kad jis tremtyje miręs.

Taip klaidinta tyčia? O gal tai tarybinei sistemai būdinga paprasčiausia netvarka?

Manau, kad klaidinta tyčia. Greitesniu J. Tonkūno sugražinimu į Lietuvą, man regis, labiausiai rūpinosi įtakingas valdžiai agronomas Jonas Laurinaitis, vėliau Agrarinės ekonomikos instituto pirmasis direktorius. J. Tonkūną į Lietuvą pavyko grąžinti tik po J. Stalino mirties.

Bandymų metodikos žinovas ir tobulintojas

Kaip apibūdintumėte J. Tonkūno vietą Lietuvos žemės ūkio moksle?

Jis yra kai kurių žemės ūkio mokslo šakų pradininkas Lietuvoje. Pavyzdžiui, pievininkystės, sėklų tyrimo kontrolės, bet labiausiai jis pasižymėjo kaip bandymų metodikos žinovas ir tobulintojas. Tai yra bet kurio žemės ūkio mokslininko darbo pagrindas. Todėl Lietuvos žemės ūkio mokslas 1941–1955 m., praradęs J. Tonkūną, patyrė didelį nuostolį, kadangi neteko labai gero metodininko. Lauko bandymai – mūsų darbo pagrindas. Greta įvairių papildomų cheminių analizinių – fiziologinių, mikrobiologinių ir kitų – labai svarbūs yra lauko bandymai. J. Tonkūno lauko bandymų metodui skirtos dvi jo parašytos knygos: *Lauko bandymai* (1940 m. išleido Žemės ūkio rūmai) ir *Lauko bandymų metodas* (išleido Valstybinė politinė ir mokslinė literatūros leidykla 1957 m.).

Prieš pakartotinį Lauko bandymų knygos 1957 m. pasirodymą J. Tonkūnas su J. Bulavu 1956 m. išleido brošiūrą apie kultūrinę ganyklą. Matyt, gavus teisę spausdinti brošiūrą su autoritetingoju J. Bulavu, buvo lengviau išleisti ir savo knygą?

J. Tonkūnas taip lyg ir pagerbė rektorį J. Bulavą; šis buvo visai ne ganyklų specialistas, bet joms teikė daug dėmesio. Todėl J. Tonkūnas, aprašydamas, kas dabar daroma kultūrinėse ganyklose, pasinaudojo ir J. Bulavo patirtimi. Aišku, jis vertino ir tai, kad dar 1924 m. įrengtas kultūrinės ganyklas buvo sugebėta išaugoti pokaryje. „Gaspadoriška“ ūkininkavimą J. Tonkūnas vertino.

Žemdirbystės moksle norint padaryti tinkamą išvadą, reikia laukti ne vieną sezoną. J. Tonkūnas tam teikė ypač daug dėmesio. Labai svarbu duomenų tipingumas. Apie jį galima kalbėti tada, kai augalai atspindi sąlygas, kurioms tyrinėtjas ir nori juos pritaikyti. Yra dvi pagrindinės tipingumo sąlygos – pakartojamumas erdvėje ir laike. Jeigu tam tikrame areale vienodas dirvožemis, gali pakakti ir vienoje vietoje gautų tyrimo rezultatų. Tačiau praktikoje dažniausiai taip nebūna. Todėl Lietuvoje ir buvo sukurtas bandymo stočių tinklas. Daugelis tebeveikia ir dabar, nors pastarąjį dešimtmetį, siurinant žemdirbystės tyrimus, Radviliškio ir Dūkšto bandymų stotys jau uždarytos. Panašaus likimo gali susilaukti Rumokų, Perlojos bandymų stotys.

Ką pasakytų J. Tonkūnas?

Gal ir vartosi karste.

Tačiau čia yra apie ką pagalvoti: šios stotys ištis veikė panašiomis sąlygomis?

Kai kuriuos sprendimus šiek tiek ir galima pateisinti. Anksčiau žemės ūkis Lietuvoje vaidino svarbiausią vaidmenį, bet dabar tas vaidmuo tapo antraeilis ar dar menkesnis. Pagaliau šiemet sukanka 80 metų, kai tęsiasi (nuo 1924 m.) bandymo stočių veikla, dirvožemio tyrimo istorija. Jau ištirta labai daug. Žinant dirvožemio įvairovės poveikį, dėsningumus, galima ir siaurinti kai kurių dirvožemio vietų tyrimus. Daugiau pastangų gali būti skiriama subtiliems niuansams. Pavyzdžiui, daugiau galimybių atsiranda dirbant ekologinių tyrimų kryptimi. Tai ir būtinybė, nes per daug taršos dėl spartaus mūsų modernėjimo. Jau akiškai tendencija vėl daugiau gręžtis į gamtą.

Pievininkystės moksle daug nuveikė net ir pokario metais

Grįžkime prie J. Tonkūno. Ar grįžęs iš tremties, moksle jis dar sugebėjo pasiekti didesnių laimėjimų? Ar jam padėjo prieškarėje sukauptas bagažas?

Tokio intelekto žemės ūkio mokslo atstovų kaip J. Tonkūnas niekada nebūna labai daug. Kaip operos scenoje turėjome Kiprą Petrauską, taip žemės ūkio moksle – Juozą Tonkūną. Jis tikrai buvo stipriausias šios srities mokslininkas Lietuvoje. Jeigu nebūtų tremties metų pertrūkio, jo indėlis būtų tapęs dar didesnis. Kai J. Tonkūnas grįžo į Dotnuvą po tremties, buvo nepaprastai suvargęs. Jis labai kulinosi: ką dabar čia darys, jei 15 metų buvo atitrūkęs – viskas pasikeitė ir jam nepavyks susiorientuoti dabartiniame moksle. Ir ką gi? Pavyko Dotnuvoje gauti garsaus Vakarų vokiečių pievininko Ernst'o Klapp'o knygą *Pievos ir ganyklos (Wiesen und Weiden)*. Ją J. Tonkūnas savaite paskaitė ir viskas pasidarė aišku. Pasirodo, stebuklų nėra net ir Vakarų Vokietijoje.

J. Tonkūnas tuojau įniko į savo tyrimus, kuriems pritaikė ir to meto mokslo naujoves. Jis dar nuveikė labai daug gerų mokslo darbų, labai puikiai parengė bandymų schemas. Pievininkystės srityje taip pat nuveikė ištis labai daug. Sakytum, kad per tuos paskutinius 13 savo mokslinės veiklos metų net daugiau, nei prieš tremtį. Prieškarinė jo veiklą reiktų vertinti kitu mastu – kaip tos srities darbų pradininko. Pokario metais jis jau buvo tarp kitų, bet staiga ir čia tapo pirmas. Nors mūsų buvo labai nemažai.

Nejau per tuos 15 metų žemės ūkio moksle nieko nebuvo pasiekę? Ar jums tai neatrodo keista?

Nieko keisto, kadangi nutrūko mokslinė mokykla. 1950 m. savo diplominiame darbe literatūros sąrašė įrašiau J. Tonkūnas. *Lauko bandymai*. – Kaunas, 1940. Kai gyniau diplominį darbą, man staiga sako: *Broliuk, ką tu čia įrašei?* Tai man pasakė labai gerai žinomas ir gerbiamas profesorius, tačiau mokėjęs nesunkiai prisitaikyti prie bet kokių gyvenimo pokyčių.

Tai štai tik tada gindamas diplominį darbą ir sužinojau, kas yra Juozas Tonkūnas. Niekas apie jį nekalbėjo pokario studentams – J. Tonkūnas buvo išbrauktas iš mūsų gyvenimo. Visi buvo tiek priprasę, kad negalima buvo net minėti šio mokslininko pavardės.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Profesorius Jurgis Krikščiūnas

Tarp ikikarinės Lietuvos žemės ūkio mokslininkų, visuomenininkų ir pedagogų savo veikla pasižymėjo profesorius, mokslų daktaras Jurgis Krikščiūnas.

Šiemet sukanka 110-osios J. Krikščiūno gimimo metinės. Jis gimė 1894 m. balandžio 22 d. gausioje švietimo šeimoje Ašmintos kaime, Prienų rajone. 1906–1912 m. mokėsi Marijampolės gimnazijoje, 1914–1918 m. studijavo gamtos mokslus (agronomijos skyriuje) Petrapilio universitete. 1920–1923 m. toliau tęsė studijas Vokietijoje, Halle universitete. Jau studijų metais pradėjęs mokslinį tiriamąjį darbą apie cukrinių runkelių trešimą Lietuvos sąlygomis, 1924 m. parengė disertaciją. Jam buvo suteiktas mokslų daktaro laipsnis. J. Krikščiūnas buvo pirmasis ikikarinėje Lietuvoje gavęs daktaro laipsnį žemės ūkio mokslų srityje.

1923–1926 m. jis dirbo Šiaulių apskrityje agronomu. 1926 m. ir 1939 m. buvo žemės ūkio ministras. 1926–1944 m. Žemės ūkio akademijoje dėstė iš pradžių kaip lektorius, o vėliau kaip profesorius visuomeninės agronomijos, žemės ūkio ekonomijos kursus. 1927–1939 m. redagavo labai svarbų agronomams ir gamybininkams žemės ūkio politikos ir mokslo žurnalą *Žemės ūkis*.

Šiame, taip pat kituose žurnaluose ir laikraščiuose (*Tautos ūkis, Talpa, Vairas, Ūkininko patarėjas, Lietuvos ūkininkas* ir kt.) randame ikikarinėje Lietuvoje J. Krikščiūno paskelbtų straipsnių. Taip pat jis parašė apie 40 populiarių knygelių apie žemdirbystę, augalininkystę, sodininkystę, daržininkystę, gyvulininkystę, kooperatyvų steigimą, kurios skirtos ūkininkams ir jauniems ūkininkams. Parašė ir išleido keletą informacinių leidinių apie Lietuvos žemės ūkį vokiečių kalba.

Tačiau didžiausias J. Krikščiūno nuopelnas šioje srityje – penkių tomy veikalas *Žemės ūkio vadovas* (1930–1934). Jis buvo šio leidinio vyriausiasis redaktorius, kai kurių dalių autorius, pagrindinis organizatorius. Nors šis daugiatomis veikalas buvo skirtas žemės ūkio specialistams, bet jį stengėsi įsigyti ir pažangesni ūkininkai. Todėl jau 1935–1936 m. pradėta leisti antroji jo laida.

Buvę J. Krikščiūno bendradarbiai pripažįsta, kad profesorius buvo vienas žymiausių Lietuvos žemės ūkio kooperacijos sąjūdžio veikėjų. Tokioje kooperatinėje organizacijoje, kaip *Lietūkis, Pienocentras, Kooperacijos bankas, Sodyba, Lietuvos kooperatinio draudimo sąjunga* J. Krikščiūnas buvo renkamas tarybos, valdybos nariu, o neretai ir pirmininku.

PROFESORIUS JURGIS KRIKŠČIŪNAS

Ryškiausia J. Krikščiūno veikla buvo 1939–1944 m. Tuomet jis organizavo ir vadovavo kooperatyvų sąjungai *Linai*. Ši sąjunga, gavusi paramą iš *Lietūkio* ir sujungusi pavienius kooperatyvus, pėrė Lietuvos žemės ūkiui labai svarbią gamybos veiklą į savo rankas. Visa tai vyko vadovaujant

J. Krikščiūniui.

J. Krikščiūnas dažnai Lietuvai atstovaudavo dalyvaudamas tarptautiniuose kooperatininkų kongresuose Berlyne, Londone, Paryžiuje, Osle, Romoje. Ten skaitė pranešimus apie Lietuvos kooperatininkų veiklą. Beje, J. Krikščiūnas buvo ilgametis Agronomų sąjungos pirmininkas.

Būdamas žemės ūkio ministru, J. Krikščiūnas 1939 m. siūlė pakeisti žemės reformos įstatymą – pirmiausia jį taikyti Vilniaus krašte, paliekant dvarams tik 60 ha žemės, o vėliau naują reformą vykdyti visoje Lietuvoje.

J. Krikščiūnas aktyviai dalyvavo Žemės ūkio rūmų veikloje. 1927–1939 m. vadovavo jiems priklausiusiai Žemės ūkio tyrimo įstaigai. Jau 1927 m. Joniškėlyje ir Rumokuose buvo įkurtos lauko bandymų stotys. Vėliau į žemės ūkio mokslinį tiriamąjį darbą buvo įtrauktas Žemės ūkio akademijos bandymų laukas, Dotnuvos selekcijos stotis, Augalų apsaugos stotis ir Gyvulininkystės stotis Dotnuvoje. Visa tai tapo vėliau sukurtos bandymų stočių tinklo Lietuvoje pagrindas. Jų gerokai praplėstas, mokslinį tiriamąjį darbą vykdo iki šių dienų.

1941 m. rugsėjo 22 d. Lietuvos mokslų akademijos narių susirinkime prof. J. Krikščiūnas, prof. T. Ivanuskas, prof. J. Matulis gavę tik po vieną balsą „prieš“, buvo išrinkti tikraisiais nariais akademikais. Net žvelgiant iš dabartinių pozicijų, tuo metu Lietuvoje J. Krikščiūnas buvo žymiausias mokslininkas žemės ūkio srityje ir tinkamiausias kandidatas į akademikus. Deja, pagal tuo metu veikusį Lietuvos mokslų akademijos statutą, turėdamas tam teisę generalinis švietimo tarėjas J. Krikščiūno išrinkimo akademiku nepatvirtino. Greičiausiai, tai atsitiko dėl to, kad J. Krikščiūnas nuo pat savo veiklos pradžios priklausė Valstiečių liaudininkų sąjungai.

Tik 1946 m. prof. Jonas Krikščiūnas žemės ūkiui pradėjo atstovauti kaip akademikas. Jis neretai painiojamas su prof. Jurgiu Krikščiūnu.

1944 m. po nepavykusio mėginimo pabėgti į Švediją vėlai rudenį, J. Krikščiūnas su šeima pasitraukė į Vokietiją. Ten 1946–1947 m. profesoriavo Hamberge, Pabaltijo universitete, kur skaitė agrarinės politikos kursą. Kartu jis buvo pabėgėlių sąjungos pirmininkas.

Ikikarinėje Lietuvoje J. Krikščiūnas pasižymėjo kaip puikus žemės ūkio specialistas, geras pedagogas, kooperatinės veiklos, davusios Lietuvai daug naudos, organizatorius, labai spartinęs ikikarinės Lietuvos žemės ūkio pažangą.

J. Krikščiūnas mirė 1947 m. kovo 24 d. Hamberge, Vokietijoje.

LMA narys korespondentas prof. Mindaugas Strukčinskas

KAUNO MEDICINOS UNIVERSITETO KARDIOLOGIJOS INSTITUTAS

skelbia konkursą instituto direktoriaus pareigoms užimti.

Konkurso reikalavimai

1. Konkurse dalyvaujantis asmuo (toliau – pretendentas):
 - 1.1. turi būti biomedicinos srities mokslininkas;
 - 1.2. paskirtą rinkimų dieną būti ne vyresnis kaip 65 metų;
 - 1.3. turėti administracinio ir pedagoginio darbo patirties;
 - 1.4. turi būti susipažinęs su mokslinių tyrimų įstaigų pagrindinės veiklos organizavimo klausimais, biudžetinių įstaigų finansavimo tvarka bei darbo teisiniais santykiais, kuriuos reglamentuoja Lietuvos Respublikos įstatymai, Vyriausybės nutarimai ir kiti teisės aktai.
2. Pretendentas per vieną mėnesį nuo konkurso paskelbimo spaudoje dienos, įskaitant paskelbimo spaudoje dieną, privalo pateikti:
 - 2.1. prašymą dalyvauti konkurse;
 - 2.2. asmens tapatybę, pilietybę ir amžių patvirtinantį dokumentą ir jo kopiją;
 - 2.3. mokslo laipsnį liudijantį dokumentą ir jo kopiją;
 - 2.4. valstybinio socialinio draudimo pažymėjimą ir jo kopiją;
 - 2.5. trumpą gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymą;
 - 2.6. instituto veiklos plano projektą;
 - 2.7. mokslinių darbų sąrašą;
 - 2.8. kitus papildomus dokumentus, leidžiančius objektyviai įvertinti pretendento kvalifikaciją.

Dokumentai pateikiami asmeniškai arba siunčiami registruotu laišku bei registruojami instituto personalo skyriuje. Adresas: KMU Kardiologijos institutas, Sukilėlių pr. 17, 50009 Kaunas, 217 kab.

Informacija teikiama aukščiau nurodytu adresu, telefonais Kaune (8 ~ 37) 302875, 302873 arba elektroniniu paštu: karddir@kmu.lt.

Direktorius

Jie visą laiką gyvi – mokslo terminai (2)

Pabaiga, pradžia Nr. 7

Lietuviškos spaudos atgavimo šimtmečio minėjimui skirtoje konferencijoje, surengtoje Lietuvos mokslų akademijoje, diskutuota biomedicinos terminijos klausimais. Apie tai pašnekės su *Mokslo Lietuvos* atstovu pratęsė du iš didelio būrio konferencijos dalyvių. Tai Lietuvos žemės ūkio universiteto Agronomijos fakulteto Dirvotyros ir agrochemijos katedros vedėjas, Lietuvos dirvožemininkų draugijos prie Lietuvos mokslų akademijos pirminkas, Tarptautinės dirvožemininkų sąjungos ir Lietuvos mokslo istorikų asociacijos narys prof. Algirdas Juozas MOTUZAS bei Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto Biochemijos ir biofizikos katedros asistentas Kastytis BEITAS. Nuo terminijos klausimų pokalbis netruko pakrypti ir į Lietuvos mokslo politikos reikalus.

Mokslas ir švietėjiška veikla

ML. *Suprantu, kad ir tarp mūsų pašnekovų esama tam tikro požiūrių skirtumo. Todėl užduosiu klausimą, kurį jau esu pateikęs ne vienam pašnekovui, bet taip diskutuodami, išklaušydami skirtingas nuomones gal priešime protinų išvadų. Taigi fundamentinių tyrinėjimų rezultatus gal skelbime pasaulio spaudoje ten įprastomis užsienio kalbomis, o Lietuvoje daugiau spausdinkime įvairių sričių ir krypčių naujausių tyrinėjimų apžvalgą, plėtojime mokslo populiarinimo sritį. Tuose straipsniuose ar veikaluose glaudinime terminijos reikalus. Taip kartu vykdytume ir švietėjišką misiją.*

A. J. Motuzas. Tačiau tada šios antrosios – mokslo populiarinimo ir švietėjiškos veiklos visai nuvertinti nereikėtų. Tai turėtų būti taip pat gerbtina veiklos sritis. Kaip tik šandien vienas pranešėjas minėjo: už vieną straipsnį išspausdintą ISI žurnale institucija gauna daugiau nei 100 tūkst. litų biudžeto lėšų, o už Lietuvos mokslo žurnale paskelbtą – tik keliolika tūkst. Ar teisinga tokia didelė disproporcija? Dabar mūsų ūkininkų žurnalui *Žemės ūkis*

Prof. Algirdas Juozas Motuzas (dešinėje) ir kiti dalyviai lietuviškos spaudos atgavimo šimtmečiui skirtoje konferencijoje

ir kitiems populiariems leidiniams rašyti straipsnius tapo visai nedinga. Ar skaito, ar skaitys ūkininkas ISI ir kitus fundamentinių mokslų žurnalus? Noriu priminti, kad praėjusio šimtmečio tarpukario metais žurnalas *Žemės ūkis* buvo labai vertinamas. Ačiū Dievui, kad jis dar tebesilaiko tokiomis nepalankiomis sąlygomis.

K. Beitas. Iš esmės Lietuvoje spausdinami žurnalai užsiima ne tik šviečiamąja veikla, bet ir dalykine. Tarkime, medikams, praktikuojantiems agronomams ar miškininkams tai ir labai naudinga technologinė, metodinė literatūra. Aišku, kad visos tos atskiros veiklos sritys labai svarbios, tik jas reikėtų skirti, nesuplakti į vieną. Vertinant spausdintus darbus turėtų būti labai aiški diferenciacija. Vienas dalykas – mokslas, kai kalbama apie naujų žinių paiešką, kitas dalykas – praktinių žinių perdavimas praktikams ir profesionalams, ir trečias dalykas – švietėjiška veikla, mokslo populiarinimas. Visos šios veiklos sritys labai reikalingos, bet turi būti skirtingai vertinamos. Suplakę jas į krūvą, gauname nesupratimą.

Kad ir šios mūsų konferencijos turinys – terminologinė veikla. Juk dabartinių lietuviško mokslo veiksmingumo vertintojų požiūriu, ši veikla, kai ją užsiima ne kalbininkai, tarsi ne visai visavertė. Kaip bent kiek solidesnė mokslinė veikla ji nepripažįstama.

Nesusitariama kas yra kas

ML. *Nesusikalbėjimas kyla, kai nesusitariama, kas yra kas. Žurnalas Žemės ūkis gal visai ir neturėtų būti vertinamas kaip mokslo žurnalas, nes jis skirtas ne tiek mokslu bendruomenei, o, kaip Jūs sakote, ūkininkams.*

A. J. Motuzas. Tačiau šandien reikalingiausi žmonėms žurnalai išvis nuvertinti. Vadinasi, tokie žurnalai nereikalingi. Ateina redaktorius, prašo, kad parašytum straipsnį, nes labai reikia publikacijos viena ar kita tema, bet aš žinau, kad už tą straipsnį negausiu nė balo. Mane atestuojant visa tai nebus vertinama.

ML. *Tai gali būti puikiausi žurnalai ir labai geri juose publikuojami straipsniai. Bet gal jiems visai nereikėtų taikyti į mokslinių publikacijų sąrašą? Juk nebūtina įvairių tyrinėjimų sritis turi būti vertinamos kaip mokslinės. Atskyrus, kas yra mokslas ir kas nėra – išsprendę daugybę tų nesusipratimų.*

A. J. Motuzas. Kai pradeda aiškinti, kad žodynų, aiškinamųjų ir terminų žodynų, sudarymas nėra mokslas, niekaip negaliu suprasti. Arba mokslo žinytų, enciklopedijų (esame išleidę du *Žemės ūkio enciklopedijos* tomus ir rengiame trečiąjį) rašymas bei sudarymas. Tai – labai aukštos mokslinės kvalifikacijos reikalaujantis darbas. Norint parengti tokius leidinius reikalingos, bendros apibrėžtos mokslo šakos specialisto ir kalbininko pastangos. Tačiau pagal šiuolaikinius specialiuųjų mokslų kla-

sifikatorius jie nevertinami.

ML. *Kai mokslui skiriamų lėšų biudžetas labai menkas, visada atsiras, kas pasakys: Kodėl iš kiauuro mūsų biudžeto reikia duoti pinigų dar kažkokių žodynų sudarymui? Tegu skiria pagal kitą finansavimo eilutę.*

A. J. Motuzas. Tačiau užkliūva net monografijos, kurios lyg be jokių abejonių turėtų būti vertinamos kaip mokslinio darbo rezultatas.

ML. *Jeigu tai tik apibendrinantis, faktus pateikiantis darbas, kuriame nėra mokslinė prasmė naujų idėjų, t. y. tikraja mokslo prasme, pagaliau, jeigu nėra recenzentų ir neįvykdytos kitos mokslo darbui keliamos sąlygos, tokia monografija, kaip bebūtų gaila, gali ir nepatekti į mokslinių darbų sąrašą.*

A. J. Motuzas. Esmė ta, kad monografijos supratimas yra labai platus ir nevienodas. Neapibrėžtumas slypi pačiame šio termino aiškinime. Tuo naudojasi valdininkai, mėgindami skirstyti, kas yra mokslas ir kas nėra.

ML. *Kai pinigų visiems nepakanka, ieškomas ir, aišku, randamas rėtis, kuriuo pradedama sijoti, kas yra mokslas ir kas nėra.*

A. J. Motuzas. Pinigų niekada nebuvo per daug, jų nebus ateityje, kad ir kokiai sąjungai priklausytume. Pagaliau, kas yra tie mūsų dabar kuriami žinytai, žodynai? Tai – priemonės susikalbėti tarpusavyje ir su pasauliu. Kuo jų bus daugiau, tuo drąsiau jausimės naujoje Europos Sąjungos mokslo erdvėje.

K. Beitas. Čia ne tik susikalbėjimo klausimas, nes sudarinėtojas formuoja ar modifikuoja sąvokų sistemą, jam tenka vertinti. O tam būtina gana aukšta kvalifikacija. Vienas dalykas, kai kalbininkas surenka egzistuojančius žodžius – tai daugiau techninis darbas. Tačiau parengti normalų kurios nors srities aiškinamąjį ar sisteminių žodynų – didelis darbas, kuris reikalauja daug mokslinio išmanymo.

Patarimas „užguitų“ mokslų atstovams

ML. *Tarpukario Lietuvoje prof. V. Ruokis kūrė lietuvišką dirvotyros terminiją. Tą patį darė ir kiti žymiausi įvairių sričių mokslininkai, taip pat ir pokariu. Pakaktų priminti fiziko akad. Povilo Brazdžiūno pavyzdį, kuris vadovavo keturkalbio Fizikos terminų žodyno sudarytojų grupei. Šis Žodynas nepaseno ir šiandien. Tačiau neatrodo, kad mūsų žymiausių praeities mokslininkų pavyzdys užkrėstų dabarties mokslo grandus veržtis į terminijos sudarinėjimo lankas. Terminija – jau ne didžiųjų rūpestis?*

A. J. Motuzas. Išties visi mūsų dieje mokslininkai kūrė lietuviškus terminus. Dabartinės žymiausios mokslo asmenybės linkusios kaip galima daugiau skelbtis Vakaruose. To paties siekiame ir mes, dirvožemininkai. Esame paskelbę savo straipsnį taip pat ir ISI žurnale su tarptautiniu vertinimo koeficientu 1,46. Tačiau kaip Lietuvos dirvožemininkų atstovai pasauliui esame įdomūs tik tada, jei pateikiame medžiagą, kuri turi visuotinę reikšmę. Mums Lietuvos dirvožemis yra tyrimų objektas. Jame nagrinėjame metodologinius sorbcijos reiškinius, taikome skirtingus tirpalus ekstrahentus. Vadinasi parodome visuotinai įdomų dalyką – sunkiųjų metalų sorbciją Lietuvos dirvožemiuose. Tie reiškiniai įdomūs fizikams, chemikams ir kitų sričių pasaulio mokslo atstovams, nes jie mato, kaip tyrinėjame fizinius-cheminius dirvožemio reiškinius.

Jeigu parašytume straipsnį, kad rudžemiuose užauginome 7 t javų iš hektaro, o išplautžemiuose – 3 t iš hektaro, tai pasaulyje tokie dalykai būtų mažai įdomūs. Turime ar neturime ko valgyti – tai jau mūsų pačių rūpestis. Taigi pasauliui įdomu elitiniai mokslo dalykai, iš kurių matyti atskirų mokslų sričių, krypčių ir šakų pažanga. Tai jau nebe dirvotyra, o visai kitas mokslas – mokslotyra.

Mes, dirvožemininkai, dar turime kur pasiskelbti savo straipsnius, nes pakanka tarptautinių mūsų srities žurnalų. O yra mokslo šakų, kurių atstovai

Biomedicinos klausimais diskutavo kardiologai prof. Giedrius Uždavinys, prof. Vytautas Konstantinas Sirvydis ir miškotyros atstovas prof. Leonardas Kairiūkštis

Biomedicinos terminijos klausimams skirtoje konferencijoje Lietuvos MA tikrieji nariai Veronika Vasiliauskienė, Alfonsas Merkys ir Vytautas Kontrimavičius

neturi kur skelbtis. Kad ir tradicinės žemdirbystės atstovai. Nėra tik jai skirtų specializuotų žurnalų. Yra agronomijos mokslams skirti žurnalai – *Agromony Science* ir kiti. Kai į kelis žurnalus suplaukia visų neturinčių kur pasiskelbti straipsniai, tai pateikti beveik neįmanoma. Arba tos publikacijos pasklinda po įvairius žurnalus, tad besidominčiam sunku jas rasti.

K. Beitas. Jei yra paklausa, tai tokių leidinių turėtų atsirasti daugiau. Savo politiką diktuoja leidyklos, kurioms svarbu gauti pelno. Pagal statistikos duomenis per pastaruosius 15 metų kai kurios leidyklos savo rentabilumą ir pelną padidino net kelis kartus. Pelno antkainiai tam tikroms išlaidoms labai dideli. Dabar yra ir laisvai prieinamų straipsnių bazių, kuriomis vartotojas gali naudotis nemokamai. Biologai taip pat gali jomis naudotis. Tas, kuris publikuoja, sumoka įnašą, bet paskui jo straipsnį visi gali

Mūsų pašnekovai prof. Algirdas Juozas Motuzas ir asist. Kastytis Beitas

skaityti nemokamai. Todėl kai kurių, pavadiname, „užguitų“ sričių atstovai, neturintys kur publikuoti savo straipsnių, galėtų naudotis tokiais bazėmis.

Ateis metas telktis

A. J. Motuzas. Kaip agronomijos mokslų atstovas pasiguosiu dar dėl vieno dalyko. Mes turime ketverių metų doktorantūrą, aš pats vadovauju trims doktorantams. Agronomijos mokslai grindžiami lauko bandymais, ir kad jų rezultatai būtų patikimi, juos tenka daryti mažiausiai trejus metus. Ketvirtais metais doktorantas rašo straipsnius ir ginasi disertaciją. Tačiau jam sakoma, kad dar iki gynimo turi pateikti du straipsnius, išspausdintus ISI žurnaluose. Gerbiemieji, kaip doktorantas gali paskelbti tuos straipsnius, jeigu tokio lygio publikacijos vos pakanka trejų metų duomenų? Tai visiškai neįvykdomi reikalavimai. Bet mokslo vertintojai to nepaiso.

Suprantu fiziką, chemiką. O matematikas per kelias valandas, gali dalykas, gali pateikti genialią idėją. Šie mokslai nesijungia su augalų vegetacijos nevienodomis klimato sąlygomis ciklais, o agronomija – susieta. Iš vienerių ar dvejų metų tyrimų duomenų parašytų straipsnių nepriima ir Lietuvos mokslo žurnalų redakcijos, tarp jų ir *Žemės ūkio mokslai*, kurių redakcijos narys esu. Tokie straipsniai užtrauktų nepagarbą agronomijos mokslams.

ML. Išgyvename mūsų mėginimų recidyvus kuo sparčiau prisitaikyti prie Europos Sąjungos reikalavimų. Tad vėl grįžome tarsi į pokalbį pradžią.

A. J. Motuzas. Prisitaikymas, bet neretai tiesmukiškas. Tarsi Europai labai norime pasirodyti geručiai. O

kartais reikėtų kietesnio stuburo. Ar taip jau būtina, vos Briuseliui tarstelėjus, puliti vykdyti visus reikalavimus. Mes iki jų dar nepriaugę, mums reikia sustiprėti, reikalingi pereinamieji laikotarpiai. Noriu tikėti, kad Lietuvos atstovai gins savo šalies interesus.

ML. Galite reikalavimų nevykdyti, bet tada ir finansavimo neprašykite.

A. J. Motuzas. Suprantu, bet reikia turėti ir savo poziciją, mokėti ją apginti. Matau, kaip institucija, kurioje darbuojasi K. Beitas, gauna visus angliškus standartus. Tie juodraščiai verčiami į lietuvių kalbą, nors daugelio jų terminų mums nereikia ir vargu ar prirėks. Ginkimės nuo nereikalingų, negyvų dalykų.

K. Beitas. Retkarčiais pasitaiko ir nereikalingų – kol verčiamas esamas variantas, jis panaikinamas ar pasirodo jau naujas leidimas, kurį vėl tenka versti iš naujo. Neretai standartų vertimą finansuoja Lietuvos įmonės, asociacijos.

PREKYBA TARŠOS LEIDIMAIS

Prof. Juozas Burneikis

Naujas prekių tipas

Kalbėsime apie apyvartinius taršos leidimus ir galimybę juos pirkti, parduoti, deponuoti bei tarpinkauti vykdamą prekybą. Atsiradus naujiems prekių tipams, pasaulyje atsiranda ir nauji rinkos subjektai, vykstantys prekybą, tarpinkaujantys, kontroliuojantys rinką bei audituojantys prekybą.

Prekyba apyvartiniais taršos leidimais leidžia pritraukti lėšas investuojant į veiksmingiausias technologijas, atsinaujinančių energijos šaltinių (AEŠ) naudojimą. Lietuvos energetikos ir pramonės specialistams vertėtų susipažinti su prekybos taršos leidimų principais bei tendencijomis.

Aišku, kad taršos sumažinimo kaštai skirtingose įmonėse dėl daugelio priežasčių skiriasi. Todėl kai kurioms įmonėms pigiau vykdyti savo emisijų sumažinimo įsipareigojimus ne patiems investuojant į taršą mažinančias priemones, bet sumokant tam tikrą mokestį kitai įmonei arba nusiperkant apyvartinius taršos leidimus. Įmonės, parduodančios apyvartinius taršos leidimus, gauna papildomų lėšų taršą mažinantiems projektams įgyvendinti ir taip šie projektai greičiau atsiperka. Taigi prekyba apyvartiniais taršos leidimais nukreipia lėšas ten, kur jos panaudojamos veiksmingiausiai. Tai naudinga ir taršos leidimų pirkėjui, ir jų pardavėjui, gavusiems papildomų lėšų taršą mažinantiems projektams.

Pirmieji prekybos taršos leidimais pavyzdžiai buvo susiję su NO_x ir SO₂ taršos leidimų prekyba. Tačiau pastaruoju metu perspektyviausia yra prekyba CO₂ bei kitomis klimato atšilimą sukeliančiomis dujomis, vadinamosiomis „šiltnamio“ dujomis. 1977 m. Kiote (Japonija) išsivysčiusių šalių atstovai išskėlė uždavinį 2008–2012 m. sumažinti šiltnamio dujų emisijų kiekį vidutiniškai 5,2 proc. lyginant su 1990 m. Išsivysčiusios šalys savo įsipareigojimus gali vykdyti pirkdamos taršos leidimus iš kitų šalių, taip pat vykdydamos bendrus projektus kitose valstybėse ir besivystančiose šalyse investuodamos į taršą mažinančius projektus.

Bendro įgyvendinimo projektai

Tai Kioto protokolais reglamentuotas mechanizmas, numatantis galimybę vienai pramonės šaliai taršos „šiltnamio“ dujomis leidimus (2008–2012 m.) perduoti kitai šaliai, įgyvendinant projektus, mažinančius šiltnamio dujų emisijas. Taip ūkio subjektai, atlikdami projektus, susijusius su energijos generavimo, perdavimo ir vartojimo veiksmingumo didinimu, platesniu atsinaujinančių energijos išteklių naudojimu, gali padengti dalį investicijų, perduodami taršos leidimus kitose pramoninėse šalyse. Nors realiai taršos leidimai perduodami taršai 2008–2012 m., tačiau dažnai jau šiandien taip pritraukiamos lėšos investicijoms.

Viena iš organizacijų, investuojanti lėšas į taršos leidimų įsigijimą, yra Nyderlandų ERUPT programa. Tai Nyderlandų ūkio ministerijos programa, vykdoma vyriausybės agentūros SENTER. Ši programa periodiškai skelbia konkursus taršos leidimų pirkimui Rytų ir Centrinėje Europoje. Nyderlandų vyriausybė mano, kad Kioto protokoluose nu-

matytiems CO₂ taršos mažinimo įsipareigojimams pasiekti vien projektų pačiuose Nyderlanduose neužteks. Todėl šalis turi aktyviai dalyvauti taršos mažinimo projektuose kitoje valstybėse.

ERUPT programos skelbiamuose konkursuose gali dalyvauti tik dideli projektai (daugiau nei 250000 t CO₂ ekvivalento 2008–2012 m.). Į projektą gali patekti ir keli mažesni to paties tipo projektai. Vidutinė 1 t CO₂ ekvivalento rinkos kaina 3–5 eurų.

Dalyvavimas ERUPT programoje

Įmonės, norinčios dalyvauti tokiame konkurse turi programai pateikti paraišką ir projekto idėjos aprašymą. Be to, projektas turi būti suderintas su šalies vyriausybe ir gautas jos pritarimas dalyvauti bendro įgyvendinimo projekte. Galiausiai pasiūlymas turėtų būti suderintas su nepriklausoma institucija, gerą vardą turinčia konsultacine bendrove.

Po pirmos atrankos parengiama projekto dokumentacija, į kurią įtraukiamas ir verslo plano aprašymas, t. y. kas būtų, jei projektas liktų neįdiegtas. Kartu yra parengiamas projekto monitoringo ir patikrinimo planas. Numatytos priemonės, kurios bus atliekamos įdiegus projektą, siekiant patikrinti, ar pasiektas taršos mažinimo efektas atitinka suplanuotąjį.

Be to, turi būti atliekamas poveikio aplinkai įvertinimas, gaunamas oficialus šalies Vyriausybės pritarimas projektui. Pagrindinį planą turi oficialiai patvirtinti nepriklausomos institucijos. Prie šios dokumentacijos pateikiamas konkretus pasiūlymas dėl perduodamų taršos kreditų kainos.

ERUPT programa iš visų tinkamai paruoštų projektų atsirenka tuos, kurių pasiūlyta kaina yra mažiausia ir su jais sudaromas taršos leidimų pardavimo aktas. Dalis mokėjimo už perduotus taršos leidimus atliekama iš karto po projekto įgyvendinimo, dalis – 2008–2012 m., patvirtinus taršos sumažinimą. Tai daroma kiekvienais metais parengiant monitoringo ir patikrinimo ataskaitas. Šios ataskaitos taip pat turi būti patvirtintos nepriklausomos institucijos.

ERUPT yra pasirašiusi supratimo memorandumus su Rumunija, Bulgarija, Kroatija ir Slovakija. Kitose šalyse derybas su vyriausybėmis institucijomis dėl pritarimo projektams turėtų vykdyti individualūs projekto rengėjai.

Iki 2003 m. sausio 30 d. ūkio subjektai įvairiose šalyse galėjo teikti paraišką dalyvauti trečiame ERUPT programos konkurse (ERUPT-3). Iš viso buvo pateikta 31 paraiška, bendram 40 mln. t CO₂ taršos leidimų pardavimui 2008–2012 m. Paraišką pateikė Rusija, Rumunija, Vengrija,

Čekija, Slovakija, Bulgarija, Estija, Ukraina ir Naujoji Zelandija. Projekto dydis svyruoja nuo 260 tūkst. t iki 6,3 mln. t CO₂ ekvivalento. Apie 30 proc. projektų yra susiję su energijos veiksmingumo didinimu, likę – su sąvartynų dujų utilizavimu, biomasės, vėjo energijos panaudojimu, centrinių šilumos tinklų modernizavimu, kuro pakeitimu į mažiau CO₂ generuojantį kurą, hidroenergetikos, biudijų panaudojimo projektus, koo-generacijos įrengimu, gamtinių dujų tinklo plėtra. Bendros investicijos šių projektų įgyvendinimui viršija 1 mlrd. eurų. Gegužės pradžioje jau bus paskelbti pirmos atrankos rezultatai.

Šalys, geriausiai pasirengusios bendro įgyvendinimo projektams

Norvegijos agentūra *Point Carbon* ir Vengrijos konsultacinė bendrovė *Vertis Environmental Finance* 2002 m. įvertino skirtingų Rytų Europos šalių kaip partnerių pasirengimą dalyvauti bendro įgyvendinimo projektuose. Šio tipo projektams patraukliausios šalys yra Rumunija, Lenkija, Slovakija, Bulgarija, Čekija, Vengrija, Estija, Latvija, Lietuva, Ukraina, Rusija, Slovėnija ir Kroatija. Vertinant šalis buvo naudojami keturi kriterijai: rinkos dydis, politinė ir institucinė aplinka, investicinė aplinka bei patirtis rengiant su taršos mažinimu susijusius projektus.

Rumunijoje jau egzistuoja bendro įgyvendinimo projektų tvirtinimo vyriausybėje procedūra, yra daug potencialių projektų. Vyriausybė pritaria bendro įgyvendinimo projektams. Dėl to Rumunija yra patraukliausia šalis vykdyti bendro įgyvendinimo projektus.

Gera įvertinta Lenkija, kurioje yra labai didelis projektų potencialas, gera investicinė aplinka. Slovakija yra viršutinėje sąrašo dalyje. Vengrija ir Čekija vertinamos prasčiau, nes jų vyriausybės neapsisprendusios.

Rusija ir Ukraina yra apatinėje sąrašo dalyje, net ir įvertinant milžinišką potencialą šiems projektams. Čia dar nesukurtos institucinės struktūros patvirtinti projektus. Be to, Rusija dar neratifikavo Kioto sutarties.

Baltijos šalys laikomos perspektyviomis. Tačiau manoma kad bus labai nedaug potencialių projektų.

Kroatija ir Slovėnija nusileidžia kitoms valstybėms tiek savo projektų skaičiumi, tiek pasirošimu vykdyti projektus.

Lietuva taip pat turi susirūpinti aktyvesniu dalyvavimu bendro įgyvendinimo projektuose. Tokiais projektais galėtų tapti, tarkime, Alytaus hidroelektrinė bei vėjo jėgainių parko statyba Baltijos pajūryje, mažinančios CO₂ emisijas ir galinčios parduoti savo taršos leidimus.

PUSLAININKŲ FIZIKOS INSTITUTAS

skelbia konkursą užimti šias etatines vietas:

vyresniojo mokslo darbuotojo (technologo) – 1 vieta;
mokslo darbuotojo – 1 vieta.

Prašymus ir dokumentus direktoriaus vardu mėnesį po paskelbimo dienos priima instituto mokslinis sekretorius. A. Goštauto g. 11, LT-01108 Vilnius, tel. (8 ~ 5) 261 98 21.

Direktorius

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Simboliška, kad minint lietuviškos spaudos atgavimo šimtmetį savo garbingą 75 metų jubiliejų gegužės 5 d. pasitinka ir mūsų istorikas prof. Vytautas Merkys. Priminsime, jog jubilatas yra Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys, Lietuvių katalikų mokslo akademijos narys, Gardino universiteto Baltarusijoje garbės daktaras.

Jubilatą pažįstame kaip žymų mokslininką, 1997 m. Lietuvos mokslo premijos laureatą, be kurio fundamentalių veikalų Lietuvos istorijos mokslo panorama būtų gerokai skurdesnė. Tai pirmiausia pasakytina apie tokius V. Merkio veikalus kaip *Lietuvos pramonės augimas ir proletariato formavimas XIX a.* (rusų k., 1969), *Simonas Daukantas* (I leidimas, 1972, II leidimas, 1991), *Konstantinas Jablonskis* (1991), *Knygnešių laikai. 1864–1904* (1994), *Draudžiamos lietuviškos spaudos kelias 1864–1904* (1994), *Motiejus Valančius. Tarp katalikiškojo universalizmo ir tautiškumo* (1999).

Kalbindami Vytautą MERKĮ mėginsime aptarti ne vien istorijos mokslo žmonėms rūpimus klausimus.

Romantizmas atvedė į istoriją

Gerbiamas Profesoriau, žinau, kad Jums nelabai prie širdies patetiški ir skambūs žodžiai, tad jų pasistengsime išvengti, nors jubiliejaus išvakarėse gal ir derėtų kiek pakilemsis žodis. Juk visai natūralu, kad Jūsų puikių veikalų, mokslinių bei mokslo populiarinimo straipsnių skaitytojams knieti pasidžiaugti. Jūsų nuveiktais darbais, su kuriais išaugo ir nauja istorikų karta. Nežinau, ar gali būti prasmingesnis mokslo žmogaus gyvenimas. Ir ne bet kokio, bet istorijos mokslo, kurio prigimtyje glūdi didelė galia – veikti ne tik pavienių žmonių protus bei jausmus, bet ir visą tautą. Juk per Jūsų, Profesoriau, veikalus, juose išsakytus teiginius ir apibendrinimus, mes suvokiame savo tautos ir valstybės praeitį, istorinių asmenybių reikšmę bei vietą mūsų istorijoje, pagaliau geriau suvokiame ir patys save – kas esame konkrečiu laiku konkrečioje Europos erdvėje.

Jei visa tai iš tiesų taip ir yra, tai niekaip nepavyks išvengti klausimo apie istoriką ir laiką, epochą, kurios žmogus nesirenka. Tačiau jam tenka rinktis daugybę kitų dalykų, draugų, veiklos galimybių. Jums teko būti istoriku totalitarinės valstybės sąlygomis, o jei dar tiksliau – okupacijos sąlygomis. Ne paslaptis, kad toje valstybėje, buvusiomis sąlygomis istorijos mokslas, kaip ir teisė, pirmiausia buvo skirtas protų represijai. Vis dėlto Jums, kaip ir daugeliui kitų iškilų mūsų asmenybių, taip pat ir istorikų, pavyko likti tikru mokslininku bei žmogumi, asmenybe. Štai kodėl Jūsų požiūris į istoriko priedermę, atsakomybę taip svarbus mums visiems, norintiems suprasti savo vietą istorijoje, besikeičiančiame laike, kai viskas atrodo taip trapu, pažeidžiama. Vis dėlto norisi tikėti – ir tą tikėjimą sustiprinti Jūsų gyvenimo bei mokslinės veiklos pavyzdžiais – kad yra vertybių, kuriuos lieka kaip konstantas, nepavaldžios visa ryjančiam laiko slibinui.

Apie istoriją būtų galima daug kalbėti. Tikriausiai į istoriją mane atvedė tam tikra romantika. Pamenu, kasėme bulves, o aš žiūriu vagoje – kažkokis keistas akmenukas. Jį nuvaliau ir matau, jog tai akmeninis kirvukas. Man tada buvo gal kokių de-

Kad Lietuva nebūtų tik kitų valstybių susidūrimų laukas (1)

Pirmiausia patys sau turėtume įteigti, kad esame istorijos subjektas, – teigia prof. Vytautas Merkys

šimt metų. Apėmė toks keistas jausmas – sužinoti, kas buvo tie žmonės, kurie naudojami kirvuku ir kodėl jie neturėjo geležinių.

Toks buvo pirmas mano sąlytis su istorija. Gyvenau ir mokiausi pačiais audringiausiais laikais. Mano gimtinė – mažas buvusios Rokiškio apskrities Skapiškio valsčiaus Čivų kaimelis, visai nežymus tarp miškelių. Vieta neišvaizdi. Į mokyklą pradėjau eiti 1937 m. Skapiškio geležinkelio stoties pradinėje mokykloje. Mūsų mokytoja Barbora Vasalauskaitė buvo šaulė, nedidelio ūgio, bet labai judri ir didelė patriotė. Šeštadieniais į pamokų pabaigą vykdavo, kaip dabar sakytume, auklėjimo pamoka. Deklamuodavome eilėraščius, kas kokius mokėdavome, skaitydavome mokytojos atsineštą *Skautų aido* žurnalą, kuris mums darydavo labai stiprų įspūdį. Informacijos, knygų, laikraščių nepaprastai stigo. Kaime pasirodęs laikraštis būdavo jau svarbus įvykis. Mano mama prenumeravo laikraščius, o aš labai laukdavau, kol tėvas savaitgalį važiuos į pieninę ir juos parveš. Tada vakaras būdavo šventė.

Apie karą sprendė iš to, ką vežė traukiniai

Štai ką reiškė lietuviui, taip pat ir vaikui, lietuviškas spausdintas žodis. Įdomu, ar tai grynai lietuviškas fenomenas? O gal jis buvo būdingas ir kitoms Europos tautoms? Bent jau tą funkciją, kurią šiuo metu atlieka televizija, kelionės po įvairias šalis, tuo metu atlikdavo tik laikraštis.

Intuityviai žmogus, taip pat ir vaikas, ieško ryšio su pasauliu. Pro mus buvo nutiestas geležinkelis. Ne tik vaikai, bet ir suaugusieji žiūrėdavo, kaip pravažiuoja traukinys. Visa tai atrodė labai paslaptinga. Antrojo pasaulinio karo metais apie kautynių eigą Rytų fronte sprendavome iš to, ką vežė traukiniai. Jei tankus ir patrankas vežė į rytus, vadinasi, rengiamas vokiečių puolimas. Jei sužeistus kareivius, daugybę sudaužytų tankų ir patrankų vežė iš rytų į vakarus, žinodavome, kad vokiečiams nepasisekė. Tada eidavome į stotį ir iš kareivių už kiaušinius išsikeisdavome peiliukų bei kitų dalykelių. Tada jau truputiuką galėjau vokiškai susikalbėti.

Už ką „sirgote“ tose varžybose?

Kad nei už vienus, nei už kitus. Visi žmonės galvojo, kas jų laukia, ateidavo tartis su tėvu. Mano tėvas kaime buvo ypatingas žmogus, nes 14 metų gyveno Jungtinėse Amerikos Valstijose. Vaikystėje iš jo girdėdavau ne pasakas, o pasakojimus apie tolimus kraštus. Visa tai man buvo nuostabu. Žinoma, mamos pasakos, kai buvau mažesnis, taip pat būdavo įspūdingos. Taigi mane ir apskritai mūsų šeimą jau siejo ryšiai su platesniu pasauliu. Iš tėvo pasakojimų ir dėl jo siek tiek platesnio išsivijimo įgyto išsilavinimo, galėjau suvokti, kas vyksta. Tėvas labai blaiviai vertindavo įvykius, sakydavo, kad karas nesibaigia, dar nežinia, kaip jis pasisuks, nes Amerika labai turtinga, jos galimybės didžiulės. Jei Amerika įsitraukė į karą, vokiečiams gali būti prastai, nes prieš jos techniką ir išteklius vargu ar galima atsilaikyti.

Vaikystėje svajoju, kad Lietuva vėl būtų nepriklausoma. Tą svajonę dar kurį laiką buvo gyva. Mokydamasis gimnazijoje Kupiškėje 1945–1946 m. gyvenau pas tokią našlę Breskienę. Ten gyvenome bene penki moksleiviai, aptardavome įvairius dalykus. Vienas iš draugų, Dragūnas, turėjo revolverį ir mes visi mokėmės, kaip su juo reikia elgtis. Vieną vėjuotą dieną ėjome už kapinių į beržynėlį išmėginti, kaip kuris šaudo. Girdi, vėjas, niekas negirdės.

Vaiškiški žaidimai, bet jau buvau 16–17 metų. 1946 m. baigęs gimnaziją, pradėjau studijuoti Vilniaus universitete ir retkarčiais grįždavau į kaimą. Tada pirmas kaimynų klausimas būdavo toks: *Tai kaip, ar tas ruskis dar ilgai čia bus?* Gal ir jaunatviškai naiviai svarstydavome, kad viskas Lietuvai dar pakryps gera linkme. Svajonė apie nepriklausomą valstybę pradėjo tirpti gal apie šeštąjį dešimtmetį, kai po Josifo Stalino mirties tapo aišku, jog niekas mumis nesirūpins. Tokios buvo nuotaikos.

Kaip žuvo tėvas, Juozas Merkys

Kaip Jums pavyko nepatraukti į mišką? Juk Rokiškio krašte labai daug jaunų vyrų išėjo į miškus ir žuvo, arba

vėliau sovietai juos represavo.

Teko matyti daug žuvusiųjų, suguldytų turgaus aikštėse. Savo namuose žuvo ir mano tėvas Juozas Merkys. 1946 m. vasario 23 d. atėjo trys kaimynai, tėvas turėjo pasidaręs alaus, sėdo visi pašnekėti. Užsidedė lempą. Staiga išgirdo, kaip kažkas uždarinėja langines ir šaukia *Zdavajtes!* (rus. *Pasiduokit!*). Vyras mėgino aiškinti, kad visi savi ir jokių „banditų“ čia nėra. Išgirdo tik reikalavimą tuojau pat pasiduoti.

Apsuptieji iš pradžių galvojo, kad atėjo kokie plėšikai. Nutarė bėgti į kaimą ir sukviesti daugiau žmonių, kad būtų galima apsiginti. Pasiziūrėjo į vieną pusę – tuščia. Pravėrė duris ir mėgino bėgti per sniegą, o prie pirties kareiviai buvo pastatę kulkosvaidį – tėvą ir Lietuvos savanorį Petrą Vaitėkūną, dalyvavusį kovose prie Giedraičių ir Širvintų, pašovė. Tėvui kulkosvaidžio serija persiuo krūtine, bet, negana to, šūvis dar buvo paleistas į kaktą.

Kiek jaunesnis kaimynas, igudęs kare, puolė į sniegą ir kulkosvaidžio kulkos į jį nepataikė. Tik priėjęs kareivis iš revolverio šovė į pakaušį. Dar dviems pavyko pabėgti.

Pasirodo, tai buvo „stribai“ ir NKVD kariuomenės dalinys. Pamatė per langą šviesas ir sėdinčius vyrus, – vadinasi, banditai. „Stribai“ buvo pažįstami, bet lietuviškai nė vienas neprašneko.

Lemtis

Kur tuo metu buvote Jūs?

Žinote, laimė. 99 proc. tikimybė, kad turėjau būti tėvų namuose. Mokiausi Kupiškio gimnazijoje ir visada šeštadieniais pareidavau namo, o žiemą atvažiuodavo parsivežti tėvas. Namuose išsimaudydavau pirtyje, geriau pavalgydavau. Per visus mokslo metus gal tik porą kartų buvau praleidęs šeštadienius, namo nevažiuavau. Kartą draugas pakvietė paviešėti, o antrą kartą šeštadienį atvažiuavo tėvas, Kupiškėje turėjęs reikalų. Buvo šalta, tad tėvas ir pasiūlė namo nevažiuoti, nes maisto atvežė, o be pirties savaitę dar galiu ištvirti. Buvau labai nepatenkintas, bet tėvas įtikinėjo, kad iš tiesų šalta. Taigi likau Kupiškėje, nors ir nusiminęs.

Lemtis, tėvas išgelbėjo Jums gyvybę. Lemtis, kad tada neteko rizikuoti savo gyvybe.

Šios nuotaikos vėliau turėjo įtakos mano apsisprendimams. Turėjau savą pasaulį ir į visa, kas buvo skelbiama oficialiai, žvelgiau su tam tikru nepasitikėjimu.

Brangia kaina įgyta gyvenimo patirtis.

Be to, Vilniaus universitete turėjome savo labai mėgstamą profesorių, garsų istoriką Igną Jonyną. Prieš karą Vytauto Didžiojo universitete Kaune jis buvo katedros vedėjas, šiuolaikinės istorijos atstovas. Kai I. Jonynas ateidavo į archyvą, tekdavo su juo ir daugiau pasišnekėti. Aš jį palydėdavau į namus. I. Jonynas sakė, kad jiems, istorikams, anuomet buvo svarbiausia pasiekti, kad mūsų Lietuvos istorija būtų savarankiškas istorijos objektas, kad mūsų kraštas nebūtų tik kitų valstybių susidūrimo laukas.

Ko gero, ir šiandien nemažai Vakarų Europos istorikų mato tik tokį Lietuvos istorijos vaidmenį.

Deja, skaitydamas kai kuriuos mūsų kaimynų darbus, matau, kad jiems

Spaudos draudimo laikotarpiu užsienyje išleistos lietuviškos knygos, eksponuotos 2004 m. Tarptautinėje Vilniaus knygų mugėje

lietuvių tauta kaip subjektas, istorijos kūrėja, galima sakyti, neegzistuoja. Svarbu tik tai, kaip šioje erdvėje susidurdavo kaimyninių valstybių interesai. Ir viskas.

Tai dėl mūsų valstybės mažumo šiandien, o gal mūsų istorijos mokslo nepajėgumo? Juk vienu metu Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė buvo didžiulė valstybė, pretendavusi į imperijos statusą.

Taip, bet lietuvių tauta tada buvo suvokiama kaip visos kunigaikštystės piliečių bendruomenė. O piliečiai – privilegijuoti luomai, kurie save ir vadino tauta, nes kiti gyventojai tebuvo liaudis. Lenkai tam apibrėžti naudoja du terminus: *naród* – tauta ir *lud* – liaudis. Tai labai griežtai skiriamos sąvokos. Lietuvių elitiniai sluoksniai socialine prasme, t. y. kilmingųjų luomai taip pat sudarė tos istorinės tautos dalį.

Aišku, ta tauta turėjo patriotizmo ir ambicijų. Juk iš kur atsirado Lietuvos metraščiai ir XVII a. Alberto Viūko-Kojelavičiaus *Lietuvos istorija*? Iš to politinės tautos patriotizmo.

Paskui, kai Rytų Europoje kūrėsi modernios tautos ir atskiri etnosai, net liaudinės tautos atsigavo, atsirado demokratinės tautos, bet joms daug ką teko kurti iš naujo. Didelėje valstybėje ta politinė lietuvių tauta etniniu požiūriu buvo įvairi, tad naujomis aplinkybėmis didesnės ir galingesnės tautos siekė pasisavinti ir visą senosios Lietuvos valstybės paveldą. Patiems lietuviams nedaug kas beliko. Tad tenka įrodinėti, kad mes buvome istorijos subjektas, buvusios valstybės kūrėjai. Demokratinė lietuvių tauta jau vienišos visus luomus, bet pagrindą sudarė valstiečiai.

Ką turime įteigti patys sau

Kam pirmiausia turėtume įrodyti, kad buvome savarankiškas istorijos subjektas? Europos ir pasaulio istorikams? O gal pirmiausia patys sau?

Dabar kartais skeptiškai sakau, kad pirmiausia turime įrodyti patiems sau. Stiprėja kosmopolitizmo orientacija, kuri susijusi ir su tarybiniu internacionalizmu. Vis girdžiu pabrėžiant, kad dabar jau *bisime europiečiai*, bet norime tik kažką iš tos Europos paimti, pamiršdami, ką vertingo turime patys. 2003 m. liepą internete perskaičiau jauno kultūrologo straipsnį, kur aimanuojama, kad mus slepia atseit psichiškai ne visai sveiko Jono Basanavičiaus ir nevykėlio Vinco Kudirkos primesta lietuviško tautinio tapatumo samprata. Girdi, turime tokius simbolius kaip knygnėšys, kuris Vakarų Europoje bus suprastas tik kaip kontrabandininkas.

Tai, kad UNESCO priėmė sprendimą pasauliniu mastu minėti lietuvių spaudos atgavimo šimtmetį kaip svarbų žmonių įvykį, yra atsakas į cinišką kai kurių mūsų tautiečių skepticizmą. Tada įsitikinu, kad mums visai ne gėda „į Europą“ eiti su savo praeries kovas dėl spaudos laisvės ir tautos egzistencijos menančiu simboliu – Knygnešiu.

Nuolat reikia įrodinėti, taip pat ir sau patiems, kad esame istorijos subjektas. Dabar, kai Lietuva pripažįstama ir gerbiama kaip valstybė, jau ir tarptautiniu mastu stiprėja samprata, kad lietuvių tauta yra savo istorijos kūrėja ir savo likimo lėmėja. Pasaulyje tas itin buvo įvertinta Sąjūdžio laikais, kai lietuviai be ginklo įstengė atgauti nepriklausomybę iš tokios imperijos kaip Tarybų Sąjunga gnaužtu. Sakyčiau, kad tokie realūs mūsų tautos veiklos faktai paveikė labiau nei Lietuvos istorikų darbai, kurie galbūt daugiau žinomi tik lenkų istorikams.

Lietuvos draugai – Lenkijos istorikai

Reikia pasakyti, kad per tuos metus, kai aš jau pretenduoju į istoriko

vardą, Lenkijos istorijos mokslas padarė didžiulę pažangą.

Kuria prasme – pažanga? Kokį kelią nužengė?

Pažanga ta, kad kone visi lenkų istorikai pagaliau nusivokė, jog lietuviai vis dėlto yra ne lenkų tautos dalis, bet savarankiška tauta. Lenkijoje yra puikių ir Lietuvai labai draugiškų istorikų. Galėčiau išskirti ištisą istorinių tyrimų centrą, kuriame darbuojasi Poznanės Adomo Mickevičiaus universiteto istorikai. Po Antrojo pasaulinio karo jiems vadovavo Henrikas Lovmianskis (Henrik Łowmiański), priekaryje dirbęs Stepono Batoro universitete Vilniuje. Jis parašė solidžią studiją apie lietuvių visuomenės susidarymą valstybės kūrimosi laikotarpiu. Vėliau Poznanėje jis sutelkė visą būrį savo mokinių, kuriuos nukreipė tyrinėti Lietuvos istoriją, ragino išmokyti lietuviškai. Jie taikė jau visai kitokią koncepciją, nei iki tol buvo įsitvirtinusi Lenkijos historiografijoje. Šios lenkų istorikų mokyklos atstovams jau nekykla abejonių, kad egzistavo savarankiška Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, o ne tik Karūna. Jau netvirtinama, kad nuo Jogailos laikų jokio politinio savarankiškumo Lietuvoje nebesama. Šios mokyklos istorikai daugiau tyrinėjo taip pat socialinę ir ekonominę istoriją, nes Lenkijos politinė istorija, kaip ir Lietuvos istorija, pokaryje buvo labai suvaržyta.

Tarp Poznanės istorikų atsirado didelių Lietuvos draugų. Vienas jų – Ježis Ochmanskis (Jerzy Ochmański), kuris tarybiniais laikais Lietuvos istorijos klausimais rašė daug patriotiškiau už mus, lietuvius.

Nes ir galėjo tą daryti, ko lietuviams istorikams paprasčiausiai nebuvo leidžiama.

Žinoma, J. Ochmanskis turėjo daugiau galimybių. Dabar Poznanėje yra puikių Lietuvos draugų. Iš jų išskirčiau Janą Jurkievičių (Jan Jurkiewicz), kuriam prieš keletą metų Lietuvos mokslų akademija suteikė užsienio nario vardą. Neseniai iš *Baltų lankų* leidyklos pasirodė stauriasis veikalas *Namų užrašai / Motiejus Valančius*. Pateikti autentiški lenkų kalba Žemaičių vyskupo M. Valančiaus rankraščiniai tekstai ir vertimas į lietuvių kalbą. Vertimą organizavo ir didžią dalį išvertė habil. dr.

Tarp liberalios tvarkos ir sovietizmo

Algis Butkus, VGTU prof. habil. dr. inž.

Žlugus XX a. Rudajai ir Raudonajai imperijoms, senajame pasaulyje nuostatų ir idealų švytuoklė nusivijo visai į kitą pusę. Neliko prieš ką kovoti ir ko bijoti. Besiskverbiantys Naujojo Pasaulio „kaubojiški“ ir vartotojiški papročiai su šūkiu „Laisvas žmonių, idėjų, prekių ir kapitalo judėjimas“ Europos viešpačius privertė burtis į didžiulę monopoliją – Europos Sąjungą. Tai vienas iš XX a. diktatūrų žlugimo padarinių. Antroji, sakyčiau, svarbesnė priežastis – tai troškimų, idealų, tikslo – „dėl ko“ ir „kam“ gyventi – trūkumas, senoje idėjų virtuvėje sukėlęs protų sumaištį.

Pavėluotai (kaip visada) Europos kairiosios ir komunistinės partijos, susirinkusios 2004 m. sausį Vokietijoje, posėdžiavo, tarėsi, ką daryti, kaip išjudinti sustabarėjusią visuomenę, kuri nusivylusi parlamentų, seimų rinki-

Aldona Prašmantaitė, o visą lenkišką tekstą archeografiniu požiūriu sutvarkė J. Jurkievičius. Taigi mes bendradarbiaujame tiesiog ranka rankon.

Tokių gražių pavyzdžių galėčiau pateikti ir daugiau. Štai iš Vilniaus kilęs Julius Bardachas (Julius Bardach). Tai labai gerai Lietuvos atžvilgiu nusiteikęs istorikas, solidaus amžiaus, bet dar kupinas jėgų. Sutinka mus kaip geriausius draugus, ir neveltui Vilniaus universitetas prieš keletą metų jam suteikė garbės daktaro laipsnį. Labai vertingos J. Bardacho studijos skirtos Lietuvos teisei, išskirtini ir kiti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų tema parašyti veikalai. J. Bardachas siek tiek parašė ir tautinių santykių raidai XIX a. skirtų darbų.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

mais ir visokio plauko valdžiomis. Nuspręsta įkurti vieną kairiąją partiją, iš pagrindų pakeitus XIX a. šūkius apie revoliucijas, „teisingus“ karus, nuosavybę ir kt. Šis sambūris yra rimtas išpėjimas Europos Sąjungos politikams, plečiantiems naują darinį į Rytus su tūkstančiais privalomų direktyvų, apribojimų ir taisyklių. Dešinosios partijos kol kas snūdiuodamos tyli.

Liberalizmo nuostata „Kas neuždrausta, tas leistina“ buvusiams ir naujiems valdininkams bei verslininkams transformavosi į šūkių – „Ką noriu, tą darau“ (pavyzdžiui, šios žiemos politinės grumtynės). Ko norėti, kaip tvarkytis, mokyti iš apžvalginio svečiavimosi užsieniuose pro automobilio langą. Bet kaip mėgdžioti demokratiją, jei vienoje svajonių šalies valstijoje mirties bausmė uždrausta, kitoje – ne. Vienur tilto statyba sprendžiama referendumais, kitur – ministro įsakymais. Kupiškėnų patarle „Pamislyk, razumou užteks“ gal kuris ir mėgina pasinaudoti... Tačiau pažvelgus į įnirtingą visko ir visur privatizavimą, sklypų grobimą ir kilnojimą bei aklą pasitikėjimą užsienio įstatymais, imi abejoti valdžios vyrų sugebėjimu matyti reiškinius toliau savo daržo.

Kaip pasitikėti politikais, kuris savo įsitikinimus (partiškumą) keičia kaip pirštines. Valstietis sakytu: „Išverstakūris lenda prie lovio...“ Tačiau saldūs pažadai malonesni už karčios tiesos sakymą, apmauna buvusios Imperijos rinkikus. Jei suskaičiuotume įvairių partijų narius Lietuvoje, vargiai jų kiekis viršytų 1,5 proc. visų turinčių balsavimo teisę. Pagal šiandieninius įstatymus kiekvienas didesnis miestas ir gamykla, suskaičiuavę 400-500 iškeltų rąkų, gali steigti „savo“ partiją ir dalyvauti rinkimuose. Parduokite alaus butelį už 1 centą ir kaip mat turėsite „Alaus mėgėjų“ partiją (pavyzdys – referendumas dėl stojimo į Europos Sąjungą).

Kadangi ateina vis mažiau rinkėjų į šį žaidimą, Seime sulauksime įstatymo „Kiek atėjo, tiek užteks“. Save pasiūlę, save išrinkis ir perrinkis – juk „kirminėliai“ ir „runkeliai“ nesupranta, ko reikia valstybei, suprask, „aukštuomenei“. Apie pareigą ir garbę sprendžiama iš veiksmų bei darbų. Štai vienas premjeras dievagojosi, kad krizė Rytuose neatsilieps Lietuvos ekonomikai, tarytum mes žaliavas perkam iš kitur. Kitas teigė, jog Europa „duos“, o po pusmečio teigė, kad ne labai, atseit – reikės patiems duoti... Seimųnų pareigingumas tampa sektinas, tik svarstant jų atlyginimo pakėlimą. Čia visos partijos balsuoja sutartinai. Tarpukario Lietuvoje „valdišką“ darbą dirbančiųjų algos skyrėsi 8 kartus (be bankininkų), šiandien – 20 ir daugiau kartų. Ar tik nesulauksim XX a. 40-ųjų metų įvykių Suvalkijoje pasikartojimo, ponai politikai?

Tai, kad darbininkas prie staklių ar morkų rūšiuotojas kokiame Velse turi būti raštingas, supranta ir skustagalviai, ir besilinsintieji Bahamų paplūdimiuose. Bet kam reikalingas gimtosios kalbos mokėjimas – ne visiems „demokratiškai“ nurodantiems, kaip rašyti mokslinius straipsnius ir kokios turi būti gimtosios kalbos mokymo programos nuo darželio iki aukštosios mokyklos. Gerai buvo Viduramžiais, kai visuose Europos universitetuose dėstyta lotyniškai. Bajoraičiai studijavo, linksminosi, diskutavo... Kalė tiesas ir dogmas prie

vaškinės žvakės pasikasydami, pasiemsdami nuo karo, bado ir maro. Žinome, kokio likimo sulaukdavo kiti. Švenčiant lietuviškos spaudos atgavimo šimtmetį, tenka pripažinti, kad kai kurių įtakingų valdininkų ir mokslininkų dėka gimtoji kalba negailingai stumiama į šalį.

Veisiejų miestelio gydytojas žydas L. Zamenhofas, 1887 m. sukūręs lengvai išmokstamą esperanto kalbą, tikėjosi prisidėti prie tarptautinio bendradarbiavimo. Deja, didžiųjų valstybių dėmesio ši kalba nesulaukė. Lietuvoje atsirado siūlymų vartoti kuo daugiau tarptautinių žodžių ir taip įsilieti į idealią Vakarų sanklodą. Dabar doktorantas, mąstantis motinos kalba, parašęs straipsnį, privalo jį išversti į anglų kalbą (ateityje – į kinų?), nes kitaip apie mažos valstybės mokslo (ir ne mokslo) pasiekimus niekas nesužinos... Bet ar taip yra XXI a.? Ar neužtenka išradimų, atradimų, patentų ir santraukų keliomis kalbomis? Užteko iki 2000–2001 m. Kas trukdo, esant skaitmeniniam knygų spausdinimui, pateikti tiriamuosius darbus dviem trim kalbom, taikant įvairaus smulkumo rašmenis?

Mokslo pagrindas yra fundamentinių ir savo specialybės dalykų žinojimas. Čia negalima lyginti patyruosio dėstytojo ir pradedančiojo gilinti savo žinias iš tūkstančio šaltinių. Universitetuose taikant laisvą paskaitų lankymą, laisvai kas keleri metai keičiamas programos, turint finansavimą, gero kai priklausanti nuo studentų (ne nuo grupių) skaičiaus, yra gaminami sovietiniai liberalizuoti „planiniai“ specialistai. Daugiau studentų – daugiau administracijos ir popierizmo. Skaitlingo universiteto žodis girdimas labiau ministerijoje ir Seime. Taigi, ponai dėstytojai, nebūkit „kirviai“, per egzaminą skaitykit laikraščius, davę vienuodu klausimus visai grupei mažoje auditorijoje. Laboratorijoms įrengti už menką algelę gero meistro neįdarbinisite. Išėitis – kompiuteris. Ar žaisdamas teorinius uždavinius būsimas inžinierius atskirs varžtą nuo veržlės, ar sugebės naudotis modernia aparatūra? Išgirsite – „čia jo problema“. Tai puiki formulė „atsisipardyti“ nuo bet kokių interesantų, ligonių, bedarbių... Ar gali dieninio skyriaus studentas, dirbdamas imonėje, rasti laiko naršyti internete ir bibliotekoje skaityti storas knygas? O ką daryti dėstytojui, kai auditorijoje sėdi tik negausus studentų būrelis? Skaityti paskaitą ar eiti namo? Gerai besimokantis studentas gauna stipendiją, kurios 50-60 proc. išleidžiama vien bendrabučiu. Suradęs gerą darbą, jaunas žmogus panašiai rengia magistro darbo tezes. Grįžimui prie vakarinio mokymo aukštosios mokyklose sugaišta 10 metų. Manau, tai vienintelė išėitis, kai esame tokie neturtingi. Padarykime vakarines studijas prieinamas. Paskaitų lankomumo liberalizavimas neigiamai veikia ir jaunimą, ir dėstytojus. Internete rasite „Rengiu kursinius projektus“ skelbimų. Ar taip apmausime Briuselio valdininkus ir darbdavius?

Kaip bus puiku, išgirstame tik per rinkimų karštinę. Pamatysime, kaip seksis gyventi naujoje Imperijoje. Tačiau netekę savo protėvių tautinės esybės – kalbos ir papročių – išnyksime kaip „vejo blaškoamas dūmas“.

KAUNO MEDICINOS UNIVERSITETO (KMU) BIOMEDICININIŲ TYRIMŲ INSTITUTAS (BMTI)

SKELBIA KONKURSA DIREKTORIAUS PAREIGOMS UŽIMTI

1. Konkurse dalyvaujantis asmuo (toliau – pretendentas):
 - 1.1. turi būti biomedicinos srities mokslininkas;
 - 1.2. paskirtą rinkimų dieną būti ne vyresnis kaip 65 metų;
 - 1.3. turėti administracinio ir pedagoginio darbo patirtį;
 - 1.4. turi būti susipažinęs su mokslinių tyrimų įstaigų pagrindinės veiklos organizavimo klausimais, biudžetinių įstaigų finansavimo tvarka bei darbo teisiniais santykiais, kuriuos reglamentuoja Lietuvos Respublikos įstatymai, Vyriausybės nutarimai ir kiti teisės aktai.
2. Pretendentas per vieną mėnesį nuo konkurso paskelbimo spaudoje dienos, įskaitant paskelbimo spaudoje dieną, privalo pateikti šiuos dokumentus:
 - 2.1. prašymą dalyvauti konkurse;
 - 2.2. asmens tapatybę, pilietybę ir amžių patvirtinanti dokumentą ir jo kopiją;
 - 2.3. mokslo laipsnį liudijanti dokumentą ir jo kopiją;
 - 2.4. valstybinio socialinio draudimo pažymėjimą ir jo kopiją;
 - 2.5. trumpą gyvenimo, mokslinės ir pedagoginės veiklos aprašymą;
 - 2.6. instituto veiklos plano projektą;
 - 2.7. mokslinių darbų sąrašą;
 - 2.8. kitus papildomus dokumentus, leidžiančius objektyviai įvertinti pretendentą kvalifikaciją.
- Nurodyti dokumentai pateikiami KMU BMTI personalo specialistei asmeniškai (informacija telefonu (8 ~ 37) 30 29 56 arba atsiuočiami registruotu laišku adresu: KMU BMTI, Eivenių g. 4, 50009 Kaunas - 7. Jei dokumentai siunčiami registruotu laišku, pateikiamos 2.2, 2.3 ir 2.4 punktuose nurodytų dokumentų notaro patvirtintos kopijos.
3. Konkursą vykdo Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. ISAK-491 patvirtinta komisija.

Direktorius

Pabaiga, pradžia Nr. 7

Kovo 9 d. Lietuvos mokslų akademijos rūmuose buvo įteiktos 2003 m. Lietuvos mokslo premijos. Tęsiame pasakojimą apie šį įvykį.

Nuo Lietuvos iki Pietų Azijos ir Pietų Amerikos

Kiekvienais metais tarp premijuotų darbų autorių galima rasti, Vaižganto žodžiais tariant, ir vieną kitą „deimančiuką“. Pasak Lietuvos mokslo premijų komiteto pirmininko prof. Kęstučio Makariūno, tarp 2003 m. mokslo premijų laureatų toks „deimančiukas“ galėtų būti Vilniaus pedagoginio universiteto prof. habil. dr. Rimanto Puplesio darbų ciklas *Biologinė įvairovė: taksonominės strateginių regionų revizijos ir naujos mokslui rūšys (Insecta: Microlepidoptera) (1984–2002 m.)*.

Norintiems įsitikinti, kaip tvirtai Lietuvos mokslas susijęs su pasauliniu mokslu, pakaktų panagrinėti R. Puplesio tiriamąją veiklą. 1984–2002 m. profesorius inicijavo, vadovavo ir pats vykdė daugiau kaip dešimtį projektų, skirtų strateginių Žemės regionų primityvių *Microlepidoptera* biologinės įvairovės tyrimams. Jo atliktų mokslinių projektų geografinė aprėptis nusidriekia nuo Lietuvos iki Rytų Azijos ir Pietų Amerikos.

Šiuo metu Žemėje išaiškintos 1027 *Nepticuloidea* ir *Tischerioidea* primityvių vabzdžių (*Microlepidoptera*) rūšys. Vadinasi, R. Puplesis aprašė net ketvirtį pasaulio faunos (26 proc.). Jis atrado ir aprašė 262 mokslui naujas primityvių vabzdžių rūšis Europoje, Kaukaze, Centrinėje Azijoje, Rytų Azijoje, Pietryčių ir Pietų Azijoje, Pietų Afrikoje, Centrinėje ir Pietų Amerikoje.

Primityvūs vabzdžiai – neatsiejama kiekvienos sausumos ekosistemos dalis, evoliucinių procesų, vykstančių Žemėje per pastaruosius 100 mln. metų ar daugiau, indikatoriai. Tai objektai, kurie padeda apibūdinti tiriamo biomo biologinės įvairovės turtingumą, kilmę ir gamtinius ryšius. R. Puplesio tyrimai bei išvados teikia patikimų žinių apie daugelio Žemės regionų fauną, kuri iki tol buvo mažai tyrinėta arba išvis mokslui nežinoma. Tai labai reikšmingi darbai atliekant biologinės įvairovės tyrimus, kai pasaulyje ypač pastaraisiais dešimtmečiais sparčiai naikinami natūralūs kraštovaizdžiai, nyksta ištisos gyvūnų ir augalų ryšys.

R. Puplesis parengė ir paskelbė originalią Palearktės biogeografinę koncepciją, kuri atskleidžia svarbiausius autochtoninės evoliucijos centrus Eurazijos žemyne, originalias *Nepticulidae* ir *Opostegidae* sistemas ir filoge-

Jie garsina Lietuvos mokslą (2)

KTU prof. Remigijus Jonušas (kairėje) apdovanotas 2003 m. Lietuvos mokslo premijos diplomu

netines schemas. Minėti tyrimų rezultatai keičia iki šiol nusistovėjusią sampratą apie šių smulkių entobiontinių organizmų evoliucionavimą. Daugelis R. Puplesio tyrinėtų primityvių vabzdžių yra kultūrinių ar miško augalų kenkėjai, tad tyrimų duomenys gali būti panaudoti augalų apsaugai nuo kenkėjų, rengiant augalų apsaugos priemones, parenkant vabzdžių gausumo reguliavimo būdus ir panašiai. Pagaliau tai labai svarbu siekiant taikyti veiksmingas karantino priemones, padedančias užkirsti kelią atsitiktinai kenkėjus įvežti į mūsų šalį, ypač dabar, kai didėja Lietuvos prekybos mainai, keliautojų srautai.

R. Puplesis paskelbė 66 biologinės įvairovės tyrimams skirtus darbus, iš jų 44 svarbesni, skaičiuojant ir tris monografijas, kurios paskelbtos Jungtinėje Karalystėje ir Nyderlanduose. Užsienio kolegos lietuvių tyrinėtoją vadina vienu žymiausių autoritetų pasaulio biologinės įvairovės ir sistematikos srityje. Jau 19 metų jis dirba Vilniaus pedagoginiame universitete (seniau institutas), devynerius metus yra Zoologijos katedros profesorius. Nuo šiol – Lietuvos mokslo premijos laureatas biomedicinos mokslų srityje.

Rotorinių sistemų tyrėjai

Technologijos mokslų srityje 2003 m. trys mokslo premijos skirtos Kauno technologijos universiteto (KTU), Puslaidininkių fizikos instituto bei Matematikos ir informatikos instituto atstovams.

KTU mokslininkams Vytautui Barzdaičiui, Remigijui Jonušui, Algirdui Jurkauskui ir Vitalijui Volkovui mokslo premija teko už darbų ciklą *Rotorinių sistemų dinamikos tyrimai ir diagnostika (1987–2002 m.)*. Ciklo darbai atlikti ir apibendrinti 5 monografijose, 130 mokslinių straipsnių, už juos gauti 22 išradimai ir patentai. Atlikti 92 moksliniai tiriamieji ir ūkiskaitos darbai už 3,8 mln. litų. Originalūs rotorinių sistemų, tiesinių ir netiesinių virpančiųjų sistemų tyrimų rezultatai padeda didinti tų sistemų veiksmingumą, mažinti eksploatacijos išlaidas. Tyrimų rezultatai įdiegti AB Lietuvos energija, Mažeikių nafta, Achema, Lifosa, AB Kauno energija filiale Kauno elektrinė, Kauno HE, Mažeikių termofikacinėje elektrinėje, AB Grigiškės, Dvarčionių keramika, Marijampolės cukrus ir daugelyje kitų.

Jų darbo rezultatai taip pat naudojami studijų procese: pateikti trijuose vadovėliuose (su bendraautorais), 13 mokytojų priemonių. Tyrėjai skaito paskaitas studentams, vadovauja doktorantams, prisideda prie daktarų ir habilituotų daktarų rengimo ne tik KTU, bet ir Vilniaus Gedimino technikos universitete, Lietuvos žemės ūkio universitete.

Prof. V. Barzdaitis yra Tarptautinės mašinų ir mechanizmų federacijos mechatronikos techninio komiteto narys, naujų technologijų, susijusių su turboagregatų dinamika ir rotorinių sistemų vibracija tyrimų diegimo ir tyrimo ekspertas Lietuvos pramonės įmonėse. Prof. R. Jonušas yra Tarptautinės rotorių di-

namikos mokyklos tarybos narys, žurnalų *Mechanika*, *Mechaninė technologija*, *Journal of Vibroengineering* redakcinės kolegijos narys. Prof. A. Jurkauskas – Transporto tyrimų tarybos prie Lietuvos MA prezidiumo narys, akademiko S. Vavilovo premijos laureatas, žurnalų *Transportas, Jūra ir aplinka*, *Journal of Vibroengineering* redakcinės kolegijos narys. Prof. V. Volkovas yra Tarptautinės mašinų ir mechanizmų federacijos Lietuvos nacionalinio komiteto narys, žurnalo *Matavimai* vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas, žurnalų *Mechanika* ir *Journal of Vibroengineering* redakcinės kolegijos narys, akademiko S. Vavilovo ir Lietuvos Ministrų Tarybos premijų laureatas. Visi keturi yra parengę nemažai mokslo daktarų.

Didelės galios mikrobangų jutikliai

Technologijos mokslų srityje Lietuvos mokslo premija paskirta trims Puslaidininkių fizikos instituto tyrėjams – Mindaugui Dagui, Žilvinui Andriui Kancleriui ir Rimantui Simniškiui už darbų ciklą *Didelės galios mikrobangų impulsų jutiklių kūrimas ir taikymas (1986–2001 m.)*.

Šio darbo autoriai Puslaidininkių fizikos instituto Mikrobangų laboratorijoje atliko kompleksinius „karštų elektronų“ efekto tyrimus, kitaip tariant, išnagrinėjo elektrinio lauko sukeltus elektronų kaitimo reiškinis puslaidininkuose. Jie sukūrė naujo tipo prietaisus didelės galios impulsiniams signalams matuoti – puslaidi-

ninkinius rezistorinius jutiklius ir keitiklius. Jų veikimas pagrįstas elektronų kaitimu puslaidininkio tūryje. Prietaisai pasižymi naujomis metrologinėmis charakteristikomis, jie atsparūs perkrovoms, stabilūs ir patikimi. Tai vieni iš nedaugelio Lietuvoje sukurtų elektroninių prietaisų, kurie pradėti kurti nuo fundamentinių tyrimų. Buvo sukurti unikalūs matuokliai, dabar naudojami daugelio pasaulio šalių laboratorijose.

Beje, kuriant puslaidininkinius rezistorinius jutiklius, keitiklius ir matuoklius, teko išplėtoti nuoseklią šilumų elektronų kinetinę teoriją, t. y. atrasti teorinius didelės galios mikrobangų jutiklių kūrimo pagrindus. Teoriškai ir eksperimentiškai ištirta jutiklių, pagamintų iš įvairaus laidumo ir orientacijos elektroninio silicio, varžos priklausomybė nuo elektrinio lauko stiprio nuolatiniam ir aukšto dažnio laukuose. Ištirtos įvairios naujų prietaisų savybės, nustatyti parametrai, leidžiantys optimizuoti metrologinės charakteristikas.

Autoriai pranešimus apie savo darbus yra skaitę 20 tarptautinių konferencijų užsienyje, taip pat daugelyje Lietuvoje vykusių konferencijų. Paminėsime prestižines pasaulines mikrobangų konferencijas: *European Microwave Conference*, *AMEREM* ir *EU-ROEM*. Darbai į šias konferencijas patenka pagal labai griežtą atranką. Kvietiniai pranešimai skaityti NATO RTA simpoziumuose, darbai buvo pristatomi JAV, Švedijos universitetuose ir karinėse firmose (Ž. Kancleris), JAV, Prancūzijos, Vokietijos, Rusijos karinėse institucijose ir firmose (M. Dagsys), Švedijos, Prancūzijos, Vokietijos, Rusijos mikrobangų laboratorijose (R. Simniškis). Autoriai vykdė sutartis su Rusijos moksliniais institutais, karinius lėktuvus kuriančia korporacija SAAB Švedijoje, JAV karinių oro pajėgų institucijomis.

Lietuvoje šiuos darbus rėmė Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo finansuojama programa *Jutikliai* (1998–2000 m.) ir *Aukštųjų technologijų plėtros programa Naujų elektroninių prietaisų kūrimas milimetrinių bangų diapazonui* (2003–2006 m.). Šių mokslininkų sukurti didelės galios mikrobangų impulsų jutikliai naudojami Rusijos, JAV, Švedijos laboratorijose. Darbų ciklui skirti 43 spausdinti darbai, iš jų viena monografija. Daugiau kaip pusė straipsnių išspausdinti prestižiniuose moksliniuose leidiniuose.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

2003 m. mokslo premijos laureatai – Puslaidininkių fizikos instituto dr. Rimantas Simniškis (kairėje) ir dr. Žilvinas Kancleris

Prof. Rimanto Puplesio (kairėje) moksliniai tyrimai nuo Lietuvos nusidriekė iki Pietų Azijos ir Pietų Amerikos

Dailininką Antaną Tamošaitį, pasirodžius jam skirtai knygai, sveikina galerijos Židinys vedėja Laimutė Lukoševičienė

Dosnaus likimo dovaną gavo liaudies meno, lietuviškojo stiliaus mylėtojai ir puoselėtojai: Anastazijos ir Antano Tamošaičių galerijoje *Židinys* vyko naujos knygos *Antanas Tamošaitis. Gyvenimo ir kūrybos kelias* pristatymas. Suprantama, dalyvavo knygos autorė menotyrininkė Lijana Šatavičiūtė-Natalevičienė, Vilniaus dailės akademijos leidyklos vadovai ir darbuotojai, be kurių pastangų nebūtų tokio puikaus veikalo. O jei ir būtų jis pasirodęs, tai gerokai vėliau ir, tikriausiai, ne tokiu išpūdingu, menišku pavidalu. Dalyvavo nemažai Tamošaičių draugų ir jų talento gerbėjų. Tačiau svarbiausias renginio dalyvis, suprantama, buvo pats knygos herojus – dailininkas Antanas Tamošaitis, kuriam vasario 15 d. sukako 98 metai. Dėl pablogėjusios sveikatos 2003 m. birželio 19 d. jis neįstengė atvykti į savo ir žmonos vardu pavadintos galerijos *Židinys* atidarymą, užtat malonu buvo dailininką ir liaudies meno puoselėtoją išvysti per jam skirtą veikalo pristatymą.

Tenka tik pritarti renginį įžangos žodžiu pradėjusiam Vilniaus dailės akademijos mokslo prorektoriumi prof. Adomui Butrimui, kad kone kiekvienas iš mūsų yra patyręs sąlytį su Antano Tamošaičio kūryba, jo surinktais meno kūrinių ir kita veikla. Nors dažniausiai to nė nenujaušdavome. Pats A. Butrimas prisipažino dailininko rengto tęstinio leidinio *Sodžiaus menas* vieną iš knygų pirmą kartą išvydęs pas savo senelius jų namų pastogėje. Tada laimingas radėjas nė nepagalvojo, kad tos *Sodžiaus meno* serijos knygos autorių kada nors teks pamatyti ir net su juo bendrauti. Negalėjo net pagalvoti, kad teks vadovauti dailininkui ir liaudies meno puoselėtoju skirtos knygos pristatyme.

A. Butrimas prisiminė ir kitą savo sąlytį su Anastazijos ir Antano Tamošaičių kūryba. Bene apie 1980-uosius į Lietuvos nacionalinį muziejų (tada vadinosi *Lietuvos TSR istorijos ir etnografijos muziejus*) pateko šių dailininkų sukurtas kostiumas. Jį buvo išsaugojusi A. Butrimo teta. Mat tarpukario metų Kauno, Panevėžio ir kitų miestų ponios jautė ne tik pareigą, bet ir malonumą dėvėti Tamošaičių sukurtus kostiumus. Istorinių sąmyšių metu toli gražu ne visiems pavyko išsaugoti savo kostiumus ir kitas vertybes, o prof. A. Butrimo tetai pasisekė per karą išsaugoti Tamošaičių tarpukario metais išleistus albumus ir kostiumą. Teta norėjo, kad ją palaidotų su šiuo kostiumu. Tačiau pavyko prikaltinti šią vertybę perleisti Nacionaliniam muziejui, nes sužinota, kad ten nėra viso Tamošaičių kostiumo.

Reikia pasakyti, kad ne iš karto miestų ponios apsilviko tautinius kostiumus. Miestietėms ne visada tai, kas liaudiška, atrodė gražu ir priimtina. Veikiausiai tai atrodė paprastų kaimo žmonių drabužis, kurio jokiū būdu nesivilktų karininkų žmonos ar kitos miesto ponios. Tiesa, XIX a. viduryje Anglijoje prasidėjo liaudies meno gaivinimo sąjūdis, persimetęs į Šiaurės ir Vidurio Europą, kur taip pat buvo stipriama romantizmo dvasia. Kiek vėliau

už kaimyninius kraštus šie nauji mados vėjai pasiekė ir Lietuvą. Tai buvo ne šiaip užgriūnanti bei greitai praeinanti mada, bet tautiškumo formų ir dvasios paieškos, neišvengiamai vedusios į susidomėjimą liaudies menu. Pasirodo, paprastų žmonių kuriamuose menuose ir net paprastuose daiktuose tos tautos dvasios išlikę daugiausia.

Tautos dvasios išraiškos paieškoje dalyvavo daug iškilų Lietuvos inteligentijos atstovų: Mikalojus Konstan-

Lijana Šatavičiūtė-Natalevičienė su savo knygos herojumi Antanu Tamošaičiu

Knygos Antanas Tamošaitis. Gyvenimo ir kūrybos kelias pristatyme Židinio galerijoje

Antano Tamošaičio gyvenimo ir kūrybos kelio knyga

tinas Čiurlionis, Tadas Daugirdas, daktaras Jonas Basanavičius ir daugelis kitų. Lietuvai 1918 m. paskelbus Nepriklausomybę, atrasti tautiškumo ženklus, juos demonstruoti ir įtvirtinti jaunoje valstybėje daugeliui visuomenės narių atrodė labai natūralus ir skatintinas dalykas. Tiesa, ne viskas buvo taip vienareikšmiška, kaip gali atrodyti iš laiko nuotolio. Kraštutiniams modernistams liaudiški ornamentai kėlė tik juoką ir norą tyčiotis. Ir iš tiesų paviršutiniškai suprstas tautiškumas, kai mėginama pasinaudoti tik liaudies meno formomis, neišsijaučiant į giluminius dalykus, buvo vertas kritikos. Visuomenėje vyko labai svarbūs procesai – tautinio tapatumo, savotiško ir nepakartojamo lietuviško stiliaus paieškos. Reikėjo atsispirti svetimybėms, o tai buvo galima padaryti tik pateikus savą meno supratimą, jaučiant ir savaip perkuriant, individualiai interpretuojant liaudies meno formas. Tai buvo ir tam tikra tautos pasaulėvaizdžio kūrimas.

Būtent dailininkas ir liaudies meno kūrinių rinkėjas Antanas Tamošaitis buvo didelis šios veiklos entuziastas bei akintojas. Ypač dideli jo nuopelnai dirbant organizacinį ir pedagoginį darbą *Žemės ūkio rūmuose*, kur A. Tamošaitis nuo 1931 m. iki 1940 m. vadovavo Namų pramonės skyriui. Tais pačiais metais bendradarbiavo ir su *Marginių* bendrove, buvo jos valdybos narys. *Žemės ūkio rūmuose* A. Tamošaitis organizavo dailiųjų amatų kursus, o pradėjo juos nuo dviejų mėnesių audimo kursų. Vėliau rengė mėnesinius mezgimo, rankdarbių, šešių mėnesių puodininystės, trijų mėnesių kailiadirbystės, veltinio vėlimo kursus. Kaip teigia L. Šatavičiūtė-Natalevičienė knygoje, 1938–1938 m. kursuose buvo apmokyti 4789 amatininkai, iš jų 1789 audėjos (iš viso 125 laidos), 2755 mezgėjos (150 laidų), 145 kailiadirbiai (10 laidų), 45 puodžiai (5 laidos), 55 veltinių vėlėjai (4 laidos). Visų šių žmonių gyvenime A. Tamošaitis kartu su kitais instruktoriais suvaidino nemažą vaidmenį, nes mokė juos ne tik amato, bet ir suprasti liaudies mene slypintį tikrąjį grožį bei patiems kurti tą meną.

A. Tamošaitis šia veikla neapsiribojo. Jis važinėjo po Lietuvą skaitydamas paskaitas, organizavo rank-

darbių ir liaudies dirbinių parodas, kas savaitę per radiofoną vesdavo specialias radijo laidas, per kurias propagavo liaudies meną.

Jis ir žmoną susirado tarp audėjų: į akį krito guvi Moterų dailės darbų mokyklos moksleivė Anastazija Mažeikaitė. Ją ir prisišnekino tapti audimo instruktore, o vėliau vedė. Taigi jau abu Tamošaičiai *Žemės ūkio rūmuose* į gyvenimą diegė tikrąsias liaudies kūrybos vertybes ir praktiškai mokė, kaip reikėtų jausti tą lietuvišką stilių, jį formuoti bei propaguoti.

Žemės ūkio rūmuose A. Tamošaitis sudarė ir redagavo tęstinę leidinių seriją *Sodžiaus menas*, kuri buvo leidžiama 1931–1939 m. Iš aštuonių pasirodžiusių knygų net septynios sudarė ir redagavo pats dailininkas.

Net ir šiandien domintis tais prieškarinio metų dalykais stebina darbu mastas ir veiksmingumas. Tautos gyvenimo įvairiapusei saviraiškai, tapatumo paieškoms viso šito labai reikėjo ir tai buvo daroma.

Karo ir pokario metų sumaištys nutraukė prieškarinio darbu bei sumanymus. Didelė tautos dalis atsidūrė anapus Lietuvos ribų. Šis likimas ištiko ir dailininkus Tamošaičius, kuriems Vakarų Europos valstybėse taip pat teko patirti išeivių dalia, kol nuo 1949 m. ilgesniam laikui išsikūrė Kanadoje. Gyvendami Kanadoje Tamošaičiai buvo tikri lietuvių liaudies meno propaguotojai, kurie skaitantiesiems anglų kalba pirmą kartą plačiai pristatė lietuvių etnografinę medžiagą ir tautodailę. Tamošaičiai 1979 m. išleido veikalą *Lithuanian National Costume (Lietuvių tautiniai drabužiai)*, 1982 m. – *Lithuanian Easter Eggs (Lietuvių velykiniai margučiai)* ir 1986 m. – *Lithuanian Sashes (Lietuvių juostos)*. Šie veikalai labai skoningai papuošti pačių Tamošaičių iš Lietuvos atsivežtomis kolekcijų iliustracijomis.

Tų knygų vertę pasaulis žino, o mums įdomu, kaip Tamošaičiai savo organizacinį talentą panaudojo, gyvendami išeivijos sąlygomis. Juk nepakako perrašyti kad ir geras knygas. Dar reikėjo sutelkti pagalbinius ir prenumeruotus, išplatinti knygas žymiausiose pasaulio muziejuose bei bibliotekose. Tai svarbi kultūrinio proceso dalis. Žinių apie tai randame L. Šatavičiūtės-Natalevičienės knygoje.

Kaip ir dera tokio pobūdžio veikale, autorė daug vietos skiria ne tik išsamiai A. Tamošaičio kūrybos analizei, bet ir įvairiapusiai abiejų sutuoktinių dailininkų ir meninio gyvenimo organizatorių veiklai tiek jiems gyvenant Kaune, tiek išeivijos sąlygomis. Autorės tekstai gana santūrus, išvados įdomios. Taigi tai veikalas, kuris labai spalvingai praturtina lietuvių dailininkams ir meninio gyvenimo organizatoriams skirtą knygų lentyną. Ši knyga labai praturtina Lietuvos dailės istorijos arudą.

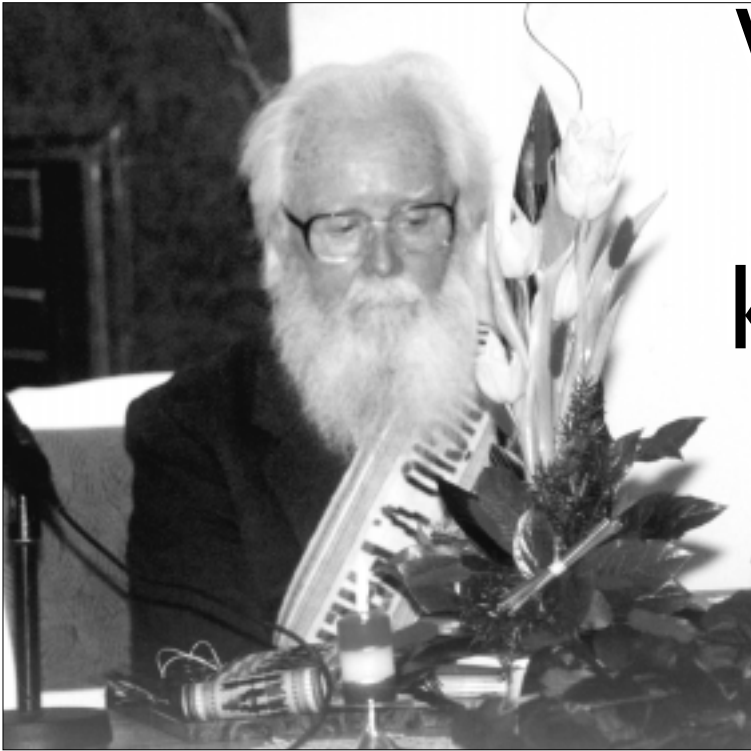
Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Viktoras Alekna pasakoja apie M. Krupavičių ir krikščionis demokratus (3)

Gedimino Žemlėko nuotrauka

Gėlės ir įvertinimas – rašytojui ir publicistui Viktorui Alekna

Pradžia Nr. 3, 4

Buvęs tremtinys, Lietuvos rašytojų sąjungos ir Lietuvos žurnalistų draugijos narys, penktasis Vilties prezidento Stasio Lozoričiaus premijos laureatas Viktoras ALEKNA pasakoja, kas jam pačiam labai įdomu ir brangu. Turtinga gyvenimo patirtis, apsiskaitymas ir asmeninė pažintis su kai kuriais tos tolimos epochos veikėjais mūsų pašnekovui padeda perteikti gyvą aptariamų įvykių nervą.

Visiems žmonėms valstybėje turi būti darbo

Praėjusį kartą kalbėjome, kaip Mykolas Krupavičius suvokė labai svarbią popiežiaus Leono XIII enciklikos Rerum novarum idėją: visiems žmonėms valstybėje turi būti sudarytos sąlygos dirbti. Ji skamba nepaprastai šiuolaikiškai. Ši genialiai paprasta mintis – pats reikšmingiausias atsakas į Europoje XIX a. pabaigoje išplitusias ateizmo ir marksizmo idėjas. Negana to, šioje popiežiaus pozicijoje glūdi ir pati veiksmingiausia priemonė, kurią tikant buvo galima užkirsti kelią sparčiai visuomenėje plitusiems nepageidaujamiems reiškiniams. Rusijoje jie atvedė prie revoliucijų, bolševizmo ir galop – prie baisaus teroro. M. Krupavičiaus socialinės bei politinės veiklos pagrindas ir buvo siekis Lietuvoje užkirsti kelią tam užkratui, kuris plito Europoje, išgalėjo Rusijoje, šiai ir kitoms šalims atnešė daugybę nelaimių.

Išties M. Krupavičius, kaip jau sakėme, savo propaguotoje socialinėje politikoje laikėsi popiežiaus enciklikos Rerum novarum nuostatų. Tą kelią jis pasirinko dar studijuodamas, vadinas, lyg ir labai anksti, bet kartu – ne visai anksti. Mat 1905 m. Veiveriuose M. Krupavičius, baigęs mokytojų seminariją, dar ne visai aiškiai suvokė, kas darytina socialinėje plotmėje. Mokytojaudamas jis dar neparodė didesnio susivokimo socialinės politikos klausimais. Baigęs seminariją, M. Krupavičius atsidūrė Lomžos gubernijoje, nes Lietuvoje negavo vietos. Rusai tarytum ir leido mokytojus skirti į lietuviškas teritorijas, bet į darbą priimdavo valsčiaus valdžia. Bet kiek tų mokyklų buvo – visame valsčiuje viena mokykla. Vadinas, mokytojų vietų buvo labai mažai. Baigusieji Veiverių seminariją pirmiausia būdavo

skirstomi Suvalkų krašte, nes kitur Lietuvoje buvo ne kažin kiek mokytojų vietų. Štai kodėl M. Krupavičiui teko pradėti nuo Lomžos gubernijos. Ten jis dirbo dvejetą metų.

Po poros metų laikraštyje jis išvydo skelbimą, kad Papilėje reikia mokytojo. Pasiprašė ir buvo priimtas. Mokyklos vedėjas buvo rusas, o jam reikėjo padėjėjo – paprasto mokytojo. M. Krupavičius tą darbą gavo. 1907–1908 m. dirbdamas Papilėje jis jau važinėjo po kaimus, rengė susitikimus su žmonėmis, bet tie renginiai buvo daugiau kultūriniai, o ne socialiniai.

Reikėtų priminti, kad Papilėje buvo vikaras, kuris sekmadieniais po pamaldų sėdavo į ratus, žiemą – į roges, ir važiuodavo į kaimus lietuvišku žodžiu bendrauti su žmonėmis. Nuo šiol su vikaru visur važiuodavo ir M. Krupavičius. Jis pirmiausia kalbėdavo apie lietuviškumą, o paskui – vis drąsiau ir apie kai kuriuos socialinius reikalus. Tačiau socialinių klausimų jis griežtai nekėlė, nes pačiam dar ne viskas buvo aišku.

Po metų M. Krupavičius buvo atleistas iš darbo, nes visur važinėdamas ir aktyviai dalyvaudamas susitikimuose su kaimų žmonėmis, aišku, krito į akį žandarams bei rusų valdžiai. M. Krupavičiui ir vikarui vos pavyko išvengti bylos.

Užvis svarbiau dirbti Lietuvoje

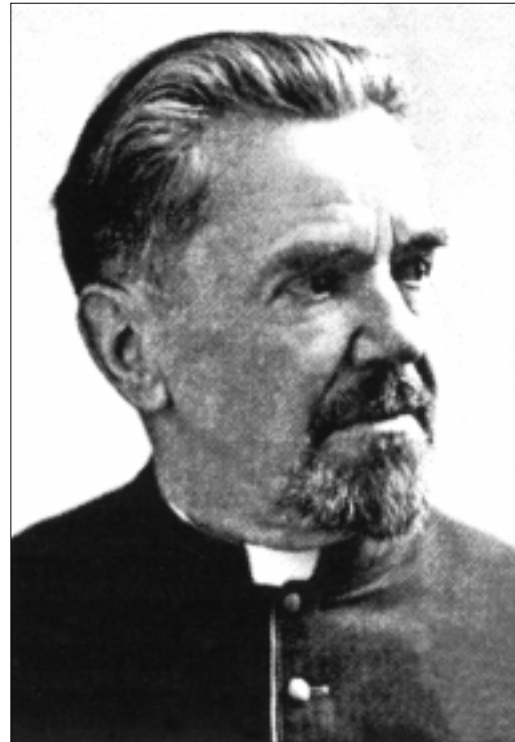
Kur dėtis M. Krupavičiui? Jis norėjo gyventi Lietuvoje. Todėl ketino eiti į miškininkų mokyklą ir ją baigęs čia pat kur nors Lietuvos miške tapti girininku. Taip jis mąstė. Kreipėsi į vieną tą mokyklą baigusį miškininką, kaip geriausiai daryti. *Broleli mano, baigęs miškininkų mokyklą Lietuvoje į darbą nebūsi paskirtas, atsidursi kur nors Rusijoje ir Lietuvos nematysi*, – aiškino jam tas miškininkas.

Tada M. Krupavičius ryžosi eiti į kunigų seminariją, nes vieninteliai kunigai baigę mokslus likdavo dirbti Lietuvoje.

O pašaukimas?

Aiškaus pašaukimo būti kunigu iš jaunystės jis neįjautė, bet studijuodamas seminarijoje susipažino su jau ne kartą minėta popiežiaus enciklika Rerum novarum, gilinosi ne vien į religinį, o ir į socialinį kunigų mokslą. Teko susidurti ir su tautinėmis kovomis. Mat Seinų seminarijoje rektorius padėjėju dirbo Romualdas Jalbzykowskis (Romuald Jalbrzykowski, 1876–1955), būsimasis Vilniaus arkivyskupas, kuris tuo metu seminarijoje tarp klierikų skleidė aiškiai lenkišką politiką. Jis buvo kilęs kažkur nuo Lomžos. Tai štai su tuo lenkiškumo diegimu seminarijoje pirmiausia ir susidūrė lietuviškai nusiteikęs M. Krupavičius.

Studijavo ar ne šešerius metus, parsirodė esąs gabus. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, buvo siūstas studijuoti į Peterburgo dvasinę akademiją. Vykdamas į Peterburgą, M. Krupavičius aplankė Mohiliovo vyskupą, kuris jį išventino į kunigus. Taigi jis Peterburgą pasiekė jau kaip kunigas.

Prelatas Mykolas Krupavičius

Voroneže prasidėjo tikrasis M. Krupavičiaus lietuviškasis judėjimas

Dvasinėje akademijoje M. Krupavičius studijavo trejetą metų, išlaikė visus egzaminus ir 1917 m. baigė mokslus. Tuo metu Rusijos švietimo viceministras buvo Martynas Yčas. Kažkuris iš Akademijos profesorių M. Krupavičiui pasiūlė aplankyti M. Yčą, kad šis patartų, kur eiti dirbti.

Viceministro priimamasis buvo pilnas lankytojų, eilė didžiausia. M. Yčas atidarė duris, pamatė M. Krupavičių ir be eilės pakvietė į savo kabinetą. Kadangi karo metais M. Yčas Voroneže buvo įsteigęs lietuvių gimnaziją, jie sutarė, kad M. Krupavičius vyks į Voronežą to-

je gimnazijoje dirbti kapelionu. 1917 m. balandį jis ten ir nuvyko. Taip prasidėjo tikrasis jo lietuviškasis judėjimas.

Tikriausiai reikėtų pridurti, kad Pirmasis pasaulinis karas labai paspartino visus Rusijos imperijos gyvenimo procesus, taip pat socialinio, politinio ir tautinio brandimo.

Išties labai paspartino. Nepamirškime, kad Voronežo lietuvių gimnazija apskritai imperijoje buvo pirmoji lietuviška gimnazija, nes ligi tol jų nebuvo net ir Lietuvoje. Daugelyje Lietuvos gimnazijų nė žodžio nebuvo mokoma lietuviškai. Tik vienintelėje Marijampolės gimnazijoje buvo leidžiama

mokyti lietuvių kalbos. Tačiau koks tai mokymas? Nebuvo nei vadovėlio, nei tam pasirengusių mokytojų. Vis dėlto atsirasdavo tokių, kurie galėdavo šiek tiek pamokyti lietuvių kalbos.

Tačiau M. Krupavičius 1918 m. Voroneže jau gyveno visai kitomis lietuviškumo aplinkybėmis.

M. Krupavičius Peterburge susijęs su lietuvių krikščionių demokratų partijos judėjimu, nors šios partijos steigimas dar nebuvo oficialus. Jam teko redaguoti ir lietuvišką laikraštį. Tačiau nuvykęs į Voronežą, M. Krupavičius atsidūrė kitoje aplinkoje. Tėn viešpatavo revoliucinė bolševikų dvasia.

1917 m. balandžio pabaigoje vyko didelis lietuvių susirinkimas, kuriame komunistai kėlė labai didelį triukšmą. Prezidiume liko tik viena pirmininkavusi mergina, nes kiti išsigandę išbėgiojo. Susirinkimo „vadžias“ į rankas mėgino paimti vienas komunistas, kuris kreipėsi į salę – *Kas norėtų kalbėti?* Tuo metu kaip tik įėjo M. Krupavičius, kurio niekas nepažinojo, nes jis buvo ką tik atvykęs į Voronežą. Jis ir pareiškė norą kalbėti.

M. Krupavičius išėjo į sceną, o salė nerimo. Žmonės, pamatę, kad kalbės kunigas, pradėjo dar labiau smarkauti. M. Krupavičius juos nuramino ir pusę valandos sakė kalbą – ką turi daryti lietuviai. Jo kalboje viešpatavo lietuviška dvasia ir kvietimas rūpintis Lietuvos ateitimi. Burtis, vienytis ir atkurti Lietuvą! Taip pat jis paskelbė, kad lietuviams reikia organizuotis ir dalyvauti Peterburge šaukiamo visos Rusijos lietuvių seimo darbe.

Priminsiu, kad 1917 m. Peterburge jau buvo įsteigę lietuviai krikščionys demokratai. Jie paskelbė, kad gegužę šaukiamas visos Rusijos lietuvių seimas. Voronežo lietuvių susirinkimas baigėsi ramiai, net komunistai nurimo, ginklus padėjo į šalį. Buvo išrinkti delegatai į Peterburge vykiantį lietuvių seimą. Tarp keturių delegatų – ir M. Krupavičius.

Lietuvos bažnytinės provincijos, įsteigtos 1926 m., vyskupai: (iš kairės) Vilkaviškio vysk. A. Karosas, Kauno arkiv. J. Skvireckas ir Telšių vysk. J. Staugaitis; stovi: Panevėžio vysk. K. Paltarokas ir Kaišiadorių vysk. J. Kukta

Sušaudyti – kaip revoliucijos priešą

Taigi Voroneže išaiškėjo neeiliniai M. Krupavičiaus kaip oratoriaus sugebėjimai, mokėjimas valdyti minios aistras. Jo logika ir šaltas protas padėjo numalšinti įkaitusias revoliucingai nusiteikusių žmonių nuotaikas.

Aiškus protas ir gera iškalba nugalėjo. Tačiau M. Krupavičiui pakako priešų. 1918 m. pradžioje Prano Mašiotto bute vyko jaunųjų komunistų susirinkimas, o jam vadovavo mokytojas P. Mašiotto sūnus. Ten buvo priimtas nutarimas: M. Krupavičių sušaudyti kaip kenkiantį revoliuciniam judėjimui!

Gretimame kambaryje p. Mašiotienė ir dar viena moteris išgirdo tą nutarimą. Naktį jos pranešė M. Krupavičiui, kad su juo ketinama susidoroti. Tuo metu pasirodė ir Bernardas Žukauskas. Visi bendromis jėgomis M. Krupavičių perrengė, priklijavo barzdą. B. Žukauskas vedė iš Voronežo pėsčią į toliau esančią geležinkelio stotį. Taip pusiau kareiviu perrengtas kunigas M. Krupavičius, įsidėjęs sutaną į kuprinę, išpėdino iš Voronežo, išėdo į traukinį ir išvyko.

Pėsčiomis į Lietuvą

Pasiekęs Smolenską, M. Krupavičius pėsčias išsirengė į Lietuvą. Ten jau buvo visa kompanija – keli šimtai tokių pat keliauninkų, daugiausia gudų. Visi traukė į Vakarus. Tarp jų pasitaike ir visokio plauko plėšikėlių – marga publika. Gudijos pakraštyje – vokiečių frontas. Pakeleiviai išsiskirstė kas kur, kol M. Krupavičius liko vienas prie pat Rusijos-Vokietijos fronto linijos. Aišku, prie sienos vokiečių kareiviai tuoj jį sulaukė. Kadangi M. Krupavičius mokėjo vokiškai, pareiškė, kad eina į Lietuvą. Tada jį pervedė per sieną, atvezė į Vilnių. Tačiau čia vietos komendantui kilo įtarimas, kad toks neįprastas atėjėlis per fronto liniją gali būti rusų šnipas, ir jis įsakė M. Krupavičių suimti. Šis buvo įkalintas dabartiniuose Vilniaus universiteto rūmuose. Išistas šešias savaites kameroje jis laukė savo likimo.

Tada vokiečiai nutarė jį vežti į Kaišiadoris. Ten komendantas jį išklause ir pasodino į kalėjimą. Prieš pat Velykas jį nuvezė į Uteną. Prižiūrimas vokiečių ten praleido porą mėnesių. Tik birželiui baigiantis M. Krupavičius išleistas. Jis vyko į Seinus pas vyskupą Antaną Karosą (1856–1947), su kuriuo buvo pažįstamas nuo seminarijos laikų. M. Krupavičius skirtas į kažką parapiją vikaru.

Dar M. Krupavičius nespėjo išvykti iš Seinų, kai vyskupą A. Karosą apšaukė Lietuvos Valstybės Tarybos narys Justinas Staugaitis iš Vilniaus, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo akto signataras ir būsimas seimo pirmininkas, būsimas Telšių vyskupas. Jis ir sutarė su vyskupu A. Karosu, kad M. Krupavičių reikia siūsti ne į parapiją, bet į Vilnių padėti Valstybės Tarybai. Kadangi M. Krupavičius tiesiai iš įkalinimo Utenoje buvo atvykęs į Seinus pas vyskupą A. Karosą, tai dabar J. Staugaičio paprašė užvažiuoti į Marijampolę pas motiną. Taip ir padarė: nuvažiavo į Marijampolę, pasirodė mamai ir greitomis atsiveikė išvažiuo į Vilnių padėti Lietuvos Valstybės Tarybai dirbti propagandinį darbą. Taip M. Krupavičius atsirado Vilniuje.

Susirėmė su būsimuoju Lietuvos prezidentu

Vilniuje M. Krupavičius gyveno iki 1918 m. vėlyvo rudens. Lietuvos Valstybės Taryboje buvo stipri krikščionių demokratų partijos frakcija, į kurią būrėsi kunigai Justinas Staugaitis, Juozas

Vailokaitis (1880–1953), Vladas Mirolas (1880–1953), Aleksandras Stulginskis (1885–1969) ir kiti; iš viso net aštuoni nariai. M. Krupavičius atėjo jiems į talką. Iš Rusijos parvažiavus daugiau žmonių, įsteigta Krikščionių demokratų partija. 1918 m. lapkričio 20 d. sušauktas šios partijos suvažiavimas Vilniuje. M. Krupavičius konferencijoje dalyvavo kaip partijos atstovas, ir čia susikirto su A. Stulginskiu.

Zemės klausimas tapo kertinė problema, dėl kurios susikirto dviejų krikščionių demokratų pažiūros?

Arkiyvkupas Jurgis Matulaitis-Matulevičius

Vytauto klubo garbės narys buvęs Lietuvos Prezidentas Aleksandras Stulginskis

Būtent dėl žemės klausimo jie ir susiėmė. A. Stulginskis buvo įsitikinęs, kad dvarininkai nepriklausomoje Lietuvoje gali turėti iki 150 ha žemės, o M. Krupavičius laikėsi savo – tik 80 ha. Šios dvi svarbios partijos figūros susirėmė net visai piktai. Negana to, A. Stulginskis buvo Krikščionių demokratų partijos pirmininkas. Vis dėlto pyktis atvėso ir A. Stulginskiui nusileidus abu susitaikė. Būsimasis prezidentas net apsiašarojo, o išeidami abu broliškai pasibučiavo.

Neįtikėtina, gyvenime taip nebūna. Juk A. Stulginskis – autoritetas, Lietu-

vos Valstybės Tarybos narys, po kelerių metų tapęs Lietuvos prezidentu.

Kas tuo metu M. Krupavičiui padėjo sėkmingai spręsti socialinius reikalus? Pasirodo, Vilniaus vyskupas Jurgis Matulevičius-Matulaitis (1871–1927), kuris buvo labai gerai išstudijavęs socialinius dalykus. Dar prieš suvažiavimą M. Krupavičius lankėsi pas vyskupą J. Matulevičių-Matulaitį ir kartu nusprendė socialinius Lietuvos ateities reikalus. Taip tvirtinama visuose raštuose, kuriuos man teko nagrinėti.

Eidamas per kraštą pasakojo apie Lietuvos valstybę

Ar viskas šioje istorijoje Jums pačiam aišku, ar neliko klausukų?

Negaliu tvirtinti, kad man viskas aišku. 1918 m. lapkričio 21 d. vyko suvažiavimas, kuriame M. Krupavičius daug nebekalbėjo. Kartą ar du jis buvo užjęs pas vyskupą J. Matulevičių-Matulaitį. Tačiau kas buvo paskui. Tvirtinama, kad Lietuvos Valstybės Taryba ir krikščionys demokratai M. Krupavičių siuntė į kaimus agituoti už Lietuvos valstybę.

Pasakojama, kad nuvažiavęs į Dinaburgą (dabar Daugpilis), M. Krupavičius išlipo iš traukinio ir pėsčias per visą Lietuvą ėjo iki pat Švėkšnos. Kai kur arkliauką pasikinkęs, kai kur pėsčias. Eidamas pasakojo žmonėms apie Lietuvos valstybę.

Nepriklausoma Lietuvos valstybė buvo paskelbta 1918 m. Vasario 16-osios aktu. Kodėl M. Krupavičiui reikėjo agituoti už Lietuvos valstybę?

Paprasti žmonės, ypač kaimuose, apie tai beveik nieko nežinojo. Tuo metu visi įvykiai rutuliojosi Vilniuje, kur dirbo Lietuvos Valstybės Taryba. Net ir Kaune nebuvo matyti didesnio judėjimo. Todėl M. Krupavičius ėjo per Lietuvą, su kunigais šaukė parapijos susirinkimus, aiškino žmonėms apie besikuriančią Lietuvos valstybę. Apsirengęs gana paprastai – pasakojama, apsilvilkęs miline sermėga, apsiavęs juosto batais – keliavo per Lietuvą. Ne su sutana. Jis agitavo, aiškino, kad kuriasi Lietuvos valstybė.

Kai kur žmonės jam ir pinigų rinko. Tuos pinigus M. Krupavičius siuntė vyriausybei, kuriai jų trūko. O pinigų labai reikėjo ant kojų tik besistojančiai valstybei.

Ar ne keistas kunigėlis, tiesą sakant?

Labai iškalbingas kunigas. Jis mokėjo paprastais, žmonėms suprantamais žodžiais pasakyti esmingus dalykus. Daugiausia rėmėsi kunigais, kurie jam pritarė. Valsčiuose visur dar buvo vokiška tvarka, todėl gal ir keistai atrodė toks agitatorius.

Taip M. Krupavičius ėjo per Lietuvą. Kai jis pasiekė Švėkšną, buvo jau 1919 m. vasaris. Vilnius užimtas bolševikų, kuriems vadovavo Vincas Mickevičius-Kapsukas, tad M. Krupavi-

čiui kelio į Vilnių nebebuvo. Liko traukti į Kauną.

Tik vienas iš daugelio

Kokia vieta M. Krupavičiui teko to meto atsikūrusios Lietuvos valstybės istorijoje? Tikriausiai sutiksime, kad jam tuo metu teko toli gražu ne pirmoji vieta? Jeigu taip, tai kokia ji?

Tuo metu M. Krupavičius tebuvo eilinis kovotojas. Vyriausybę sudarė 20 asmenų taryba. 1918 m. lapkritį susidarė vyriausybė, kuriai vadovavo ministras pirmininkas Augustinas Voldemaras (1883–1942). Tačiau M. Krupavičius Lietuvoje dar tebuvo vienas iš daugelio. Jo veikla kol kas krikščionių demokratų partijoje buvo ryškiausia. Žinoma, ir partijoje pirmais smuikais tada grojo tie partijos veikėjai, kurie buvo Lietuvos Valstybės Tarybos nariai – A. Stulginskis, J. Staugaitis ir kiti.

Taigi svarbiausias mūsų pokalbio veikėjas M. Krupavičius, nuo Dinaburgo atėjęs iki Švėkšnos ir tikriausiai nutremęs ne vieną porą batų, atsidūrė Kaune. Kas toliau?

M. Krupavičius ir toliau dalyvavo kasdienėje partijos veikloje, buvo tas, kuris agitavo paprastus žmones. Aišku, jis savo veiklą grindė lietuviškumu, lenkiškai kalbų nesakė. Krikščionys demokratai sėkmingai panaudojo jo oratorinius sugebėjimus, mokėjimą patraukti žmones.

Tai jaunesniojo brolio dalia?

Kaip čia pasakius. Su A. Stulginskiu M. Krupavičius buvo vienu metų, abu gimę 1885 m. Lietuvos Valstybės Taryboje buvo daug jaunų žmonių. Sakymas, Kazys Bizauskas ar Petras Klimas net jaunesni už M. Krupavičių. Abu buvo 26 metų.

Lietuvos nepriklausomybės iškovojimas ir įtvirtinimas – jaunų žmonių darbas?

Jaunų. Tik daktaras Jonas Basanavičius buvo kiek vyresnis. Taigi vyriausias Lietuvos Valstybės Tarybos narys buvo 67 metų.

Kai tautinė mintis dar nebuvo pažadinta

Vadinasi, M. Krupavičius agitavo už Lietuvos valstybę, žmones pažindino su valstybingumo idėja. Kada jis pradėjo praktiškai svarstyti būsimos žemės ūkio reformos klausimus? O gal ta pradžia

laikytina 1918 m. ruduo, kai buvo susikirtę M. Krupavičiaus ir Lietuvos Valstybės Tarybos nario A. Stulginskio požiūriai į tai, kiek hektarų žemės reikia paklikti dvarininkams?

Kai susikirto M. Krupavičiaus ir A. Stulginskio nuomonės, dar tebuvo svarstoma tik pati žemės ūkio reformos idėja.

Šias savo nuostatas praktiškai M. Krupavičius galėjo pradėti įgyvendinti tik nuo 1922 m., kai jis tapo žemės ūkio ministru?

Ministru jis tapo dar ne taip greitai, o 1919 m. jis pradėjo organizuoti Lietuvos politinį gyvenimą. Artėjo Steigiamojo seimo rinkimai. Krikščionys demokratai turėjo stiprias pozicijas ir jas dar sustiprino. Tuo metu A. Stulginskis steigė Ūkininkų sąjungą. Čia pat atsirado daktaras Kazys Ambrozaitis, kuris įkūrė Darbo federaciją. Šios katalikiškos organizacijos įsikūrė 1919 m. pabaigoje, kad kuo plačiau apimtų Lietuvos žmones. 1920 m. balandį buvo paskelbti rinkimai į Lietuvos steigiamąjį seimą. Aišku, krikščionys demokratai rinkimus laimėjo. Visos trys partijos seime sudarė vieną katalikišką frakciją.

Tačiau ar tai, kad beveik vienos frakcijos rankose atsidūrė įstatymų leidžiamoji galia, yra politinio gyvenimo stabilumo garantas? Ar ne ši padėtis galop ir atvedė valstybę prie 1926 m. perversmo?

Ne tai atvedė prie perversmo. Aš net nelinkęs tame perversme pervertinti Antano Smetonos (1874–1944) vaidmens. Nepamiškimė, kad A. Smetona niekaip nebuvo išrenkamas į seimą. Nei 1920 m., nei dar du kartus iš eilės.

Nepaisant to, kad 1919–1920 m. A. Smetona laikinai ėjo Lietuvos Respublikos prezidento pareigas.

Net tautininkai A. Smetonos nerinko, nes pritarė arba krikščioniškoms partijoms, arba valstiečiams liaudininkams bei socialdemokratams. Tautinė mintis dar buvo negyva.

Vadinasi, tautinės valstybės idėja susiformuos ateityje. Kol kas tik nepriklausomybės idėja buvo užvaldžiusi žmones.

1924 m. rugpjūtį įsteigta Tautininkų sąjunga, bet pirmininku išrinktas visai ne A. Smetona, o literatas Vincas Mickevičius-Krėvė.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

skelbia viešus konkursus eiti pareigas šiose katedrose ir centruose:

Edukologijos fakultete:

Kūno kultūros katedroje – lektorius (2 etatai);
Matematikos didaktikos katedroje – docento (1 etatas).

Humanitariniame fakultete:

Anglų filologijos katedroje – asistento (2 etatai);
Filosofijos katedroje – asistento (0,5 etato);
Istorijos katedroje – asistento (1 etatas);
Romanų ir germanų filologijos katedroje – asistento (1 etatas);
Užsienio kalbų katedroje – asistento (4 etatai).

Specialiosios pedagogikos fakultete:

Socialinės pedagogikos ir psichologijos katedroje – lektorius (0,75 etato).

Dialektologijos centre – jaunesniojo mokslo darbuotojo (1 etatas), jaunesniojo mokslo darbuotojo (3 po 0,5 etato).

Dokumentai priimami tris savaites nuo konkursų paskelbimo spaudoje dienos Šiaulių universiteto Personalo skyriuje, Vilniaus g. 88, LT-76285 Šiauliai. Telefonai pasiteirauti: (8 ~ 41) 595750, 595751.

Šiaulių universiteto dėstytojų ir mokslo darbuotojų atestavimo ir konkursų pareigoms eiti nuostatai pateikti Universiteto interneto puslapyje: http://www.su.lt/Tarnybų_ir_skyrių_naujienos.Personalo_skyrius.

Rektorius

GEOLOGIJOS IR GEOGRAFIJOS INSTITUTAS

skelbia konkursą **Kraštovaizdžio geografijos ir kartografijos skyriuje** užimti instituto mokslo darbuotojų vietas.

Mokslo darbuotojo, koef. 2,0 – 1 vieta, geografijos kryptis. Reikalavimas kvalifikacijai – specializacija kraštovaizdžio geografijos (morfologijos) srityje, darbo su GIS technologijomis įgūdžiai.

Jaunesniojo mokslo darbuotojo, koef. 1,5 – 1 vieta, geografijos kryptis. Reikalavimas kvalifikacijai – specializacija kartografijos (kartosemiotikos) srityje, darbo su GIS technologijomis įgūdžiai.

Dokumentai (prašymas direktoriaus vardu, gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymas, išsilavinimą liudijantis dokumentas (mokslininkams – daktaro laipsnio suteikimo diplomas), mokslinių publikacijų per pastaruosius 5 metus sąrašas) priimami Geologijos ir geografijos institute (Ševčenkos g. 13, Vilnius) vieną mėnesį nuo konkurso paskelbimo spaudoje dienos.

Telefonas pasiteirauti: (8 ~ 5) 210 46 92, el. paštas: veteikis@geo.lt

Direktorius

Knygotyros vagos veda į ateities horizontą (6)

Pradžia Nr. 3–7

Prof. habil. dr. Kšištofas Migoń (Krzysztof Migoń) iš Vroclavo universiteto Lenkijoje – tarptautinio masto knygotyrininkas, daugelio knygų bei mokslinių straipsnių autorius, dalijasi savo žiniomis ir mokslinio darbo patirtimi su Lietuvos skaitytojais. Be to, priminsime, kad mūsų laikraščio svečias yra Tarptautinės bibliologijos asociacijos ir Vokietijos Leibnizo draugijos narys.

Net ir lenkai nesijaučia didele tauta

Gerbiamas Profesoriau, turėtumėte sutikti, kad didelės šalies atstovams daug lengviau pasiekti tarptautinį pripažinimą. Mažų tautų tegul ir labai gerų knygų autoriai paprasčiausiai gali likti nežinomi, nes nėra kas tuos veikalus aktualizuoti tarptautiniu mastu. O išgirtoji rinka yra žiauri ir pirmiausia mažiesiems.

Sudėtingas klausimas. Lenkai taip pat save vadina nedidele tauta, kai kalbama apie knygų pasaulį anglų, vokiečių, prancūzų ar ispanų kalbomis. Lenkams su tų tautų pasiekimais sunku lygintis. Tačiau pastebime, kad mūsų kaimynams lietuviams ar slovakams, kurių yra apie 5 mln. gyventojų, šis klausimas ištis labai svarbus. Nacionalinė mokslo literatūra yra svarbi, todėl ji išliks, bet kaip ją parodyti pasauliui? Reikėtų rasti pusiausvyrą tarp publikacijų nacionaline kalba ir tarptautinėmis kalbomis. Aišku, tai sunkiai sprendžiama problema.

Tačiau juk ir didelės tautos rūpinasi, kad jų literatūra bei kultūra kuo plačiau pasklistų į kitas šalis. Todėl vokiečiai turi įkūrę Gėtės institutą, kuris veikia daugelyje šalių, taip pat ir tokiose, kaip Latvija ir Lietuva.

Panašiai Servanteso institutas pasaulyje propaguoja ispanų literatūrą. Varšuvoje Servanteso institutas veikia tokiu pat mastu ir taip sėkmingai, kaip ir *Alliance Française*, propaguojantis prancūzų literatūrą.

Kaip steigė Tarptautinę bibliologijos asociaciją

Vis dėlto, Jums leidus, noriu grįžti prie pirmojo mūsų pašnekesio klausimo, atsakymas į kurį man taip ir liko neišsakyti. Kreipiausi į Jus kaip į Tarptautinės bibliologijos asociacijos vieną iš steigėjų, bet Jūs labai diplomatiškai pradėjote pasakoti apie kolegą iš Prancūzijos Roberą Estivalį (Robert Estivals), kuriam faktiškai skyrėte ir visus šios asociacijos įkūrėjo laurus. Suprantu, R. Estivalis – šios Asociacijos prezidentas, bet mums labai rūpi ir prof. Kšištofo Migonio indėlis į šios organizacijos veiklą.

Mano vaidmuo steigiant asociaciją nebuvo reikšmingas. Tada, 1988 m. buvau vienas iš tos Tarptautinės bibliologijos asociacijos organizacinio posėdžio dalyvių, vienintelis iš Lenkijos. Kai kurie tų dalyvių jau iš seniau žinojo kai kuriuos mano knygotyros darbus, nes jau buvo pasirodęs minėtas veikalas *Mokslas apie knygą. Problematikos apybraiža*. Nors knyga buvo išleista lenkų kalba, bet ją jau žinojo ir knygotyros specialistai už Lenkijos ribų. Taip pat jiems buvo žinoma ir 1976 m. išleista lenkų kalba mano knyga *Mokslas apie knygą tarp kitų visuomeninių mokslų*. Iš tikrųjų tai buvo mano habilitacijos darbas. Kai kurie mokslininkai buvo girdėję, o gal ir skaitę dar

1969 m. išėjusią mano knygą *Orientalistinės knygos receptija Silezijoje iki XVI-II a. pabaigos*. Tikiuosi, kad šia gana išsamia monografija įrodžiau, kad esu ne tik teoretikas, kalbantis apie viską iš nieko, bet ir konkretaus istorinio knygotyros tyrinėjimo autorius. Tai veikalas apie Rytų tematikos knygų, orientalistinės beletristikos suvokimą XVI-XVIII a.

Prizadu, jog būtinai pratęsimė pokalbį apie knygos suvokimą Silezijoje ir Jūsų dėmesį orientalistikai. Tačiau nenorėčiau, kad antrą kartą nutruktų pokalbio gija apie Tarptautinę bibliologijos asociaciją.

Gera. Kadangi esu parašęs ne vieną Rytų knygos suvokimui skirtą mokslinį tyrimą, mane ir pakvietė prisidėti prie Tarptautinės bibliologijos asociacijos steigimo. Tačiau jeigu Jūs paklaustite apie konkretų mano indėlį į tos asociacijos įkūrimą, tai atsakyti galėčiau

ciklopediją redakcija pakvietė bendradarbiauti keletą knygotyrininkų iš Slovakijos, Rusijos, Švedijos. Taigi pasisekė įteigti, jog ne vieni prancūzai ar tokie atsitiktinai pakviesti asmenys kaip aš turi spręsti tarptautinės asociacijos likimą.

Prezidentas naujas, o problemos lieka

Tačiau kažkodėl Lietuvos atstovų toje asociacijoje ligi šiol nematome.

Taip, iš tiesų kol kas jų ten nėra. Visą bėda, kad per pastaruosius trejus metus beveik nematyti bent kiek pastebimesnių šios asociacijos veiklos žingsnių. Regis, tai dėl kai kurių man gerai nesuvokiamų konfliktų asociacijos Paryžiaus padalinėje, nesiklostė normalūs santykiai tarp R. Estivalio ir kitų paryziečių.

Galbūt todėl paskutiniame asocia-

idėjomis, pareiškė, jog Tarptautinė bibliologijos asociacija nebeturi didesnių perspektyvų, todėl galėtų tapti informacijos ir komunikacijos mokslų ir technologijų asociacija. Kitiems, taip pat ir man atrodo, kad tai būtų visai kitas darinys. Nesant sutarimo, asociacijos veikla įstrigo.

Kova dėl UNESCO kepurės ar pinigų?

Kas trukdo steigti naujai asociacijai, kad ir tuo pavadinimu, kurį Jūs paminėjote?

R. Estivalio ir kai kurių kitų mūsų asociacijos narių atsakymas toks ir buvo. Tačiau mūsų asociacija jau įregistruota, o pagal Prancūzijos teisę juridinis asmuo, turintis įregistruotą žurnalą, vertinamas kaip turintis visuomeninį pripažinimą.

Prof. Kšištofas Migonis ir prof. Alfredas Swierkas su žmona Vokietijoje, Marburge 1995 m.

štai ką. Posėdžių metu gana garsiai pareiškiau, kad nepakanka organizaciją pavadinti tarptautine, norint, jog ji tokia ir būtų. R. Estivalis pasisukiojo kėdėje ir šiek tiek nepatenkintas paklausė: *Ką turi mintyje? Atsakiau maždaug taip: Mintyje turiu tai, brangusis Roberai, kad prancūzai ir tunisiečiai bei po vieną Vengrijos, Bulgarijos, Lenkijos, Sudano ir Senegalo atstovą šioje konferencijoje dar neturi mąstyti, jog jie jau pakankamai plačiai ir gerai atstovauja tarptautiniams knygos mokslo reikalams*. Paaiškinau, kad tokioje tarptautinėje organizacijoje pirmiausia privalėtų dalyvauti Tarybų Sąjungos ir Vokietijos knygotyrininkai, jau nekalbant apie Jungtinės Karalystės ir JAV knygos mokslininkus. *Kokias pavarde turite mintyje?* – nerimo R. Estivalis.

Reikalas tas, kad prancūzai beveik nieko neskaito, kas rašoma ir skelbiama ne prancūzų kalba. Štai kodėl ir savo vaidmenį toje organizacijoje aš vertinu kaip tam tikro liepto tarp Rytų ir Vakarų tiesimą, nes gana gerai išmanau abiejų pasaulio kraštų literatūrą ir kalbas, taip pat pažįstu daugelį tose skirtingose pasaulio dalyse dirbančių asmenybių. Todėl ir pareiškiau, kad be Josifo Barenbaumo, Jevgenijaus Nemirovskio bei kitų knygotyros autoritetų iš Rusijos, taip pat man pažįstamų vokiečių knygos specialistų ir teoretikų, mūsų kuriama asociacija jokia būdu negali vadintis tarptautine.

Man regis, mano kalba turėjo tiek poveikio, kad vėliau į Paryžiuje vykusią knygotyrininkų konferenciją jau buvo pakviesti du vokiečių mokslininkai. Pasakui, leidžiant tarptautinę knygotyros en-

cijos susirinkime, kuris vyko Salamankos universitete Ispanijoje, asociacijos prezidentu ir buvo išrinktas kitas asmuo. Tai Barcelonos žurnalistas Chose Martinez de Sousa (José Martínez de Sousa). Jis rašo kataloniškai ir ispaniškai, bet yra veikiau knygotyros mėgėjas, o ne tikras profesionalas.

Gaila, bet per paskutinius trejus metus mano ryšiai su Tarptautine bibliologijos asociacija gerokai sumenko. Turiu pasakyti, kad Chose Martinez de Sousa ispanų kalba parengė ir išleido *Enciklopedinį knygotyros žodyną (Diccionario de bibliología*, atrodo, apie 1989 m.). Man taip ir norisi prisiminti mūsų jau minėtą Gabrielį Penjo (Gabriel Peignot), kuris 1802–1804 m. Paryžiuje taip pat vienas parašė ir prancūzų kalba išleido *Knygotyros enciklopediją*.

Taigi negalėčiau net tiksliai pasakyti, ką ir kaip dabar veikia ši mūsų įsteigta asociacija.

Tad kas vis dėlto stabdo šios asociacijos veiklą? Prezidentas naujas, o problemos senos?

Mano įspūdis nebūtinai turi būti teisingas, bet man regis, kad naujasis prezidentas nelabai juo norėjo būti, tačiau buvo išrinktas, kad užpildytų susidarusią spragą ir išspręstų kilusią asmenybių bei lyderiavimo krizę. Nemanau, kad per šiuos trejus metus reikalai būtų pajudėję į priekį, nes asociacijos žurnalas *Revue de Bibliologie* nebeišeina.

Tad šiandien įtraukti į asociaciją naujų narių gal nebūtų labai prasminga. Konfliktas kilo dėl to, kad grupė prancūzų narių, susiviliojusį naujomis

Grįžkime prie kūrybos reikalų. 1969 m. išėjo Jūsų knyga Orientalistinės knygos receptija Silezijoje iki XVIII a. pabaigos. Ar mintyje turimos Vokietijos žemėse išleistos Rytų tematikos knygos?

Pirmiausia vokiškos knygos, bet ne tik. Nuo pat knygų spausdinimo pradžios Europoje buvo pradėta leisti labai daug literatūros apie Rytų kraštus. Ji rašyta lotynų, vokiečių, prancūzų, lenkų, čekų, ispanų ir kitomis kalbomis.

Kadangi Rytų suvokimas buvo labai platus, tai, mėginu spėti: pirmiausi buvo spausdinama europiečiams tuo metu aktualiausia tokių Rytų kraštų kaip Egiptas, Turkija literatūra?

Taip pat apie Palestiną, Šventąją žemę, Siriją, įvairūs kelionių aprašymai į tuos kraštus. Juk piligrimystė tada buvo kone mada.

Radvila Našlaitėlis iš Lietuvos kaip tik ir buvo tos epochos kelionių vėjo nešamas keliauninkas į Palestiną ir Šventąją žemę XVI a. pabaigoje.

Įvairios kelionės ir geografiniai atradimai XVI–XVIII a. buvo aprašyti daugybėje tuo metu Europoje pasirodžiusių knygų.

Kuo ypatinga buvo Silezija, kad jai skyrėte savo tyrinėjimą?

Pirmiausia ypatinga tuo, kad šioje teritorijoje buvo puikus bibliotekų paveldas, išliko tūkstančiai tos tematikos knygų. Pagaliau susiformavo atskira Rytų kraštų tyrinėjimų mokslinė disciplina. Pavyzdžiui, nagrinėtas Avicenos ir kitų arabų autorių mokymo suvokimas Vroclave XVII–XVIII a. ir panašiai. Orientalistika buvo labai svarbi intelektualinė pažinimo ir kūrybinės veiklos kryptis baroko epochoje. Vėliau tas dėmesijasis perėjo ir į Švietimo epochą.

Ir liuteronų kunigai mokėsi ivrito

Ar galima kalbėti apie kurį nors svarbiausią to susidomėjimo Rytais centrą? Kas buvo dėmesio orientalistikai akintojai?

Silezijoje tai pirmiausia buvo protestantų kleras. Liuteronų kunigai ėmė domėtis ivritu, kaip pagalbine priemone geriau suvokti Šventąjį Raštą. Buvo tyrinėjamas Senasis Testamentas, vėliau susidomėjimas hebraistika plėtėsi ir į tuometinius Rytus, t. y. į to meto žmonėms aktualių tyrinėjimų arealą. Labai opus tapo „Turkijos klausimas“, nes krikščioniškajai Europai kilo didelė susidūrimo su Turkija grėsmė. Vyko aštri ideologinė krikščionybės ir islamo konfrontacija, plati prieš musulmonus nukreipta propaganda. Visa tai buvo labai svarbi intelektualinė to meto visuomeninio gyvenimo tėkmė. Tad savo knygoje ir pamėginau parodyti, kaip visa tai vyko.

Įdomu, kad to proceso aktyviaią intelektualinę jėgą sudarė protestantų klerai, bet ne universitetai. Bent jau Jūs neminate kiek didesnio universitetų vaidmens. Vadinasi, ne aukštoji universitetinė kultūra ir mokslas, bet dvasininkija skatino susidomėjimą Rytų kraštais?

Pirmiausia norėčiau pabrėžti, kad to meto protestantų kunigai nebuvo žemesnio visuomenės sluoksnio atstovai. Priešingai. Intelektinės aukštosios tradicijos atstovai pirmiausia ir buvo labai gerai išsilavinę dvasiškiai. Nepamirškime, kad jie buvo ir protestantų gimnazijų profesoriai, t. y. akademinio lygmens mokslo žmonės, kurie skaitė pasakaitas apie Rytų kraštų istoriją, papročius ir kalbas. Baroko epochoje būta mados, kad *homo eruditus* turi būti ir poliglotos. Tad net buvo kolekcionuojamos kalbos, kuriomis mokėjo kalbėti to meto intelektualai.

Kam aptariamam metu priklausė Silezija?

Čekijos karalystei, vėliau Austrijai. Po Silezijos karų XVIII a. viduryje Silezija atiteko Prūsijai, dar vėliau – Vokietijai. Taigi man ir teko domėtis tos aplinkos knygos kultūra ir jos pasiekimais.

Taigi prof. K. Migonis turėtų būti vertinamas ne tik Lenkijoje, bet ir Čekijoje, Austrijoje, Vokietijoje, nes Jūsų veikale nagrinėjamas visoms šioms šalims, suprantama, taip pat ir Lenkijai, aktualus kultūrinis bei istorinis paveldas.

Ne man tai spręsti. Šiaip ar taip, daktaro disertacija, išspausdinta atskira knyga, gana plačiai pasklido ir buvo ne kartą recenzuota.

Bene pirmoje mūsų pokalbio dalyje pabrėžėte, kad XIX a. Europos šalyse pastebimas labai gyvas knygos poveikis visuomenėi. Buvo atliekami socialiniai tyrimai, siekiant išsiaiškinti tą poveikį. Tačiau Jūs sugebėjote ištirti, kaip dar ankstesniais amžiais Rytų tematikos knygomis domėtasi Silezijoje ir koks buvo tų knygų poveikis visuomenėi.

Visada jaučiau trauką Rytų tyrinėjimams. Baigęs vidurinę mokyklą, norėjau net studijuoti arabistiką arba iranistiką. Gaila, bet Vroclavo universitete tokios galimybės, nebuvo. Tad nutiko taip, jog tapau knygotyrininku. Mat man studijuojant pirmame kurse Vroclavo universiteto Filologijos fakultete 1957 m. buvo pradėti rengti bibliotekininkystės specialistai. Studijos buvo naujos, įdomios ir patrauklios, todėl į jas ir pasinėriau. Be to, Indų filologijos katedroje papildomai studijavau kai kuriuos orientalistikos dalykus. Joje lankiau Senovės Indijos istorijos paskaitas ir užsiėmimus, skirtus sanskrito pali kalbos istorinei aprašomajai gramatikai. Pali – tai budizmo kanonų kalba. Taigi studijų metais be knygotyros ir bibliotekininkystės dalykų kai ką papildomai gavau ir iš senosios indų filologijos.

Mokinio ginčas su mokytoju

Iš Indijos filologijos mano atmintyje išliko ne itin daug, veikia tik bendras įspūdis apie Rytus. Žinoma, be to, ką žinau apie tokius Rytų kultūrų kraštus kaip Tunisas, Izraelis ar Uzbekistanas. Vis dėlto domėjimasis Indijos filologija gana svarbus mano mokslinėje biografijoje, nes padėjo man įgyti tam tikrą kalbinį ir istorinį ryšį su tolima Rytų teritorija. Tai paskatino rašyti disertaciją tema, kuriai nepritarė mano dėstytojas prof. Karolis Glombiovskis (Karol Glombowski). Jis buvo žymus knygotyrininkas ir skaitymo istorijos specialistas. Yra tokia mokslinė disciplina – skaitymo istorija. Tai štai K. Glombiovskis 1966 m. parašė metodologinio pobūdžio veikalą *Skaitymo istorijos problemos*. Beje, skaitymo istorija, skaitytojų istorija – svarbi knygotyros mokslo dalis. Ji nagrinėja knygos poveikį, apskritai knygos gyvenimą visuomenėje ir santykius su ja. Dabartinėje knygos istoriografijos kon-

Knygotyrininkų konferencijoje Italijoje, Caceres mieste prof. Kšištofą Migonis, prancūzų knygotyrininkas Robertas Estivalis ir knygotyrininkas iš Ispanijos Jose Martinez de Sousa

ceptijoje svarbus ne tik tas asmuo, kuris parašė knygą, ją išleido, išspausdino, pardavė, nupirko ar surinko didžiulę ir vertingą knygų kolekciją. Labai reikšmingas ir tas asmuo, kuris skaitė. Todėl tenka tyrinėti, ką ir kaip žmonės skaitė. Taigi svarbus visas knygos funkcionavimo procesas, pradedant nuo knygos parašymo iki jos kelio pabaigos pas makuolatūros supirkėją, jeigu tik galima taip negražiai juokauti.

Vadinasi, mano vadovas ir profesorius K. Glombiovskis parašė man didelį poveikį padariusią teorinio pobūdžio knygą. Joje nagrinėjo konkrečius tyrimo šaltinius, iš kurių aiškėjo klasikinės senovės graikų ir romėnų literatūros suvokimas Renesanso epochoje. O man labai panūdo kaip buvo suvokiama Rytų literatūra. *Pone Kšištofai, kam visa tai gali rūpėti?* – skeptiškai klausė manęs prof. K. Glombiovskis.

Tad kuris pasirodė teisus šiame ginče?

Vis dėlto galiu prisipažinti, jog patyriau sėkmę. Tai buvo prieš 35 metus. Ligi šių dienų man lieka artimi tie klausimai. Daugelyje knygotyros mokslinių konferencijų (taip pat ir 2003 m. vykusioje Vilniaus universitete) aš pateikiu pavyzdžių, kaip suvokta knyga būtent toje epochoje. Tai taip pat įrodo, kad mano mokslinėje biografijoje susidomėjimas Rytais buvo gana reikšmingas.

Kaip laikosi Lenkijos knygotyra

Kaip apibūdintumėte savo šalies, Lenkijos, šandieninę knygotyros būklę? Juk Vroclavo universitete šitai dėstote.

Vroclavas Lenkijoje yra vienas stipriausių universitetinių centrų. Vertinant

lenkų knygotyrinę produkciją tektų pripažinti, kad nuveikta labai daug. Pastaruju metu lenkų knygos, ypač jos istorijos tyrinėjimai vykdomi gana sėkmingai, turime gerų naujų veikalų iš knygų leidybos, spausdinimo ir repertuaro sričių. Prieš keletą metų, paskutiniajame XX a. dešimtmetyje kilo nauja tyrinėjimo banga, kurios atstovai daug giliau skverbiasi į knygos istoriją. Matyt, tai sietina ir su naujų šaltinių atsiradimu. Lenkijos knygotyrą pasiekė ir pasaulinio šios krypties mokslo impulsai, atsivėrę nauji ryšiai su emigracija ir jos sukauptu paveldu. Juk ne paslaptis, kad kai kurių temų anksčiau buvo tiesiog neįmanoma gvildinti. Minėčiau kad ir tokią temą – XIX–XX a. lenkų knyga užsienyje. Lenkų emigracija – tai labai svarbi tema, nes milijonai lenkų gyvena įvairiose Europos šalyse, Amerikoje ir Australijoje.

Tačiau privalau pripažinti, kad dar labai daug temų neišplėta, neatskleista, apstu ir nebaigtų, iki galo neišgvildentų problemų. Antai turime išleidę 8 tomų veikalą *Senosios Lenkijos spausdaviniai*, tačiau net ir jis neapėmė visų Lenkijos sričių. Tęsiame naujos *Knygotyros enciklopediją (Encyklopedia wiedzy o książkę)* sudarymo darbus. Pirmą kartą ji buvo parengta 1971 m. Man kaip tik teko būti šio didelio veikalo vyriausiuoju redaktoriumi. Kilo labai daug įvairių klausimų. Visi nori jau šiandien, blogiausiu atveju rytoj rytą, gauti naują enciklopedijos leidimą, bet su autoriais bendradarbiauti labai sudėtinga, kartais net siaubingai sunku.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

LIETUVOS ENERGETIKOS INSTITUTAS

skelbia viešą konkursą šioms mokslo darbuotojų pareigoms:

- Vyriausiojo mokslo darbuotojo**
 - Branduolinių įrenginių saugos laboratorijoje (2 etatai);
 - Energijos kompleksinių tyrimų laboratorijoje (1 etatas);
- Vyresniojo mokslo darbuotojo**
 - Degimo procesų laboratorijoje (1 etatas);
 - Branduolinės inžinerijos problemų laboratorijoje (1 etatas);
 - Branduolinių įrenginių saugos laboratorijoje (1 etatas);
 - Hidrologijos laboratorijoje (1 etatas);
- Mokslo darbuotojo**
 - Sistemų valdymo ir automatizavimo laboratorijoje (1 etatas);

Dokumentai – prašymas direktoriaus vardu, patvirtintas mokslo darbų sąrašas, gyvenimo aprašymas, mokslo laipsnių diplomų kopijos, papildomi dokumentai, kurie nušviečia kandidato mokslinę veiklą (kandidato nuožiūra) – priimami vieną mėnesį nuo paskelbimo spaudoje dienos Lietuvos energetikos institute 233 kab. (Breslaujos 3, 44403 Kاونas; tel.: (8 ~ 37) 40 18 09). Mokslo darbuotojų kvalifikaciniai reikalavimai bei atestavimo ir konkursų pareigoms eiti nuostatai pateikti instituto interneto puslapyje: <http://www.lei.lt>.

Direktorius

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

skelbia konkursą pedagogų, mokslo darbuotojų ir padalinių vadovų pareigoms užimti nuo 2004 m. rugsėjo 1 d.

Baltijos pajūrio aplinkos tyrimų ir planavimo institute:

2 vyresniųjų mokslo darbuotojų.

Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institute:

1 vyresniojo mokslo darbuotojo;

1 mokslo darbuotojo.

Gamtos ir matematikos mokslų fakultete:

Biologijos katedroje – 1 docento;

Ekologijos katedroje – 0,5 etato asistento;

Geofizinių mokslų katedroje – 1 docento;

Informatikos katedroje – 0,5 etato profesoriaus, 1 docento;

Matematikos katedroje – 1 docento;

Rekreacinės architektūros ir kraštotvarkos katedroje – 1 docento, 1 lektorius.

Humanitarinių mokslų fakultete:

Anglų filologijos katedroje – 1 lektorius;

Anglų kalbos centre – 1 docento, 2 asistentų;

Baltistikos centre – 1 vyriausiojo mokslo darbuotojo;

Baltų kalbotyros ir etnologijos katedroje – katedros vedėjo, 1 docento, 3 lektorių;

Lietuvių kalbos katedroje – 1 docento, 3 lektorių;

Literatūros katedroje – 2 docentų, 1 lektorius, 1 asistento;

Prancūzų filologijos katedroje – katedros vedėjo, 1 lektorius, 2 asistentų;

Skandinavų kultūros ir kalbų centre – centro direktoriaus;

Slavistikos centre – centro direktoriaus;

Teatro pedagogikos katedroje – katedros vedėjo, 2,75 etato docento, 0,75 etato lektorius;

Teologijos katedroje – 1 profesoriaus;

Vokiečių filologijos katedroje – 1 lektorius;

Jūrų technikos fakultete

Informatikos inžinerijos katedroje – 1 docento, 1 lektorius, 1 asistento;

Laivybos katedroje – 1 docento;

Laivo inžinerijos katedroje – 2 docentų, 1 lektorius, 1 asistento;

Mechanikos inžinerijos katedroje – 1 docento;

Statybos katedroje – katedros vedėjo, 1 docento, 1 lektorius;

Technologinių procesų katedroje – katedros vedėjo;

Jūreivystės institute:

Laivavedybos katedroje – 1 lektorius;

Menų fakultete:

Džiazo katedroje – katedros vedėjo, 1 lektorius;

Fortepijono katedroje – 2 docentų, 1 lektorius, 1 asistento;

Choreografijos katedroje – 1 docento, 1 asistento;

Chorvedybos katedroje – 1 lektorius;

Liaudies muzikos katedroje – 1 profesoriaus, 2 lektorių, 0,5 etato asistento;

Muzikos istorijos ir teorijos katedroje – katedros vedėjo;

Muzikos pedagogikos katedroje – katedros vedėjo, 3 docentų;

Pučiamųjų ir styginių muzikos katedroje – 2,5 etato docento, 1 asistento;

Sportinių šokių katedroje – 1 profesoriaus, 1 docento, 1 lektorius, 1 asistento.

Pedagogikos fakultete:

Kūno kultūros katedroje – 1 profesoriaus, 1 asistento;

Meno pedagogikos katedroje – 0,5 etato lektorius;

Psichologijos katedroje – 3 lektorių;

Ugdymo metodikų katedroje – 1 lektorius.

Socialinių mokslų fakultete:

Sociologijos katedroje – katedros vedėjo, 1 docento;

Teisės katedroje – 1 docento;

Vadybos katedroje – 1 docento, 3 asistentų.

Sveikatos mokslų fakultete:

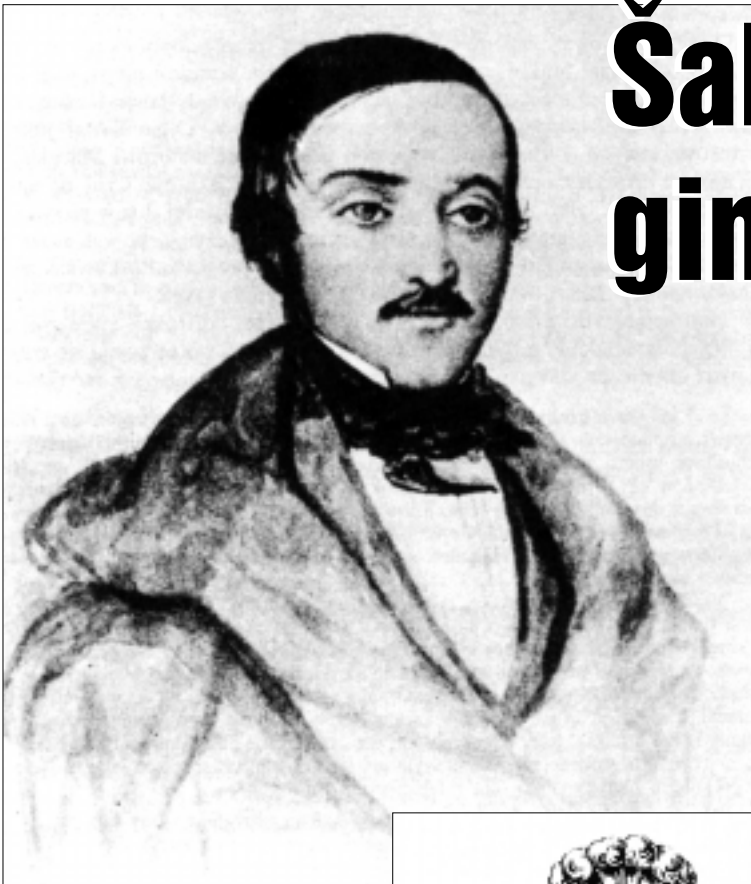
Reabilitacijos ir slaugos katedroje – 1 docento, 1 asistento;

Rekreacijos ir turizmo katedroje – 1 lektorius;

Socialinio darbo katedroje – katedros vedėjo, 1 lektorius;

Visuomenės sveikatos katedroje – 1 docento, 1 asistento;

Dokumentai priimami 10 darbo dienų po skelbimo publikavimo adresu: Universiteto Personalo skyrius, 110 kab. H. Manto g. 84, Klaipėda, tel. (8 ~ 46) 39 89 16, 39 89 17.

Ignas Domeika apie 1833 m.
Pagal Juzeffo Simono Kurovskio
akvarele tapytą portretą

Kovo 30 d. Lietuvos mokslų akademijos Mažojoje salėje vyko metinis Lietuvos Ignoto Domeikos draugijos susirinkimas. Dienotvarkėje buvo du pranešimai: Gervėčių Domeikų takais ir Lietuvos spauda (1920–1939) apie Ignatą Domeiką. Pirmąjį pranešimą skaitė prof. Algimantas Grigelis (Lietuvos mokslų akademija) ir Stanislovas Michno (Pabradė), antrąjį – prof. Vytautas Juodkasis (Vilniaus universitetas). Aptarta 2003 metų draugijos veikla, taip pat ir naujausių metų Draugijos sumanymai. Apie Žemaitijoje gyvenusių Domeikų giminės atšaką pranešimą skaitė prof. Povilas Domeika (Lietuvos žemės ūkio universitetas).

Nauji ryšiai, nauji darbai

Metinis susirinkimas parodė, kad Lietuvos Ignoto Domeikos draugijos veikla plečiasi ir įgauna vis naujų krypčių. Galima neabejoti, kad ateityje tai išsilies ir į atskiras įvairaus pobūdžio publikacijas. Jeigu ankstesniais metais savo krašto mokslo ir kultūros didžiųjų dažniausiai prisimindavome tik jubiliejų progomis, tai Ignoto Domeikos atveju matyti gerų poslinkių: ši asmenybė ir visa plati Domeikų giminė, atskiros jos šakos įvairiose Lietuvos vietose, tampa nuolatinio dėmesio ir naujai užsimezgančių tyrimų objektas. Kai krumta, bemat atsiranda kas pastebi, domisi, nori bendradarbiauti. Visiškai natūralu, kad šis susidomėjimas Ignotu Domeika ir visu tuo, kas siejasi su šia asmenybe, mūsų tyrinėtojus išves ir į visai naujus tarptautinio bendradarbiavimo vandenius. Jau dabar išveda.

Tęsimi ryšiai su Čilės Ignoto Domeikos Ancutos draugija (*Corporatio Ignatio Domeyko Ancuta*), kurie buvo užmezgti 2002 m., kai Lietuvoje minėtas Ignoto Domeikos 200-ųjų gimimo metinių jubiliejus. Tada Vilniuje lankėsi I. Domeikos proanūkis prof. Pablas Domeyko iš Čilės, kuris laiške prof. A. Grigeliui dabar pasakoja apie iškilmingą Ignotui Domeikai pagerbti skirtą ceremoniją Čilės katalikų universitete Santjage. Dalyvavo Čilės švietimo ir mokslo ministras. Paskaitą *Ignotas Domeika Ancuta – tobulas mokytojas (Profesor por Excelencia, –*

Šakotas Domeikų giminės medis (1)

palikuonių. Antanas Ipolitas vedė Karoliną Ancutą, susilaukė dviejų dukterų – Marijos ir Antaninos – bei trijų sūnų – Adomo, Kazimiero ir būsimojo geologo, Čilės universiteto rektorius Ignoto Domeikos.

Dar vienas Kazimiero Anupro Domeikos sūnus – Motiejus – (1765–?) buvo Vilniaus pakamariis ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Didžiojo valstybės antspaudo sekretorius, vedęs Mariją Slavinską. 1798 m. jis įsigijo Gervėčių dvarą. Nuo XVI a. tai buvo Vilniaus vyskupų stalo dvaras. Knygoje *Gervėčiai* (1989) teigiama, kad 1793 m. šio dvaro pajamos sudarė per 11 tūkst.

auksinų per metus. 1795 m., po Lietuvos ir Lenkijos valstybės trečiojo padalijimo, Gervėčių dvarą Rusijos valdžia iš Vilniaus vyskupo padėmė. 1797 m. caras Pavlas I jį padovanojo slaptajam tarėjui grafui Marijanui G. A. Šuazeliiui-Gufjė (M. G. A. Choiseul-Gouffier), kuris buvo Rusijos ambasadorius Stambule. Po metų M. G. A. Šuazelii-Gufjė šį dvarą pardavė minėtam Motiejui Domeikai.

Labai svarbu tyrinėti visas giminės atšakas, nes tai padeda atskleisti daugybę labai įdomių, kartais visai nelauktų faktų bei sąsajų, galinčių gerokai praturtinti ir šiuo atveju vieno svarbiausių asmenų – Ignoto Domeikos – portretą, paaiškinti kai kuriuos jo veiklos motyvus ar poelgius.

Tad grįžkime prie vieno iš trijų Tado Domeikos sūnų – Kazimiero Pranciškaus (1805–1883), o tikriausiai jo palikuonių – sūnaus Vaclovo (1854–1935) ir dukters Leonijos Ievos (1858–1951). Leonija gimusi Vilniuje, čia ji 1881 m. ištekojo už geležinkelio inžinieriaus Stanislovo Poplavskio (1857–1917). Poplavskiai turėjo namų Vilniuje, valdė Katauščinos dvarą prie Kudirkos Naumiesčio. Jie susilaukė dviejų dukterų, iš kurių viena – Janina Idalija Poplavska (Paplauskaitė) ir yra mūsų naujojo pažįstamo ir, drįstame teigti, Lietuvos bičiulio Mariušo Hermanovičiaus senelė. Jaunystėje ji draugavo su vėliau žymiu geologu ir profesoriumi tapusiu Juozu Dalinkevičiumi, kurio 110-ties gimimo metinių sukaktį minėjome 2003 m. Prie šios romantiškos istorijos šiame pasakojime dar sugrįšime.

Motiejus Domeika palikuonių neturėjo, todėl po jo ir žmonos Marijos mirties, jų nuosavybę – Gervėčių dvarą – paveldėjo Motiejaus sūnėnas – brolio Tado sūnus Kazimieras Pranciškus, jau minėtas Vaclovo Domeikos tėvas. Kitas

Tado Domeikos sūnus Aleksandras (1804–1878) užėmė labai aukštą valstybės postą. Jis buvo Vilniaus gubernijos bajorų maršalka, per žmoną Zofiją giminiavosi su turtinga Brochockių šeima. Aleksandras Domeika valdė labai turtingą Sicutų dvarą Vilniaus gubernijoje. Deja, jie taip pat nesusilaukė palikuonių. Todėl Gervėčių dvarą iš Kazimiero Pranciškaus gavęs jo sūnus Vaclovas, po dėdės Aleksandro mirties paveldėjo ir Sicutų dvarą.

Rašyta Ignoto Domeikos ranka

Sicutų dvaro kapinaitėse dar neseniai buvo trys labai apgriauti antkapiniai paminklai. Juos 1999 m. atstatė M. Hermanovičius ir S. Michno. Ten palaidotas Tadas Domeika ir jo sūnus Aleksandras su žmona Zofija.

Grįžkime prie Tado Domeikos sūnaus Kazimiero Pranciškaus. Jis buvo vedęs Anelę Naruševičiūtę (Aniela Naruszewicz), vadintą „Gervėčių babūne“. Ji kas dieną, sėdusi į vežimaitį, apvažiudavo dvaro valdas – 1600 dešimtinių žemės. Savo pranešime A. Grigelis parodė unikalią nuotrauką su mažiau unikaliu Ignoto Domeikos ranka parašytu užrašu: *Kazimieras Pranciškus Domeika ir jo žmona iš Gervėčių*. Užrašui turėtų būti ne mažiau kaip 120 metų. Manoma, kad I. Domeika nuotrauką galėjo užrašyti 1884 m., kai iš Čilės grįžo į Tėvynę, lydimas sūnaus Hernano. Krokuvoje jie susitiko su Vaclovu Domeika iš Gervėčių, Kazimiero Pranciškaus sūnumi, Ignoto Domeikos sūnėnu.

Iš kitos nuotraukos į mus žvelgia pats Vaclovas Domeika. Filomatiškas žvilgsnis, nedviprasmiškai rodantis ryž-

tą pertvarkyti senąjį pasaulį ir atitaistyti Tėvynę padarytas skriaudas. Šį jaunojo Vaclovo nuotrauką ir dabar kabo Ignoto Domeikos anūkės šimtametės Anitos Salazar-Domeyko namuose Santjage, o ją ten pamatė savo giminaite Čilėje aplankęs Marijušas Hermanovičius.

Ilsisi Gervėčių bažnyčios šventoriuje

Senieji Gervėčių gyventojai dar mena paskutinius dvare gyvenusių dvarininkus, kuriuos paprastai mini geru žodžiu. Jie palaidoti Gervėčių Šv. Trejybės bažnyčios (naujai pastatyta 1903 m.) šventoriuje. Vaclovas Domeika mirė 1935 m., o jo žmona Marija – 1944 m. sausį. Ji dar suspėjo sutvarkyti savo vyro bei kitų ten besišalinčių Domeikų kapus, pastatė antkapius.

Kaip teigia praėjusių metų rugsėjį Gervėčiuose su S. Michno lankęsis A. Grigelis, ten šventoriuje iš mums įdomiausių asmenų yra Ignoto Domeikos pusbrolio Kazimiero Pranciškaus Domeikos ir jo žmonos Anelės (iš Naruševičių), jų sūnaus – paskutinio Gervėčių dvaro savininko – Vaclovo Domeikos ir jo žmonos Marijos (iš Zvolinskių) kapai. Beje, Marija palaidota savo vyro kape kaip paskutinė šios giminės Gervėčiuose atstovė.

Šventoriuje yra ir šios bažnyčios klebono Antano Dalinkevičiaus, mirusio 1915 m., kapas. Pas kleboną vasarodavo jo sūnėnas Juozas Dalinkevičius. Gabus jaunuolis buvo gimęs Pamušio kaime netoli Taujėnų, o jį mokslus jį leido dėdė Gervėčių klebonas A. Dalinkevičius. Tai štai Gervėčiuose atostogaudamas studentas J. Dalinkevičius susipažino su Kazimiero Pranciškaus Domeikos anūke – Janina Idalija Paplauskaite (Poplawska). Gimusi 1891 m. Vilniuje, ji jaunystėje buvo tikra gražuolė.

Janina Paplauskaitė vasaras leisdavo Katauščinos dvare, bet visuomet porai savaičių mergina atvykdavo pas dėdę į Gervėčius. Čia ir užsimezgė draugystė su romantiku ir idealistu J. Dalinkevičiumi, kuris jaunystėje svajojo tapti astronomu, bet tapo žymiu geologu. Jaunųjų draugystė, kuri atsispindi jų laiškuose, tęsėsi ir 1915 m. vasarą. Artėjant Vokietijos kariuomenei, J. Dalinkevičiui teko skubiai išvykti į Peterburgą, kadangi antraip nebūtų galėjęs tęsti studijų Kalnų institute.

Romantiška istorija, kuri tęsėsi pusę šimto metų

Praėjus trejiems metams po šio lemtingo išsiskyrimo su J. Dalinkevičiumi, J. Paplauskaitė ištekojo už kalbininko profesoriaus Alfredo Juliaus Ermano, susilaukė keturių vaikų ir daugiausia gyveno Katauščinos dvare. 1940 m., ateinant sovietams, dvarininkai Poplavskiai Kaune kreipėsi į Vokietijos konsulatą su prašymu leisti išvykti gyventi į Vokietiją. Gatvėje Janina Idalija atsitiktinai susitiko jaunystės meilę J. Dalinkevičių. Trumpas buvo šis pasimatymas po 25 metų pertraukos, bet vėl sužadino jausmus. Tik šį kartą abu išsiskyrė visiems laikams. Tačiau atminties bei prisiminimų laikas ir šį kartą neišvengė, nes praėjo dar 25 metai ir 1965-aisiais jau pats J. Dalinkevičius vyko į Baltarusiją, apvažiavo visus keturis prieš karą Domeikoms priklausiusius dvarus ir mėgino susirasti Janinos Idalijos, mergautinė pavarde Paplauskaitės, adresą. Nepaisėkė, kadangi niekas jo nežinojo. J. Dalinkevičiui tada buvo 72-ji metai.

Tačiau likimo keliai nenuspėjami. Tais pačiais 1965-aisiais J. Dalinkevičius, keliaudamas Lenkijoje, Katoviuose visai atsitiktinai susitiko pažįstamą lenkų rašytoją Bžozą, besidomintį Ignotu Domeika, ir gavo Janinos

Domeikų giminės herbas Dangelis

isp.) skaitė Pablas Domeyko. Tekstą ispanų kalba autorius atsuntė ir į Vilnių.

Vis dėlto svarbiausia naujiena prof. A. Grigelis įvardijo tai, kad nuo 2003 m. užsimezgė nuolatinis ryšys su gretutinės Domeikų šakos palikuoniu Marijušu Hermanovičiumi (Mariusz Hermanowicz). Tai žymus lenkų-prancūzų fotografijos meistras ir eseistas, kurio fotografijų paroda *Vilnius, o vis tik...* 2003 m. buvo surengta Vilniuje Lenkų meno galerijoje *Znad Williū*. M. Hermanovičius jau keleri metai bendrauja su iš Gervėčių kilusiu gydytoju Stanislovu Michno, atsidėjęs tyrinėja savo šeimos genealogiją ir jau spėjo nemažai šia kryptimi nuveikti. M. Hermanovičius gimė 1950 m. Olštynė, Lenkijoje, nuo 1972 m. gyvena Prancūzijoje, bet dažnai buvuoja Varšuvoje, apsilanko ir Vilniuje.

2003 m. birželį A. Grigelis iš M. Hermanovičiaus gavo laišką, kuriame jis leidžia naudoti savo per dešimt metų surinktą apie Domeikų giminę medžiagą, prašydamas kaskart cituojant tik nurodyti, kad tai jo atlikto darbo rezultatas. Visai natūralus reikalavimas, į kurį atsižvelgė ir prof. A. Grigelis, ne kartą pasibrėžęs, kad ir jo pranešimas *Gervėčių Domeikų takais* galėjo atsirasti tik dėl užmezgtų ryšių su Marijušu Hermanovičiumi ir Stanislovu Michno.

Gervėčių Domeikų takais

Po tokios gana plačios išangos A. Grigelis perėjo prie savo pranešimo temos – *Gervėčių Domeikų takais*. Pradėjo nuo Ignoto Domeikos senelio – Kazimiero Anupro Domeikos (1725–1780), *Danguel* herbo bajoro, susilaukusio devynių vaikų. Iš jų tik Tadas (1762–1838), Antanas Ipolitas (1764–1809) ir Juozapas (1771–1843) turėjo

Prof. Algimantas Grigelis skaito pranešimą Gervėčių Domeikų takais

Paplauskaitės adresa. Parašęs gražų kalėdinį ir naujametinį sveikinimą savo pirmajai meilei, J. Dalinkevičius gavo atsakymą ir pradėjo susirašinėti. Jo laiškas yra išlikęs Prancūzijoje, nors Janina prieš mirtį ir prašė sudeginti tuos laiškus. Gal būt J. I. Dalinkevičius laiškas J. Dalinkevičiui yra Vilniuje, bent taip mano M. Hermanovičius. Pastarojo teigimu, jo šeimos archyve Prancūzijoje saugomose J. Dalinkevičiaus laiškuose esąs gražūs dviejų jau ne pirmos jaunystės žmonių susirašinėjimas.

Bet kurio atveju tai labai intriguojanti dviejų labai įdomių asmenybių meilės istorija, pergyvenusi du pasaulinius karus ir daugybę istorinių įvykių, kurie išliko mūsų krašte.

Kur vis dėlto gimė Ignatas Domeika

A. Grigelis turi rankraštį, kurio profesorius nelinkęs paleisti iš rankų – taip vertina, o gal pabrėžia savo išipareigojimus, duotus M. Hermanovičiui. Rankraštį sudaro trys tekstai. Pirmas – M. Hermanovičiaus iš originalo perrašyti J. I. Paplauskaitės prisiminimai. Antras – prisiminimai, kuriuos užrašė jos žentas. Ir trečias – paties M. Hermanovičiaus tekstas *Domeikų šeimos istorija ir bandymas ją atskleisti*. Prisiminimuose yra daug įdomiausių medžiagos apie Vilniaus bajorų gyvenimą. Tad šie tekstai neabejotinai galėtų būti labai reikšmingas šaltinis gilinti ir plėtoti ne tik domeikiano temą, bet ir geriau pažinti tuometinį Vilnių ir vilniečius. Tėko sužinoti, kad M. Hermanovičius mielai sutiktų išleisti šiuos jo senelės prisiminimus lenkų ir lietuvių kalbomis čia, Vilniuje.

Veikiausiai ši medžiaga paskatins ir Lietuvos tyrinėtojus kruopščiau panaršyti po mūsų šalyje esančius archyvus, kurie tikriausiai saugo dar ne vieną šios giminės paslapį ar primirštą istorijos puslapį. Bent jau prof. A. Grigelis kaip jauką klausytojams pamėtėjo keletą intriguojančių klausimų, kurie ligi šiol bent

Paties Ignato Domeikos ranka užrašyta: Kazimieras Pranciškus Domeika ir jo žmona iš Gervėčių

Čilės universiteto rektorius ir Santjago universiteto tarybos prezidentas, šios aukštosios mokyklos mineralogijos, geologijos ir fizikos profesorius [...] (Vujcikis Z. *Ignato Domeikos mokslinės veiklos tarptautinė reikšmė*. – žr. *Ignatas Domeika 1802–1889. Gyvenimas, darbai ir indėlis į mokslą*. Vilnius, 2002, p. 290.) Nedzviadką kaip mokslininko gimimo vietą paprastai mini ir kiti tyrinėtojai.

Tačiau, pasak M. Hermanovičiaus, atrodo, kad net Adomas Bonieckis (Adam Boniecki) nėra matęs Ignato Domeikos gimimo metrikų, ar kito dokumento, kuris patvirtintų jo gimimo vietą. I. Domeikos biografas Z. Vujcikis savo veikalė *Ignacy Domeyko. Litwa – Francja – Chile. Warszawa – Wrocław*, (1995), rašo, kad lenkų heraldikas ir genealogas Adomas Bonieckis veikalė *Lenkijos herbnyas (Herbarz polski t. 1–13, 1899–1909)* nurodo, kad I. Domeika bu-

tentingą Baltarusijos kultūros istoriko prof. Adamo Maldžio (Адам Мальдзіс) nuomonę, T. Machnač perdavė žinią į Vilnių, kad Baltarusijoje Parafianovo archyvų nėra, nes jie turėtų būti Vilniuje. Tad gal išties pats laikas lietuviams imtis paieškų?

Antras klausimas, kuris kyla A. Grigeliui, susipažinus su M. Hermanovičiaus parašyta, bet neišleista *Domeikų šeimos istorija*. Kaip žinia, Domeikų giminė senovėje siejosi su sena lietuvių *Danguel* herbo bajorų Kontrimų gimine, kurios lizdas veikiausiai buvęs kažkur Žemaičiuose. Kai 1655–1661 m. karo metu Lietuvą teriojo Rusijos ir Švedijos kariuomenės, Kontrimai pasitraukė į pietines Lietuvos, dabar Baltarusijai priklausančias žemes. Ne paslaptis, kad labai nemažai gyventojų iš tos Lietuvos dalies, kuri buvo užimta rusų ir švedų kariuomenių, XVII a. antroje pusėje persikėlė į Suvalkijos bei dabartinės Baltarusijos žemes,

Monografija apie žymų agrochemiką ir dirvožemininką

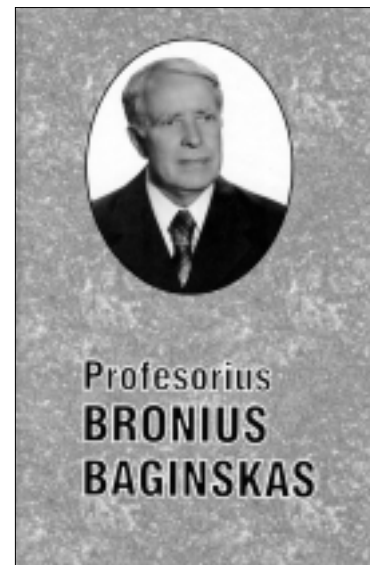
Monografija apie profesorių habilituotą daktarą Bronių Baginską (1903–1991), žymų agronomą, agrochemiką ir dirvožemininką, Lietuvos žemės ūkio akademijos (dabar universiteto) dėstytoją (1934–1989), trijų katedrų vedėją, jaunųjų mokslininkų ugdytoją – penktoji prof. habil. dr. Algirdo Motuzo knyga apie žymiausių XX a. Lietuvos agronomus profesorius, kurių darbas buvo svarus indėlis agronomijos mokslo aruode. 259 puslapių knyga sudaro keturi skyriai, kuriuose atsispindi profesoriaus jaunystė, studijų metai, kelias į mokslo aukštumas. Taip pat knygoje mokslometriškai įvertintas prof. B. Baginsko mokslinis palikimas, išvardyti jo išugdyti žemės ūkio mokslų daktarai, disertacijos, įvertintos mokytojo parašytos knygos ir straipsniai.

Prof. B. Baginskas buvo vienas žymiausių Lietuvos augalų tręšimo specialistų. Šiam darbui jis skyrė beveik 60 savo veiklos metų, įsteigė Probleminę mikroelementų tyrimo laboratoriją, kartu su kitais parengė Lietuvos dirvožemių, jų kalkinimo, mikroelementų kiekio šalies dirvose žemėlapius.

Talentingas agronomijos mokslo istorijos tyrinėtojas A. Motuzas knygoje smulkmeniškai nefiksavo B. Baginsko biografijos detalių. Knygos sudarytojas profesoriaus gyvenimą ir mokslinę veiklą aptarė Lietuvos istorijos ir aukštojo žemės ūkio mokslo raidos kontekste. Kaip teigia pats autorius, ši knyga – faktologinis leidinys, pagrįstas istorinių šaltinių, dokumentų, mokslinių publikacijų, periodinių leidinių analize ir žiupsneliu prisiminimų. Knygos puslapiuose galima rasti sukrečiančių baudžiamos vaizdų, praeito amžiaus trečiojo dešimtmečio ūkininkų bei to meto ir vėlesnio laikotarpio akademinio gyvenimo faktų.

Visiems žemės ūkio specialistams, baigusiems studijas Lietuvos žemės ūkio akademijoje (dabar universitetas), pravartu perskaityti šią knygą, nes joje aprašoma, kaip Alma Mater atrodė tada, kai į ją 1925 m. įstojo prof. B. Baginskas. Skaitytoją sudomins to meto studentų gyvenimas, jų buitės ir visuomeninės organizacijos, santykiai su dėstytojais. Istoriniu požiūriu labai vertingi tie knygos puslapiai, kuriuose autorius aprašo dviejų okupacijų padarinius Lietuvos žemės ūkio akademijos gyvenimui.

Jaunuoliams, pasirinkusiems mokslinių tyrimų kelią, prof. B. Baginsko gyvenimas gali būti pavyzdys, kaip ilgai ir kantriai reikia dirbti kaupiant eksperimentų rezultatus, kad galima būtų parašyti disertaciją ar monografiją, kitiems būti vedliu. Šiuo požiūriu ypač vertinga monografijos dalis, skirta prof. B. Baginsko darbų mokslometrinei analizei. Joje grafiškai pateikti svarbiausi profesoriaus kūrybinės veiklos etapai, visų publikacijų kumuliacinės kreivės ir mokslinių publikacijų skaičiaus penkiose dirvotyros bei agrochemijos šakose diagramos. Mokslo istorijos požiūriu labai vertingi mokslininko ir jo mokinių, dirbusių Probleminėje mikroelementų tyri-

mo laboratorijoje, darbo aktyvumo rodikliai 1955–1986 m. Knygoje pagal žinomų specialistų straipsnius aptarti prof. B. Baginsko nuopelnai dirvotyros, pavienių kultūrinių augalų tręšimo, mikroelementų nustatymo metodologijos srityse. Taip pat apibendrinama, kad prof. B. Baginsko sukurta Probleminė mikroelementų tyrimo laboratorija buvo dirvožemio mikroelementų ir jų įtakos augalams bei žmogaus sveikatai tyrimo mokykla, Lietuvoje išleidusi didelį būrį jaunų gabių mokslininkų. Jos mokslinis vadovas vertas intensyvaus mikroelementų tyrimo šalies žemės ūkyje pradininko vardo.

Kad ši knyga labai reikšminga agrarinių mokslų kultūroje, nurodė ir prof. A. Stancevičius, kalbėjęs per jos pristatymą Lietuvos žemės ūkio universitete, minint prof. B. Baginsko 100-ąsias gimimo metines. Jis sakė, kad veikalo sudarytojas prof. A. Motuzas priskirtinas prie „baltųjų metraštinių“, kurie žmones vaizduoja šiek tiek pakylėtai. Pabrėžęs knygos vertę mokslotyros požiūriu, prof. A. Stancevičius sudarytojui kituose darbuose palinkėjo nagrinėti ir aptariamų mokslinių darbų citavimo statistiką.

Prof. B. Baginsko asmenybės bruožai ryškiausiai atsiskleidžia iš jo mokinių ir bendradarbių prisiminimų. Su meile ir didele pagarba mokiniai prisimena savo Mokytoją. Beveik visi pabrėžia jo atsidavimą darbui, kuklumą ir geranoriškumą, norą padėti kitiems, patarti. Galbūt dėl to tiek daug doktorantų pasirinko agrochemijos srities tyrimus. Vadovaujant prof. B. Baginskui, daktarų disertacijas apgynė 40 doktorantų.

Universitete liko nedaug žmonių, kurie prof. B. Baginską prisimena jauną ir energingą. Dauguma jų pamena jau slegiamą metų naštos, mažais žingsneliais šlepsintį koridoriais. Tik A. Motuzo knyga padėjo atskleisti ir įamžinti prof. B. Baginsko asmenybę bei jo nuopelnus žemės ūkio mokslui. Knygos sudarytojas tarsi metraštiniškai, analizuodamas vieno žmogaus gyvenimą, jo aplinką ir santykius su kitais žmonėmis, atinančioms kartoms palieka ryškų XX a. Lietuvos žemės ūkio universiteto gyvenimo vaizdą.

Doc. dr. Nijolė Špokienė

Lietuvos Ignato Domeikos draugijos nariai: prof. Juozas Paškevičius, rašytojas Albertas Laurinčiukas ir draugijos sekretorė Gailė Žalūdiene

jau daugeliui I. Domeikos draugijos metinio susirinkimo dalyvių lyg ir nekildavo. Štai kad ir toks klausimas: ar tikrai Ignatas Domeika gimė Nedzviadkoje Naugarduko apylinkėse?

Ne jau esama pagrindo abejoti nuo seno įsitvirtinusiems teiginiais? Net ir labai autoritetingi I. Domeikos biografijos žinovai, tarp kurių išskirtinas lenkų tyrinėtojas Zbignevas Vujcikis (Zbigniew Wójcik), regis, nekėlė abejonių dėl I. Domeikos gimimo vietos. Z. Vujcikis net pateikia I. Domeikos padėkos laiško Krokuvos menų ir mokslų akademijos prezidentui, kai 1874 m. tapo išrinktas šios akademijos nariu. Padėkos laiške prezidentui I. Domeika prisistato taip: *Domeika Ignatas [...] gimęs Nedzviadkoje šalia Naugarduko 1802 metų liepą, Vilniaus universiteto filosofijos magistras,*

vo krikštytas Parafianove. O tai yra Sitcų dvaro parapiinė bažnyčia, esanti už 100 km nuo Nedzviadkos. Jeigu taip, tai gal Sitcų dvare, priklausiusiame Domeikos, ir išvydo pasaulį būsimasis geologijos milžinas? Bent jau šį klausimą metinio susirinkimo dalyviams iškėlęs A. Grigelis, atrodo, nėra linkęs tik iš kitų laukti atsakymo, bet ir pats kupinas ryžto teikti naujų interpretacijų.

Domeikos – neabejotinai sena lietuvių bajorų giminė

Profesorius jau spėjo pateikti užklausimą Minske gyvenančiai Tatjanai Machnač (Машнач Тацяна), kuri dalyvavo ir 2002 m. Vilniuje, Minske bei Krokovoje vykusiose I. Domeikos 200-ųjų gimimo metinėms skirtose jubiliejinėse konferencijose. Pagal kompe-

taid ir Kontrimai veikiausiai buvo vieni iš daugelio persikraususių bei likusių gyventi naujoje vietoje.

Domeikos buvo paplitę ir kitose Lietuvos vietose. Antai Kauno statytojas ir *Dolega* herbo turėtojas Mykolas Domeika (iš Žemaitkiemio Domeikų) 1775 m. turėjo posesijas Kauno ir Upytės pavietuose. Jeigu taip, tai turėjo likti ir jų palikuonių. Reikia juos rasti, patyrinėti jų šeimų ir giminių istoriją.

Savo intriguojantį pranešimą prof. Algimantas Grigelis baigė pakartodamas šią Marijušo Hermanovičiaus *Domeikų giminės istorijoje* suformuluotą išvadą: *Bet kokiu atveju Domeikos Danguel herbo bajorai nebuvo kilę iš šeimos nuo seno gyvenusios Minsko žemėje.*

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Liaudis pati sukuria pavadinimus

Gerbiamasis Profesoriau, būtų įdomu išgirsti Jūsų koncerto programos, skirtos Balio Dvariono (1904 06 19–1972 08 23) ir Vlodo Jakubėno 100-osioms gimimo metinėms, profesionalų komentarą.

Kompozitorių B. Dvariono ir V. Jakubėno kūryba Pedagogų kamerinio orkestro koncertuose skamba nuolat. Vienas pirmųjų orkestro, neseniai pradėjusio savo ketvirtąjį kūrybinį dešimtmetį, repertuaro kūrinių buvo B. Dvariono *Andante cantabile*. Dauguma orkestro artistų yra B. Dvariono muzikos mokyklos pedagogai, todėl ir dėmesys kompozitoriaus kūrybai, kurioje tiek daug vietos teikiama smuikui ir styginiams, nemažėja.

V. Jakubėno *Du šokiai* iš baleto *Vaišvilė* orkestrą sudomino romantišku muzikos grožiu, bet ne mažiau ir lietuviškos mitologijos siužetu (pagal V. Krėvę) bei dramatiškoms sukūrimo peripetijomis. Juk kūrinys buvo baigtas 1943 m., bet artėjant frontui apie baleto premjerą Kauno teatre negalėjo būti ir kalbos. Autorius, prieš pat pasitraukdamas į Vakarus vos spėjo atsitiesti iš teatro baleto klavyrą. Gyvendamas Čikagoje, V. Jakubėnas, matyt, nesitikėjo, jog baletas bus įtrauktas į kurio nors teatro repertuarą, todėl keletą įvairesnių baleto pjesių sujungė į orkestrinę siuitą *Miško šventė*. Pedagogų kamerinio orkestro pirmą kartą atlikti *Baltųjų laumžių šokis* ir *Šokis* yra kita stebuklingai išlikusių ir į Lietuvą jau po autoriaus mirties grįžusių baleto muzikos dalis. Visą baleto muziką orkestravo kompozitorius J. Juozapaitis 1994 m. Mūsų atliekamą *Dviejų šokių* muzikos partitūroje jis vykusiai panaudojo fortepijono, kaip orkestro instrumento, tembrą.

Orkestro pasirengimas abiejų autorių gimimo šimtmečiui – didelė kūrybos šventė, suteikianti galimybę naujai įvertinti savo jėgas, atliekant lietuviškąją muziką. Abu kompozitoriai buvo ne tik amžininkai. Sutapo jų požiūriai į daugelį to meto muzikos meno reiškinių. Daugelį metų jie susirašinėjo. Todėl į Pedagogų orkestro koncertų programą įtraukėme ir keletą B. Dvariono laiškų V. Jakubėnui.

MININT BALIO DVARIONO IR VLADO JAKUBĖNO ŠIMTMETĮ

Lietuvos mokslų akademijoje buvo surengtas minėjimas, skirtas kompozitorių Balio Dvariono ir Vlodo Jakubėno 100-osioms gimimo metinėms. Apie tai kalbamės su Balio Dvariono dešimtmetės muzikos mokyklos Pedagogų kamerinio orkestro dirigentu, Lietuvos muzikos akademijos kamerinio ansamblio katedros vedėju prof. Petru KUNCA.

Įsitikinę, kad mūsų repertuaro galimybės yra pakankamos ir ypač dera būtent pedagogų kameriniam orkestrui, nes tokiam koncerte gali dalyvauti ir pedagogai, ir jų mokiniai, pakvietėme moksleivę smuikininkę Veroniką Žukaitę su orkestru atlikti vieną iš lietuvių muzikinės kultūros aukso fondo kūrinių – B. Dvariono kompoziciją smuikui ir orkestrui, kuri liaudyje vadinama *Prie ežerėlio*.

Ar profesionalai muzikai ją vadina kitaip?

Pats autorius taip nevadino. Kai B. Dvariono sūnaus Jurgio paklausiau, kaip iš tiesų reikėtų programoje žymėti tą pjesę, jis atsakė klausimu: *O ar tu žinai Bethoveno „Mėnesienos sonatą“?*

Iš tiesų L. van Beethovenas to garsaus savo kūrinio nevadino *Mėnesienos sonata*. Mums šiuo įprastu vardu sonatą pavadino kompozitoriaus amžininkai. Panašūs atvejai lydėjo ne vieno žymaus kompozitoriaus kūrybą. Būtų galima priminti Franco Josefo Haidno ir Wolfgango Amadėjaus Mocarto kūrinius, kuriuos pavadino ne jie patys. Tai galima pasakyti ir apie kai kuriuos F. J. Haidno kvartetus: *Raitelių, Varlių, Kvintų, Imperatoriškąjį*. Tie pavadinimai atsirado be autoriaus valios, nes buvo susiję su tam tikra muzikinės formos plėtojimo charakteristikos samprata visuomenėje.

Lygiai taip pat nutiko su B. Dvario-

Kompozitorius Vladas Jakubėnas

no garsiaja kompozicija smuikui ir orkestrui. Prof. Jurgis Dvarionas tvirtina, kad šiandien niekas nepasakys, kas pirmas tai pjesei suteikė tokį romantišką pavadinimą – *Prie ežerėlio*. Matyt, tos pjesės melodingumas, vaizdingumas, skambesio natūralumas muzikos gerbėjams ir padėjo sugalvoti šį gražų pavadinimą. Visi pabrėžia kūrinio lietuvišką dvasią, todėl tinka ir toks elegiš-

kas pavadinimas. Švelnus liūdesys, lengvas minoras labai būdingas mūsų tautos būdai. Šios pjesės pavadinimu perteikti elegiški žmogaus jausmai gamtoje.

Įsivaizduokime, ši pjesė buvo išleista 1946 m. Iš tikrųjų tai buvo tarsi tylus tautos skundas, gal net savotiškas sielos šauksmas, o kartu ir skaidrus dvasios spindulys, teikiantis viltį, kurios nebuvo to meto gyvenime.

Kaip pats kompozitorius pavadino šį savo kūrinį?

Pats autorius tą pjesę pavadino itališkai *Pezzo elegiaco*, lietuviškai – *Eleginė pjesė*. Būdamas mokinuku aš pats grojau pjesę būtent itališku pavadinimu, bet žinojau ir lietuvišką pavadinimą.

Jeigu tektų šį B. Dvariono kūrinį atlikti italų klausytojams, tai kaip pavadintum?

Suprantama, *Pezzo elegiaco*. Nebent dar pridurtume, kad Lietuvoje šią pjesę visi žino kaip kūrinių *Prie ežerėlio*.

Ko gero, italui ir lietuviui pavadinimas Prie ežerėlio sukels visai ne tokias pačias emocijas bei asociacijas.

Visiškai sutinku. Pietiečių visai kita dvasia, kiti įvaizdžiai ir asociacijos. Šiai pjesei pokalbyje teikdami išskirtinį dėmesį, kartu pabrėžiame ir vieną būdingiausių B. Dvariono kūrybos bruožų – lyrizmą bei elegišumą. Visoje jo kūryboje rasime labai daug šių bruožų. Pavyzdžiui, savo programoje ir šiandien turėjome *Koncertą e-moll fortepijonui*, kuris buvo parašytas 1961 m. Beje, pagal to meto reikalavimus teig-

ta, kad šis kūrinys skirtas jaunimui. Muzika taip pat elegiška, net labai rimta, su artimais lietuviškais motyvais.

Kodėl vienas ar kitas kompozitoriaus kūrinys grojamas noriau už kitus? Tai mados reikalas?

Niekas negali iki galo paaiškinti, kodėl klausytojai vieno ar kito kūrinio labiau laukia, palankiau sutinka. Bent jau mes, smuikininkai, nuo mažens esame išimylėję *Prie ežerėlio* ir jį tebemylime. Šis kūrinys visada bus grojamas, nes tai mūsų muzikinės kultūros aukso fondas. O smuiką B. Dvarionas labai mėgo.

Šis kūrinys grojamas ir kitose šalyse. Kiek man žinoma, šią pjesę išleido Peters'o leidykla Leipcige, taip pat ji keletą kartų išleista Maskvoje. Ten ši pjesė pavadinta *Elegija*, nors B. Dvarionas vėliau parašė ir kitą *Elegiją*, taip pat smuikui. Iš tiesų ji turėtų būti vadinama *Pezzo elegiaco*.

Muzikos atlikimo menas moteriškėja

Kuriais kitais kūrinių pagerbėte B. Dvarioną?

Romantizmo gija driekiasi per visą šiandieninį mūsų repertuarą.

Gal todėl, kad visos pagrindinės atlikėjos – moterys, pedagogės? Visame orkestre du vyrai ir trečiasis akompaniatorius.

Ir ketvirtasis prie pulsto. Juk ir mokykloje vyrauja moterys pedagogės, ypač smuiko bei styginių.

Ar tai privalumas? Gal į muzikos pedagogiką reikėtų drąšiau skverbtis vyrams?

Žmonės patys renkasi profesiją. Pažįstu keletą šeimų, kuriose vyrai noriai prižiūri vaikus, vaikšto į turgų ir gamina valgi. Viskas priklauso nuo to, kaip kurioje šeimoje susiklosto. Tačiau Balio Dvariono muzikos mokyklos Pedagogų kamerinio orkestro moterys yra aktyvios muzikės, ir savo mokinius kviečia sekti jų pavyzdžiu. Tačiau ir Lietuvos muzikos akademijoje pastebime, kad muzikos atlikimo menas labai moteriškėja.

Įsivirtina lyg ir socialinė nuostata, kad muzikavimas – moteriškas užsiėmimas?

Nukelta į 20 p.

Knygos muziejus knygotyryninkų akimis

Naujausiam teštiniam Vilniaus universiteto mokslo darbų „Knygotyros“ leidinyje plačiai aptariami knygos muziejaus istoriniai tyrinėjimai. Šiame 40-ajame „Knygotyros“ mokslinių darbų tome daugiausia dėmesio teikiama 2002 m. rugsėjo 25–27 d. vykusios mokslinės konferencijos knygos muziejaus tema pranešimams.

Šio „Knygotyros“ tomo autoriai atstovauja įvairioms šalims: Lietuvai (19 autorių), Rusijai (I. Kossova, Maskvos menų kultūros ir turizmo darbuotojų persikvalifikavimo Institutas), Suomijai (M. Rönkko, Suomijos knygos muziejaus darbuotoja), Baltarusijai (T. Sapiega, Baltarusijos nacionalinės bibliotekos darbuotoja), Estijai (K. Kalvik, Talino pedagoginio universiteto akademinės bibliotekos darbuotoja), Vokietijai (B. Fabian, Engelsches Seminar der Universität). Straipsniuose supažindinama su užsienio šalių knyga, naujomis knygotyros tyrimų kryptimis.

Vilniaus universiteto bibliotekininkystės ir informacijos mokslų instituto darbuotoja N. Keršytė straipsnyje „Muzieologija Lietuvos mokslo kontekste“ nubrėžia muzieologijos mokslo raidos perspektyvas Lietuvoje ir išsamiai aptaria pirmosios muzieologinės minties apraiškas, specialiąją literatūrą, studijų galimybes bei tyrinėjimų kryptis. Šio universiteto bibliotekininkystės ir informacijos instituto doc. A.

Pacevičius savo straipsnyje primena Lietuvos didžiosios kunigaikštystės knygų eksponavimo principus bibliotekos erdvėje. Jis skatina muziejuje aprėpti kuo įvairesnius senosios knygos kultūros aspektus. Bibliotekos retų spaudinių skyriaus darbuotoja A. Krakytė aptaria Vilniaus universiteto P. Smuglevičiaus salėje įkurtos nuolatinės Lietuvos knygos istorijos ekspozicijos istoriją bei pastangas ją įteisinti kaip knygos muziejaus instituciją. Jos nuomone, šiuo metu P. Smuglevičiaus salės knygų ekspozicijos ateities perspektyvos yra neaiškios, o galimybė šiose patalpose įkurti Lietuvos knygos muziejų – miglotos.

Vilniaus universiteto Knygotyros katedros prof. D. Kauno straipsnyje *Mažosios Lietuvos rankraštinės ir spausdintos knygos paveldas Lietuvos knygos muziejuje* pateikiamas Mažosios Lietuvos rašto ir spaudos paveldo ekspozicijos muziejuje pristatymo principas. Jis per knygą leis adekvačiai atskleisti epochos visuomenės pilietinius ir politinius interesus. Ji knygos muziejaus ekspozicijai rekomenduoja paminklinius spausdintus veikalus, atspindinčius tipiškus ar išskirtinius knygos architektūros, ikonografijos, poligrafijos technikos, knygos kultūros pavyzdžius.

Universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyriaus vedėja bei Knygotyros ir dokumentotyros instituto doktorantė A. Braziūnienė atkreipia dėmesį į

K. Varnelio muziejų, kuriame knyga – vienas pagrindinių eksponatų. Autorė straipsnyje aptaria išskirtinius bibliofilo elgesio su knygomis kultūros aspektus, supažindina su senosios knygos rinkinių asmeninės bibliotekos istorija, turiniu, rečiausiais egzemplioriais.

Vytauto didžiojo universiteto Užsienio kalbų centro darbuotojas, dėstytojas S. Lūžys savo straipsnyje trumpai aptaria specifinę knygos muziejaus problematiką, savitumą, taip pat pabrėžia, kad kuriant muziejų, svarbi ne tik geografinė, bet ir chronologinė plotmė. Darbe pabrėžiamas rašto kultūros paveldas kaip pagrindinis knygos muziejaus aspektas. Doc. J. Čepytės straipsnyje plačiau pristatoma muziejų bibliografijos samprata ir jos vieta bibliografijos rūšinėje struktūroje. Jame detalios pristatyti pagrindiniai muziejų bibliografijos struktūros komponentai, analizuojamas muziejinis daiktas kaip bibliografavimo objektas, tradicinis ir modernus muziejų antrinės dokumentacijos bei bibliografinės informacijos santykis.

D. Užpelkienė (Šilutės F. Bajoraičio viešoji biblioteka) ir J. Brizgys (Raseinių rajono viešoji biblioteka) atskleidžia savo miestų knygos muziejų paskirtį, supažindina su juose sukaupta medžiaga ir kolektyvų susiformavimo ištakomis bei kasdienio gyvenimo aktualijomis.

Įdomūs ir užsienio šalių atstovų straipsniai. I. Kossova, Maskvos Menu

kultūros ir turizmo darbuotojų persikvalifikavimo Instituto darbuotoja, savo straipsnyje muziejų pristato kaip specifinių išgyvenimų vietą, aptaria teorinius muziejų kultūrinės ir šviečiamosios veiklos pagrindus. M. Rönko, Suomijos knygos muziejaus darbuoto-

ja, pristato Suomijos virtualaus knygos muziejaus kūrimo istoriją, požiūrį į šį darbą, kuris atsispindi ir iš straipsnio pavadinimo – *Knygos muziejus ar muziejus apie knygą?*

Lina Zapivalova

LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIO UNIVERSITETAS

skelbia konkursą etatinėms vietoms užimti

Docento:

Kalbų katedroje; Apskaitos ir finansų katedroje; Matematikos katedroje.

Eiti docento pareigas:

Miškininkystės katedroje (2 etatai).

Lektoriaus:

Apskaitos ir finansų katedroje; Augalų apsaugos katedroje.

Asistento:

Kūno kultūros katedroje; Statybinių konstrukcijų katedroje.

Prašymus dalyvauti konkurse Rektoriaus vardu pateikti į Studijų skyrių (LŽUU Centrinė rūmų 217 kab.) per mėnesį nuo paskelbimo dienos. Kartu su prašymu pateikti tokius dokumentus: diplomų kopiją, mokslinių, metodinių darbų sąrašą ir jų kopiją.

Rektorius

MAŽOSIOS LIETUVOS REIKALŲ TARYBA

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministrui Algirdui MONKEVIČIUI

2004-03-26 Nr. 12 Vilnius

Lietuvos istorijos mokytojų asociacijai

DĖL ISTORIJS VADOVĒLIŲ PAPILDYMO MAŽOSIOS LIETUVOS TEMATIKA

Lietuvos valstybės politikai, mokslo bei kultūros veikėjai skiria akivaizdžiai nepakankamą dėmesį Mažosios Lietuvos istorijai bei jos kultūriniam paveldui. Sovietinės mokyklos baigę žmonės dėl suprantamų priežasčių neigijo pakankamų žinių apie lietuvininkų (mažlietuvių) kraštą. Deja, ir nepriklusomos Lietuvos mokyklos mokiniams šių žinių šiandien suteikia ne ką daugiau – apsiribojama Martyno Mažvydo, Kristijono Donelaičio, Liudviko Rėzos ir Vydūno kūrybos nagrinėjimu per literatūros pamokas. Tuo tarpu Mažoji Lietuva – tai ne tik etninių lietuvių žemių dalis, jų etninio palikimo versmė, bet ir lietuvių raštijos vygė. Be Mažosios Lietuvos indėlio sunku įsivaizduoti Didžiosios Lietuvos kultūros raidą. Prūsų ir lietuvininkų etninė kultūra – ypač vertingas ir saugotinas Europos paveldas.

Apmaudu, kad jaunoji Lietuva karta nesupažindinama su Mažosios Lietuvos gyventojų genocidu, kurį XIII a. pradėjo kryžiuočiai, o XX a. užbaigė sovietai, tema. Tuo tarpu apie Lietuvos valstybės gyventojų dalies – žydų – genocidą mokiniams kalbama daug, o Lietuvos mokytojams netgi dėstomas specialus kursas (jau 25 mokytojai žinių apie žydų genocidą sėmėsi stažuodami Jeruzalės Yad Vashem institute).

Esame susirūpinę dėl per menko žinių apie istorinį ir kultūrinį lietuvių palikimą platinimą. Reiškiami viltį, kad pagaliau Lietuvos Respublikos mokyklose bus dėstomas Mažosios Lietuvos kursas. Literatūros jau pakanka (vien tik apie mokyklą doc. dr. A. Juška parašė 850 p. monografiją). Siūlome įtraukti į mokyklų istorijos programas šias temas:

□ Baltų civilizacija Prūsos ir Mažosios Lietuvos teritorijoje. Lietuvininkų (vėliau vadinamų mažlietuviais) etnoteritorinės grupės (bendruomenės) susiformavimas Mažosios Lietuvos branduolyje – Mindaugo valdytose Nadruvos ir Skalvos žemėse.

□ 1260–1274 m. Didysis prūsų sukilimas, Kryžiuočių ordino valstybės politika vietinių gyventojų atžvilgiu (XIII a. – 1525 m.).

□ Mažlietuvių ir didžlietuvių kalbinės, kultūrinės, konfesinės ir ekonominės raidos savitumai.

□ Reformacijos Prūsijoje reikšmė lietuvių raštijai, tautiškimui. Evangelikų reformatų bažnyčios indėlis į prūsų, ypač lietuvių raštijos puoselėjimą, lietuvių stiprinimą. Prūsijos kunigaikščio Albrechto įtaka krašto kultūrai.

□ Švietimo raida Mažojoje Lietuvoje (žemininkų, parapijinės, ankstesniosios mokyklos, Karaliaučiaus universitetas, Lietuvių kalbos seminaras).

□ 1709–1711 m. Didysis maras. Vokiškoji Mažosios Lietuvos kolonizacija (XVIII a. I pusė). Gyventojų akulturacijos bei asimiliacijos procesų ir prievartinio germanizavimo vykdymo padariniai.

□ Iškiliausios Mažosios Lietuvos asmenybės lietuvių (M. Mažvydas, J. Bretkūnas, D. Kleinas, M. Pretorius, Pilypas ir Povilas Ruigiai, K. Milkus, K. Donelaitis, L. G. Rė-

za, F. Kuršaitis, Vydūnas, M. Jankus, E. Jagomastas, V. Gaigalaitis).

□ Europinės reikšmės Mažosios Lietuvos kultūros paveldas.

□ 1918 m. Tilžės aktas – tautinio sąjūdžio išdava ir mažlietuvių suartėjimo su didžlietuviais veiksnys. 1923 m. Klaipėdos sukilimas, krašto susijungimas su Lietuvos valstybe.

□ Vokiečių mokslininkų, kultūrininkų, literatūrininkų ir rašytojų indėlis į mažlietuvių etninės kultūros globą.

□ 1945 m. Potsdamo susitarimas ir Karaliaučiaus kraštas. Sovietų užvaldytos pagrindinės Mažosios Lietuvos dalies gyventojų genocidas (etninis valymas).

Mažosios Lietuvos reikalų tarybos pirmininkas

Vytautas Šilas,

Mažosios Lietuvos reikalų tarybos nariai:

Vydūno draugijos pirmininkas

dr. Vacys Bagdonavičius,

Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Literatūros istorijos ir teorijos katedros prof.

habil. dr. Juozapas Girdzijauskas,

Lietuvos istorijos instituto vyresnioji mokslinė bendradarbiė

dr. Nastazija Kairiūkštytė,

Vilniaus žemutinės pilies kunigaikščių rūmų atkūrimo mokslo vadovas

dr. Napaleonas Kitkauskas,

LMA leidinio Lietuvos mokslas vyriausiasis redaktorius

dr. Algimantas Liekis,

Mažosios Lietuvos enciklopedijos Istorijos skyriaus vedėjas

dr. Algirdas Matulevičius,

Viduriniųjų amžių Lietuvos istorikas

dr. Feliksas Sliesoriūnas

PARADOKSAI ČIA PAT

1. 222

Kokį mažiausią skaičių prirašytumėte prie pateiktojo, kad galima būtų ištraukti kvadratinę šaknį?

2. Jei greta viena kito surašytume dviejų skaičių kvadratus, o už jų – ir jų sumą, tai iš gauto skaičiaus galėtume ištraukti kubinę šaknį. Kas tie skaičiai?

3. $(4 + 5) \cdot 6 = 54$

Kaip matote, tai yra palindrominis skaičių junginys. Pamėginkite skaičius išdėstyti palindromiškai šioje lygybėje:

$$a \times 8 + 1 = b^2$$

4. Skaičių grožis

12 ²	21 ²
13 ²	31 ²
+ 14 ²	+ 41 ²
23 ²	32 ²
24 ²	42 ²
34 ²	43 ²
02770	07720

Genius Strazdas

Lietuvos karo akademijoje

Susitiko Lietuvos energetikos ir transporto specialistai

2004 m. kovo 15 d. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Inžinerinės vadybos katedra surengė mokslinį-praktinį seminarą *Transportas: energetika, ekonomika, ekologija*, į kurį susirinko žymiausi Lietuvos energetikos ir transporto specialistai iš Kauno technologijos universiteto, Vilniaus Gedimino technikos universiteto, Krašto apsaugos ir Susisiekimo ministerijų.

Seminaro tikslas – susipažinti su XXI a. transporto jėgainių energetinėmis naujovėmis, moderniausiomis ir alternatyviosiomis kuro rūšimis bei elektrinės traukos priemonėmis, padedančiomis spręsti aktualiausias aplinkosaugos bei Lietuvos karinio ir civilinio transporto problemas.

Seminarą pradėjo Karo akademijos viršininkas pulkininkas Algimantas Vyšniauskas. Įžanginiame pranešime Karo akademijos vadovas pabrėžė esmines XXI a. kolizijas, susidariusias dėl karinės technikos, transporto, energetikos plėtos. Augantys energetiniai galingumai, didėjantis transporto priemonių skaičius daro neigiamą įtaką gyventojų sveikatai ir darbingumui. Ne išimtis ir Lietuvos kariuomenė. *Taktikos pratybose dalyvauja daug šarvuočių, kurių išmetamos kenksmingos dujos ne tik mažina karių fizinį pajėgumą, bet ir lėtina pratybų eigą bei kenkia jų kokybei*, – teigė pulkininkas A. Vyšniauskas.

Akademijos viršininkas savo pranešime kalbėjo ir apie sudėtingą ateities transporto problemą, susida-

Seminare prof. Algimantas Ambrazevičius pasveikintas 70 metų jubiliejaus proga

riusią dėl Lietuvos priklausomybės nuo šalių – kuro eksportuotojų.

Vėliau kalbėjęs Lietuvos energetikų sąjungos prezidentas prof. Leonas Ašmantas apžvelgė aktualiausias šiandienos transporto problemas per energetikos prizmę.

Valstybinio atominės energetikos vystymosi projekto vadovas Kauno technologijos universiteto prof. Jonas Gylis pateikė naujausių energetikos ir ekonomikos mokslinių duomenų, susijusių su augančiu transporto priemonių skaičiumi, ekonomiškai pagrindė naujos atominės elektrinės statybos perspektyvas.

Neigiamą transporto poveikį Lietuvos ekologijai nagrinėjo VGTU prof. Alvydas Pikūnas. Pranešime, parengtame drauge su doc. Saugirdu Pukalsku, dr. Vigilijum Sa-

dausku, dr. Romualdu Škėma, atskleidžiama daugelis sudėtingiausių problemų, kurių Lietuva kol kas negali išspręsti, o atmosferos tarša kasmet didėja.

Praėjusiais metais Karo akademijos mokslininkai prof. Algimantas Ambrazevičius, doc. Juozas Baublys, dr. Kęstutis Bručas, lekt. Stanislovas Buteliauskas, Robertas Kopūstas užbaigė unikalų projektą *Ekologiškai švaraus transporto perspektyvos Lietuvoje* ir Krašto apsaugos, Vidaus reikalų, Susisiekimo ministerijoms parengė rekomendacinį dokumentą dėl ilgalaikės transporto plėtros strategijos ir perspektyvos. Apie šį darbą savo pranešime kalbėjo Karo akademijos Inžinerinės vadybos katedros prof. Algimantas Ambrazevičius.

Alina Žebrauskaitė

Kariūnų dainomis sužavėti Čikagos ir Klivlando lietuviai

Pirmą kartą vyrų choro Kariūnas vokalinė grupė savo naująją programą parodė Lietuvos karo akademijoje Kovo 11-osios minėjime. Akordeonu groja choro vadovas Vytautas Verseckas.

2004 m. kovo 28 d. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos vyrų choro *Kariūnas* vokalinė grupė koncertavo Čikagoje JAV lietuvių dienraščio *Draugas* 95 metų jubiliejuje.

Koncertuoti lietuvių išeivijos bendruomenei Karo akademijos dainininkai išvyko *Draugo* dienraščio valdybos pirmininkės Marijos Remienės kvietimu. *Kariūno* vokalinė grupė JAV surengė tris koncertus. Kovo 27 d. kariūnai dainavo Klivlando Dievo Motinos Nuolatinės Pagalbos parapijos didžiojoje salėje. Kitą dieną išvyko į Čikagą giedoti parapijos bažnyčios mišiose ir Marijos gimnazijoje vykusiame *Draugo* jubiliejuje, kur juos pasitiko daugiau nei 1000 žiūrovų.

JAV lietuviams kariūnai parengė dviejų dalių programą, kurioje skambėjo šiuolaikiniai maršai, patriotinės, lyrinės ir liaudies dainos.

Grįžę kariūnai neslėpė džiaugsmo, kaip išeivių iš Lietuvos publika juos sutiko šiltai ir entuziastingai. Daug dainų teko kartoti, po koncertų žiūrovai atsistodavo, skandavo „bravo“ neleidami dainininkams išeiti iš scenos. Tekdavo dainuoti papildomai. Koncertų pabaigoje dainuodavo visa salė.

Kariūnų vokaliniam ansambliui dar nespėjus grįžti į Lietuvą, *Draugo* vadovybė Karo akademijos viršininkui pulkininkui Algimantui Vyšniauskui atsiuntė padėkos laišką, kuriame sakoma:

Gėrėjomės kariūnų choro patriotinių dainų programa, jų skambiais ir suderintais balsais, chormeisterio-koncertmeisterio Vytauto Abario virtuozišku, o ypač paties choro dirigento maestro Vytauto Versecko meniniu vadovavimu vokalinei vyrų grupei. Jis ne tik puikiai dirigavo, bet ir patriotiniais, uždegančiais žodžiais sugebėjo palaikyti gyvą, nuotaikingą ryšį su publika. Draugo vadovybės teigimu, Kariūnų choras tikrai puikiai reprezentuoja Lietuvos karo akademiją.

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos vyrų choro *Kariūnas* vokalinės grupės vadovai ir kariūnai sakė likę dėkingi už rūpestį Klivlando bažnyčios klebonui kunigui Gediminui Kijauskui, Marijai Remienei ir kariūnų globėjams, pas kuriuos jie buvo apgyvendinti.

Vyrų choras *Kariūnas* įkurtas 1995 m. Iš choro sudaryta vokalinė grupė 2001 m. respublikiniame konkurse *Sidabriniai balsai* iškovojo geriausio šalies vyrų ansamblio vardą. Choras *Kariūnas* ir vokalinė grupė pelnė 2001 metų geriausio debiuto nominaciją ir *Aukso Paukštę*. Kariūnai surengė daugiau nei 200 koncertų įvairiuose Lietuvos miestuose, gimnazijose, kariuose daliniuose, nuolat dalyvauja šv. Mišių eucharistijoje, chorų festivaliuose, dainų šventėse.

Choro meno vadovas ir dirigentas Lietuvos Respublikos kultūros žymūnas Vytautas Verseckas.

Alina Žebrauskaitė

Atkelta iš 18 p.

Vyrai daugiau renkasi verslo, teisės dalykus, t. y. konkretesnius ir materialines užsiėmimus. Tai lyg ir laikmečio diktuojamas reikalavimas.

Rinkosi išeivių kelią

Prisiminkime kompozitoriaus Vlodo Jakubėno (1904 04 15; ši data įrašyta metrikose, nors iš tikrųjų gimė pusmečiu anksčiau – 1903 11 29. Mirė 1976 12 13) įnašą į lietuvių muzikinę kultūrą. Šimtmečio sukaktys du kompozitorius tarsi pastatė į vieną gretą. Pamėginame prisiminti šį kompozitorių, kurį labiau esame linkę laikyti čekiečių, nei kauniečių, nors iki 1944 m. vasaros V. Jakubėnas buvo toks pat kaunietis, kaip ir B. Dvarionas. Akivaizdu, kad pokarinei kartai jis buvo mažiau žinomas, nes išeivijos atstovų pokarinėje Lietuvoje neįsistengta garsinti.

V. Jakubėnas – nepaprastai įdomi mūsų kultūros asmenybė, labai ryški, savotiška ir gili. Lietuvoje jis buvo labai gerai žinomas tol, kol joje gyveno ir aktyviai reišėsi. Pakanka pavartyti Pirmosios nepriklausomybės laikų Lietuvos žurnalus ir pamatysime daugybę V. Jakubėno straipsnių. Daugiausia jų skirta muzikinei kritikai. Apskritai tarpukaryje jis, ko gero, buvo pats profesionaliausias muzikos kritikas.

Kaip jis išlavino šį savo potraukį? Juk rengėsi profesionalaus muzikanto ir kompozitoriaus karjerai?

Fortepijono ir kompozicijos studijas V. Jakubėnas baigė Rygoje, o paskui, gavęs valstybinę stipendiją studijavo Berlyne pas Frančą Šrekerį (Franz Schreker). Grįžęs į Kauną, jis reišėsi ir kaip puikus pianistas, atlikdavo ir savo, ir kolegų kūrinius. V. Jakubėnas labai populiarino to meto moderniąją muziką. Kaip žinome, kartu su Jeronimu Kačinsku ir Vytautu Bacevičiumi jis įkūrė šiuolaikinės muzikos draugiją, įstojo į tokią pat Europos draugiją, dalyvaudavo tarptautiniuose kongresuose, kuriuose pažino ir naują pasaulio muziką, ir pačius jos kūrėjus.

V. Jakubėnas dalyvaudavo tuose SIMC (*Societe Internationale de Musique Contemporaine*) kongresuose kaip kompozitorius ir muzikos kritikas.

Beje, jis buvo labai įžvalgus recenzentas. Lietuvos muzikos akademija išleido V. Jakubėno *Raštų* dvitomį, kuriame spausdinami jo straipsniai, muzikinė kritika. Tai mums nuostabūs pavyzdžiai, nes ir dabar šios įžvalgos tebėra aktualios. V. Jakubėnas daug rašė apie atlikimo meną, naująją muziką, nagrinėjo M. K. Čiurlionio kūrybą. Nuostabu, kad viską, kas svarbiausia, spėjo apžvelgti per labai trumpą laikotarpį.

1944 m. V. Jakubėnas apsisprendė palikti Lietuvą. 1940–1941 m. jis įsitikino, ką lietuvių kultūrai reiškia naujieji atėjūnai. Bostone man teko kalbėtis šia tema su kompozitoriumi ir dirigentu Jeronimu Kačinsku. Jis patvirtino, kad jie sąmoningai traukėsi iš Lietuvos, matydami, kad ateina ne tos kultūros žmonės, kad gyventi bus neįmanoma arba labai sunku. Pasirinktas išeivių kelias šioms mūsų kūrėjams nebuvo lengvesnis.

V. Jakubėnui Užjūryje teko taikytis prie kitų aplinkos reikalavimų. Pamėginu atsakyti į klausimą, kodėl V. Jakubėnų Lietuvoje tarsi žinome mažiau, nei

MININT BALIO DVARIONO IR VLADO JAKUBĖNO ŠIMTMETĮ

Kompozitoriai V. Jakubėnas, J. Gruodis su žmona S. Gruodiene ir B. Dvarionas Palangoje 1943 m.

daugelį kitų kompozitorių. V. Jakubėnas – biržietis. Biržiečiai, kaip tikri šiauriečiai, yra santūrūs, nelinkę reklamotis, tarsi visai kitaip mąstantys žmonės. Daro viską rimtai, atsidėję. Man regis, V. Jakubėnas yra būtent toks lietuvių kultūros atstovas. Jis niekada savęs neafišavo, nesireklamavo, nereikšmino. Straipsniuose retai rašydavo apie savo kūrybą, nebent keldamas kokią rūpinimą problemą, pavyzdžiui, naujosios muzikos atlikimo klausimą.

V. Jakubėno kompozicijos chorams buvo atliekamos Lietuvoje ir pokario metais dainų švenčių metu, bet tai tebuvo tik mėginimai įtraukti išeivijoje gyvenusių kompozitorių į Lietuvos koncertų repertuarą. Suprantama, kad pokario metais jis buvo neminimas spaudos puslapiuose.

Pokario metais man besimokant Kaune, dabartinėje J. Naujalio muzikos mokykloje (pradėjau 1949 m.), V. Jakubėną pažinojo visi mokytojai, nes jis iš Lietuvos buvo išvykęs tik 1944 m. vasarą. Mokytojai mums pasakojo dar visai nesenos praeities įdomybes, ne kartą užsimindami ir apie V. Jakubėną. Daugelio kauniečių šeimose buvo išlikę *Židinio*, *Naujosios Romuvos* žurnalų komplektų, taip pat ir prieškarinių laikraščių. Juos skaitydami stebėdavomės polemika V. Jakubėno straipsnių dvasia. Tai buvo mums geros gilaus ir glausto sudėtingų muzikos reišinių nagrinėjimo pamokos.

Ar paseno V. Jakubėno rašiniai, nuostatos, požiūris, ar tai jau istorija, vakarystė diena?

Nemanau. V. Jakubėno žinios buvo enciklopediškos, tad ir jo publikacijos dabartiniams studentams – muzikologams galėtų būti puikiu pavyzdžiu, kokios aukštos profesinės kultū-

ros reikia muzikos kritikai.

Ar Lietuvoje dažnas reiškinys, kad pats kompozitorius būtų apdovanotas ir lengva plunksna, pagaliau, kad jis vertėtų reikštis muzikos kritikos ar muzikologijos dirvonouose?

Muzikai tai visada didelė rizika. V. Jakubėnas buvo labai sąžiningas, gilus žmogus. Jeigu jau reiškdavo savo nuomonę, tai giliai apgalvojęs. Todėl retai kas įsiseidavo. Dažniausiai visi gerbė ir vertino jo nuomonę.

Modernizuoto romantizmo atstovas

Ar V. Jakubėno kūryba vadintina modernistine? Juk tikriausiai ne? Kaip Jūs manote?

Man atrodo, kad tai puiki modernizuota romantizmo taša, kuri įvairiomis apraiškomis buvo gaji beveik per visą XX a. V. Jakubėnui studijuojant, tik įsivaizduokime, tais pačiais Berlyno muzikos akademijos koridoriais vaikščiojo Arnoldas Šenbergas (Schönberg), Paulius Hindemitas (Hindemith). Regis, imk ir sek didžiųjų metrų pavyzdžiu. Bet ne, V. Jakubėno nuostata buvo tvirta: jis pasirinko aiškų savo kelią, liko prie to, kas jam artima. Norėdamas išreikšti lietuvišką dvasią, jis apsisprendė likti tam tikroje tonalinėje sistemoje, kurią jis modifikavo pagal savo profesionalius poreikius. Šiandien sakytume, modernizavo. Aišku, tuo jis – originalus lietuvių muzikas.

Kiek V. Jakubėno kūryba gali būti įdomi, aktuali platesniam pasauliui?

Kuo plačiau apie jį mes kalbėsime, nagrinėsime jo kūrybą ir, aišku, ją dažniau populiarinsime koncertuose, tuo plačiau domėsis ir pasaulis. Rygos ir

Berlyno muzikos mokyklų auklėtinis, jis jau tada atkreipė aplinkinių dėmesį savo kūryba. Įdomūs, reikšmingi V. Jakubėno ryšiai su kitais to meto muzikos autoritetais. Koks studentas šiandien pasigirs, kad pats mokytojas viešame koncerte atliko jo kūrinį? V. Jakubėnui nusišypsojo tokia laimė. Jo profesorius Frančas Šrekeris dirigavo Berlyno radijo simfoninio orkestro koncertuose savo diplomanto V. Jakubėno *Pirmąją simfoniją*, *Preljudą* ir *Triplę fugą*. Taip pat buvo grojamas jo *Styginių kvartetas*. V. Jakubėno kūriniai buvo teigiamai vertinami ir Berlyno spaudoje. Tokios paralelės galėtų vėl būti įdomios ir šiandien, kai Europoje minimos prof. F. Šrekerio 70-osios mirties metinės.

Mums vertėtų apie tai kalbėti plačiau, nepamiršti. Juk tai reikšmingas kūrybos faktas, keliantis ūpą ir kitiems jaunuoliams siekti pripažinimo aukštumų.

Dabar žmonės turėtų propaguoti tai, ką jie mano gerai darą. Reikia ieškoti platesnių ryšių su visuomene. Tačiau V. Jakubėnas buvo visai kito sukirpimo žmogus. Išties galima tik žavėtis jo gilia vidine kultūra, profesionalumu. Man atrodo, kad tai buvo nepaprasta asmenybė, ir ne vien Lietuvos mastu.

Retos atsakomybės žmogus

Lietuvių kūrybinės inteligentijos išeivijoje laukė ne pati palankiausia terpė. Daugeliui reikėjo dirbti mažai kvalifikuotą, net atsūktinį darbą, kadangi turėjo išgyventi, rūpintis šeima. Kūrybai dažnai nelikdavo nei jėgų, nei laiko. O kaip Užatlantėje klostėsi V. Jakubėno likimas?

Man atrodo, kad daugelis mūsų lietuvių inteligentų išeivijoje laikėsi tų pačių gyvenimo ir kūrybos principų, kaip ir gyvendami Lietuvoje. Jakubėnas daug rašė muzikos klausimais į JAV lietuvių spaudą, dalyvaudavo koncertuose akompanuodamas dainininkams ir chorams, diriguodamas savo kūrinius. Turėjo mokinių, kurį laiką Čikagos De Paul universitete dėstė kompoziciją ir orkestravimą. Tačiau iki paskutinės gyvenimo dienos neatšakė pomėgio rašyti. Tai retos atsakomybės ir sąžiningumo žmogus. Jis ir mirė su paruošta laikraščių koncerto recenzija kišenėje.

Beje, ar jis toks mūsų kultūroje vienišelis? Štai kompozitorius Jeronimas Kačinskas, kuriam dabar daugiau kaip 90 metų, asmenybė, sulaukusi naujos dėmesio bangos ir iš Lietuvos. Jis laikosi panašių gyvenimo principų. Dabar daugelis žino istoriją, kai J. Kačinskas dirigavo Vašingtono nacionaliniam simfoniniam orkestrui atliekant lietuvių kompozitorių V. Jakubėno, J. Gruodžio, J. Žilevičiaus kūrinius. Po puikaus koncerto susizavėję vertintojai sveikino J. Kačinską. Vašingtono orkestrui tuo metu reikėjo antrojo dirigento, tačiau orkestro administratoriui J. Kačinskas prisistatė kaip Bostono Šv. Petro parapijos bažnyčios vargonininkas.

Nors jis turėjo Prahoje baigto dirigavimo mokslo diplomą ir kitą – kaip kompozitoriaus, buvo puikus pedagogas, turėjo patirties dirbdamas su geriausiais Lietuvos orkestrais. Po tokio „prisipažinimo“ pokalbis dėl jo darbo Vašingtono nutrūko.

Ivaizdis svarbiau už profesionalumą.

Deja. Tos kartos žmonės gal ir nesistengė prisitaikyti prie Amerikos gyvenimo sąlygų bei reikalavimų. Gal būtų jų gyvenimo *credo* galima būtų apibūdinti šiais žodžiais: *Darau tai, ką geriausiai moku ir galiu neiekvodamas jėgų bergždžiai savireklamai. Istorija parodys kas ko yra vertas.*

Laikėsi iš Lietuvos atsivežtų nuostatų

Atvykę iš Lietuvos, senosios Europos, Amerikoje jie pateko į visai kitą socialinę ir kultūrinę realybę, kuriai mūsų inteligentija, matyt, nebuvo pasirengusi.

Labai gaila, kad tokių aukštų profesinių kvalifikacijų ir dideli kūrybos žmonės liko lyg nuošalyje nuo Amerikos didžiojo muzikinio gyvenimo. Antai V. Jakubėnas ne tik rašė recenzijas ir straipsnius, bet dirbo ir pedagoginį darbą, toliau rašė muziką lietuvių chorams, dažnai kalbėdavo per lietuvišką radiją. Jeigu J. Kačinskui pavyko tapti Berklio koledžo dėstytoju, tai V. Jakubėnui taip ir nepavyko užimti nuolatinių dėstytojo vietos, nebent tik tekdavo pavaduoti kitus asmenis, pavyzdžiui, Čikagos universitete ar kitur. Prasimušti pavyko nebent Vytautui Marijošui, kuris tapo Harvardo universiteto profesoriumi, muzikos koledžo direktoriumi. Man su V. Marijošiumi teko bendrauti paskutinėmis jo gyvenimo savaitėmis 1996 m. Jis pasakojo apie savo dirigavimo klasės studentus, diriguotus orkestrų koncertus, pripažinimą.

Ar V. Jakubėnui pavyko iki galo save išreikšti – kaip kūrybinei asmenybei?

Man atrodo, kad V. Jakubėnas ne per daugiausia visu tuo rūpinosi. Nedrįsčiau net sakyti, ar tai buvo nusivylimas Amerika nuotaikos, kad jo moralinės nuostatos neatitiko aplinkos reikalavimų. Gal nė nebendė prasimušti, nes su jo žmoniškumo samprata amerikietiškas gyvenimo būdas nesiderino.

Tiesa, kai ką darė, stengėsi prisitaikyti. Antai savo *Sygių kvartetą* V. Jakubėnas perrašė antrą kartą, užrašė anglišką pavadinimą, taigi lyg tikėjosi, kad bus atliekamas amerikiečių muzikantų. Pritaikė ir kitus savo kūrinius aktualių koncertų reikmėms, kai atlikėjai buvo ir žymūs amerikiečių ansambliai. J. Kačinsko kūrybą amerikiečiai atliko palyginti nemažai, nes jo, Berklio universiteto profesorius, figūra Bostono visuomenėje buvo labiau pastebima. Tačiau V. Jakubėnas, bent man taip atrodo, buvo labiau santūrus ir šventai laikėsi iš Lietuvos atsivežtų nuostatų. Toks liko visą gyvenimą.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius **Gediminas Zemlickas**

Stilistė-redaktorė **Rūta Krasnovaitė**

Tekstų rinkėja **Lina Belkevičienė**

Dizaineris **Valdas Balciukevičius**

„Mokslo Lietuvą“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

Patarėjai: **V. Būda, R. Goštautienė, J. Puodžius, A. Ramonas,**

D. Stančienė, A. Targamadžė, E. K. Zavadskas.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8-5) 212 12 35, faks. 261 47 29

Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius